

Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
HENRIK SAUGMANDSGAARD ØE
της 11ης Ιουλίου 2019¹

Συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-370/17 και C-37/18

Caisse de retraite du personnel navigant professionnel de l'aéronautique civile (CRPNPAC)

κατά

Vueling Airlines SA

[αίτηση του tribunal de grande instance de Bobigny
(πολυμελούς πρωτοδικείου του Bobigny, Γαλλία)
για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως]

και

Vueling Airlines SA

κατά

Jean-Luc Poignant

[αίτηση του Cour de cassation, chambre sociale

(Ανωτάτου Ακυρωτικού Δικαστηρίου, τμήμα κοινωνικής ασφάλισης και εργατικών διαφορών, Γαλλία)
για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως]

«Προδικαστική παραπομπή – Διακινούμενοι εργαζόμενοι – Κοινωνική ασφάλιση – Εφαρμοστέα νομοθεσία – Κανονισμός (ΕΟΚ) 1408/71 – Απόσπαση εργαζομένων – Άρθρο 14, παράγραφος 1, στοιχείο α' – Μη εφαρμογή στο ιπτάμενο προσωπικό αεροπορικών εταιριών που εκτελούν διεθνείς μεταφορές επιβατών – Άρθρο 14, παράγραφος 2, στοιχείο α', σημείο i – Εργαζόμενοι οι οποίοι απασχολούνται σε υποκατάστημα ή μόνιμη αντιπροσωπεία που διατηρεί η αεροπορική εταιρία στο έδαφος κράτους μέλους άλλου από εκείνο στο οποίο έχει την έδρα της – Πιστοποιητικό E 101 – Δεσμευτική ισχύς – Πιστοποιητικό το οποίο αποκτήθηκε ή χρησιμοποιήθηκε με δόλιο τρόπο – Αγωγή αποζημιώσεως κατά του εργοδότη αυτουργού της απάτης – Αρμοδιότητα του δικαστή του κράτους μέλους υποδοχής να διαπιστώσει την απάτη και εξουσία να μη λάβει υπόψη το πιστοποιητικό – Ισχύς ποινικού δεδικασμένου στην πολιτική δίκη – Απαγόρευση για το πολιτικό δικαστήριο να αγνοήσει ποινική απόφαση που αφορά τα ίδια πραγματικά περιστατικά, ακόμη και αν η απόφαση αυτή αντίκειται στο δίκαιο της Ένωσης – Ασυμβατότητα με το δίκαιο της Ένωσης»

¹ Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

I. Εισαγωγή

1. Το πιστοποιητικό E 101² είναι έγγραφο το οποίο χορηγείται από τον αρμόδιο φορέα κράτους μέλους, δυνάμει ειδικής διατάξεως του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71 περί εφαρμογής των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης στους μισθωτούς, στους μη μισθωτούς και στα μέλη των οικογενειών τους που διακινούνται εντός της Κοινότητας³ και σύμφωνα με τον κανονισμό (ΕΟΚ) 574/72 περί του τρόπου εφαρμογής του πρώτου⁴. Το πιστοποιητικό αυτό βεβαιώνει την υπαγωγή ενός διακινούμενου εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης εργαζομένου στο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης του εν λόγω κράτους μέλους.

2. Κατά πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, ένα τέτοιο πιστοποιητικό, ενόσω δεν έχει ανακληθεί ή κηρυχθεί άκυρο από τον φορέα που το εξέδωσε, έχει δεσμευτική ισχύ στην εσωτερική έννομη τάξη του κράτους μέλους στο οποίο ο εν λόγω εργαζόμενος μεταβαίνει προκειμένου να ασκήσει τη δραστηριότητά του και, ως εκ τούτου, δεσμεύει τους φορείς του εν λόγω κράτους. Οι τελευταίοι δεν μπορούν, μεταξύ άλλων, να εντάξουν τον εν λόγω εργαζόμενο στο δικό τους σύστημα κοινωνικής ασφάλισης. Επίσης, τα δικαστήρια του ίδιου αυτού κράτους δεν είναι αρμόδια να ελέγχουν την εγκυρότητα ενός πιστοποιητικού E 101 όσον αφορά τα στοιχεία βάσει των οποίων χορηγήθηκε. Ενδεχόμενες αμφιβολίες ως προς την εγκυρότητα ή την ακρίβεια ενός τέτοιου πιστοποιητικού πρέπει να επιλύονται μέσω διαδικασίας διαλόγου μεταξύ των φορέων των οικείων κρατών μελών, τα στάδια της οποίας έχουν διαμορφωθεί από το Δικαστήριο με τις αποφάσεις του και εν συνεχεία έχουν κωδικοποιηθεί από τον νομοθέτη της Ένωσης.

3. Πολύ μελάνι έχει χυθεί όσον αφορά τη νομολογία αυτή. Για ορισμένους, παρέχει μια ατυχή προστασία στις επιχειρήσεις που επιδιώκουν να αποφύγουν τους εφαρμοστέους κανόνες κοινωνικής ασφάλισης, υποβοηθούμενες από φορείς που χορηγούν πολύ εύκολα το πιστοποιητικό E 101. Για άλλους, αποτελεί την απόλυτη έκφραση της αναγκαίας συνεργασίας μεταξύ των κρατών μελών κατά την εφαρμογή των κανονισμών συντονισμού.

4. Στη Γαλλία, η υπόθεση των κυρίων δικών έχει οξύνει το χάσμα μεταξύ των δύο αυτών απόψεων. Το 2012, η εταιρία Vueling Airlines SA (στο εξής: Vueling) καταδικάστηκε ποινικά επειδή είχε απασχολήσει, στον αερολιμένα Paris-Charles-de-Gaulle στο Roissy (Γαλλία), ιπτάμενο προσωπικό χωρίς να το έχει υπαγάγει στο γαλλικό σύστημα κοινωνικής ασφάλισης. Το εν λόγω προσωπικό είχε υπαχθεί στο ισπανικό σύστημα κοινωνικής ασφάλισης και είχε τεθεί υπό το καθεστώς της απόσπασης εργαζομένων. Η Vueling είχε λάβει από τον αρμόδιο ισπανικό φορέα πιστοποιητικά E 101 που βεβαιώνουν το γεγονός αυτό, ωστόσο το γαλλικό ποινικό δικαστήριο δεν τα έλαβε υπόψη.

5. Οι παρούσες αιτήσεις προδικαστικής αποφάσεως εντάσσονται στο πλαίσιο των συνεπειών της καταδίκης αυτής. Υποβλήθηκαν από το tribunal de grande instance de Bobigny (πολυμελές πρωτοδικείο του Bobigny, Γαλλία) και από το Cour de cassation, chambre sociale (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο, τμήμα κοινωνικής ασφάλισης και εργατικών διαφορών, Γαλλία), σχετικά με αγωγές αποζημιώσεως που αφορούν τα ίδια πραγματικά περιστατικά και εκκρεμούν μεταξύ, αφενός, του caisse de retraite du personnel navigant professionnel de l'aéronautique civile (CRPNPAC, ταμείου

2 Το πιστοποιητικό E 101, με τίτλο «Βεβαίωση για την εφαρμοστέα νομοθεσία», είναι ένα τυποποιημένο έντυπο που καταρτίζεται από τη διοικητική επιτροπή για την κοινωνική ασφάλιση των διακινούμενων εργαζομένων (στο εξής: διοικητική επιτροπή). Βλ. απόφαση 202 της διοικητικής επιτροπής, της 17ης Μαρτίου 2005, σχετικά με τα υποδείγματα των εντύπων, των αναγκαίων για την εφαρμογή των κανονισμών (ΕΟΚ) αριθ. 1408/71 και (ΕΟΚ) αριθ. 574/72 του Συμβουλίου (E 001, E 101, E 102, E 103, E 104, E 106, E 107, E 108, E 109, E 112, E 115, E 116, E 117, E 118, E 120, E 121, E 123, E 124, E 125, E 126, E 127) (EE 2006, L 77, σ. 1). Εν συνεχεία, το πιστοποιητικό αυτό μετονομάστηκε σε φορητό έγγραφο A1. Λαμβανομένης υπόψη της ημερομηνίας των επίμαχων στις κύριες δίκες πραγματικών περιστατικών, στις παρούσες προτάσεις θα χρησιμοποιήσω την ονομασία «πιστοποιητικό E 101».

3 Κανονισμός του Συμβουλίου, της 14ης Ιουνίου 1971, όπως τροποποιήθηκε και ενημερώθηκε με τον κανονισμό (ΕΚ) 118/97 του Συμβουλίου της 2ας Δεκεμβρίου 1996 (EE 1997, L 28, σ. 1), και όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό (ΕΚ) 1992/2006 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 18ης Δεκεμβρίου 2006 (EE 2006, L 392, σ. 1) (στο εξής: κανονισμός 1408/71).

4 Κανονισμός του Συμβουλίου, της 21ης Μαρτίου 1972, περί του τρόπου εφαρμογής του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθ. 1408/71, όπως τροποποιήθηκε και ενημερώθηκε με τον κανονισμό 118/97, και όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό (ΕΚ) 647/2005 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Απριλίου 2005 (στο εξής: κανονισμός εφαρμογής 574/72).

συντάξεων του ιπτάμενου προσωπικού της πολιτικής αεροπορίας, Γαλλία) και, αφετέρου, του Jean-Luc Roignant και της Vueling με αντικείμενο τη ζημία που οι πρώτοι ισχυρίζονται ότι έχουν υποστεί λόγω αυτής της έλλειψης ασφαλίσεως στη Γαλλία. Το ζήτημα της δεσμευτικής ισχύος των πιστοποιητικών E 101 που έλαβε η εταιρία αυτή είναι καθοριστικής σημασίας για την έκβαση των εν λόγω αγωγών.

6. Ως εκ τούτου, τρία από τα ερωτήματα που υπέβαλαν τα αιτούντα δικαστήρια καλούν το Δικαστήριο να διευκρινίσει εάν η νομολογία του σχετικά με τη δεσμευτική ισχύ του πιστοποιητικού E 101 έχει εφαρμογή και στην περίπτωση που ο δικαστής του κράτους μέλους υποδοχής διαπιστώσει ότι το πιστοποιητικό αυτό αποκτήθηκε ή χρησιμοποιήθηκε με δόλιο τρόπο. Τα ερωτήματα αυτά παρέχουν στο Δικαστήριο την εξουσία να διευκρινίσει το ακριβές περιεχόμενο της απόφασής του στην υπόθεση Altun κ.λπ.⁵, με την οποία αποδέχεται, κατ' αρχήν, ότι ο εν λόγω δικαστής δεν δεσμεύεται από το πιστοποιητικό E 101 σε περίπτωση απάτης. Τα εν λόγω ερωτήματα συνεπάγονται επίσης την εστίαση στην έννοια της «απάτης», κατά την έννοια του δικαίου της Ένωσης και, στο πλαίσιο αυτό, την ερμηνεία, με πρωτότυπο τρόπο, των κανόνων που θεσπίζονται με τον κανονισμό 1408/71 για το ιπτάμενο προσωπικό των αεροπορικών εταιριών που εκτελούν διεθνείς μεταφορές.

7. Με τις παρούσες προτάσεις, προτείνω στο Δικαστήριο να αποφανθεί ότι ο δικαστής του κράτους μέλους υποδοχής έχει την εξουσία να μη λάβει υπόψη πιστοποιητικό E 101 εφόσον διαθέτει στοιχεία που αποδεικνύουν ότι το πιστοποιητικό αυτό αποκτήθηκε ή χρησιμοποιήθηκε με δόλιο τρόπο, ανεξάρτητα από την πορεία του διαλόγου μεταξύ των αρμόδιων φορέων. Κατά την άποψή μου, από τη λύση αυτή εξαρτάται η αποτελεσματικότητα της καταπολέμησης του «κοινωνικού ντάμπινγκ»⁶ και η πάγια εμπιστοσύνη του Δικαστηρίου προς το εθνικό δικαστήριο, ως δικαστή της Ένωσης, όσον αφορά την τήρηση του δικαίου της Ένωσης.

8. Το τελευταίο από τα υποβαλλόμενα ερωτήματα αφορά τη σχέση μεταξύ της αρχής της υπεροχής του δικαίου της Ένωσης και της αρχής του γαλλικού δικαίου περί της ισχύος του ποινικού δεδικασμένου στην πολιτική δίκη. Δυνάμει της τελευταίας αυτής αρχής, τα αιτούντα δικαστήρια θα πρέπει να καταδικάσουν τη Vueling στο πλαίσιο αστικής διαφοράς αποκλειστικά λόγω της προηγούμενης ποινικής καταδίκης της, ακόμη και αν η καταδίκη αυτή έλαβε χώρα κατά παράβαση του δικαίου της Ένωσης. Λαμβανομένης υπόψη της απαντήσεως που προτείνω να δοθεί στα λοιπά προδικαστικά ερωτήματα, η ανάλυσή μου επ' αυτού του ζητήματος έχει κατ' ουσίαν επικουρικό χαρακτήρα. Ωστόσο, προτείνω στο Δικαστήριο να αποφανθεί ότι το δίκαιο της Ένωσης αντιτίθεται στην εφαρμογή της εν λόγω αρχής όταν αποδεικνύεται ότι αυτή η ποινική καταδίκη δεν είναι συμβατή με το εν λόγω δίκαιο.

II. Το νομικό πλαίσιο

A. Το δίκαιο της Ένωσης

9. Το άρθρο 13, παράγραφος 2, στοιχείο α', του κανονισμού 1408/71 ορίζει ότι, με την επιφύλαξη των άρθρων 14 έως 17 του εν λόγω κανονισμού, «το πρόσωπο που ασκεί μισθωτή δραστηριότητα στο έδαφος κράτους μέλους υπόκειται στη νομοθεσία του κράτους αυτού, ακόμη και αν κατοικεί στο έδαφος άλλου κράτους μέλους ή αν η επιχείρηση ή ο εργοδότης που το απασχολεί έχει την έδρα της ή την κατοικία του στο έδαφος άλλου κράτους μέλους».

5 Απόφαση της 6ης Φεβρουαρίου 2018, Altun κ.λπ. (C-359/16, στο εξής: απόφαση Altun, EU:C:2018:63).

6 Σύμφωνα με τον ορισμό που παρέχει το ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 14ης Σεπτεμβρίου 2016 σχετικά με το κοινωνικό ντάμπινγκ στην Ευρωπαϊκή Ένωση (A8-0255/2016), η έννοια του «κοινωνικού ντάμπινγκ» «καλύπτει ευρύ φάσμα σκόπιμα καταχρηστικών πρακτικών και καταστάσεων, και την καταστρατήγηση της υφιστάμενης ευρωπαϊκής και εθνικής νομοθεσίας (συμπεριλαμβανομένων νόμων και συλλογικών συμβάσεων καθολικής ισχύος), γεγονός που επιτρέπει την ανάπτυξη αθέμιτου ανταγωνισμού με την παράνομη ελαχιστοποίηση του κόστους της εργασίας και του λειτουργικού κόστους και οδηγεί σε παραβιάσεις των δικαιωμάτων των εργαζομένων και σε εκμετάλλευση των εργαζομένων».

10. Το άρθρο 14 του εν λόγω κανονισμού, το οποίο φέρει τον τίτλο «Ειδικοί κανόνες που ισχύουν για τα πρόσωπα που ασκούν μισθωτή δραστηριότητα εκτός από τους ναυτικούς», ορίζει τα ακόλουθα:

«Ο κανόνας του άρθρου 13, παράγραφος 2, στοιχείο α', ισχύει, με την επιφύλαξη των ακόλουθων εξαιρέσεων και ειδικών περιπτώσεων:

- 1) α) το πρόσωπο που ασκεί μισθωτή δραστηριότητα στο έδαφος ενός κράτους μέλους σε επιχείρηση, στην οποία κανονικά υπάγεται και η οποία τον αποσπά στο έδαφος άλλου κράτους μέλους προς εκτέλεση εργασίας για λογαριασμό της, εξακολουθεί να υπόκειται στη νομοθεσία του πρώτου κράτους μέλους, υπό τον όρο ότι η προβλεπόμενη διάρκεια της εργασίας αυτής δεν υπερβαίνει τους δώδεκα μήνες και ότι δεν αποστέλλεται σε αντικατάσταση άλλου προσώπου του οποίου έληξε η περίοδος αποσπάσεως·
β) αν η διάρκεια της προς εκτέλεση εργασίας παρατείνεται λόγω απρόβλεπτων συνθηκών πέραν της διάρκειας που προβλέφθηκε αρχικά και υπερβαίνει τους δώδεκα μήνες, εξακολουθεί να ισχύει η νομοθεσία του πρώτου κράτους μέλους μέχρι τέλους της εργασίας αυτής, υπό τον όρο ότι η αρμόδια αρχή του κράτους μέλους, στο έδαφος του οποίου είναι αποσπασμένος ο ενδιαφερόμενος, ή ο οργανισμός που ορίζεται από την αρχή αυτή, θα έχει παράσχει τη συναίνεσή του· η συναίνεση αυτή πρέπει να ζητηθεί πριν λήξει η αρχική περίοδος των δώδεκα μηνών. Η συναίνεση αυτή πάντως δεν δύναται να δοθεί για περίοδο υπερβαίνουσα τους δώδεκα μήνες·
- 2) το πρόσωπο που ασκεί κανονικά μισθωτή δραστηριότητα στο έδαφος δύο ή περισσότερων κρατών μελών υπόκειται στη νομοθεσία η οποία προσδιορίζεται ως εξής:
 - α) το πρόσωπο που είναι μέλος του προσωπικού που ταξιδεύει διά ξηράς, θαλάσσης ή αέρος, μιας επιχείρησης η οποία διενεργεί, για λογαριασμό δικό της ή τρίτων διεθνείς σιδηροδρομικές, οδικές, αεροπορικές ή πλωτές μεταφορές επιβατών ή εμπορευμάτων, έχει δε την έδρα [της] στο έδαφος κράτους μέλους, υπόκειται στη νομοθεσία του τελευταίου αυτού κράτους. Πάντως:
 - i) το πρόσωπο που απασχολείται σε υποκαταστήματα ή μόνιμη αντιπροσωπεία που διατηρεί η επιχείρηση αυτή στο έδαφος κράτους μέλους άλλου από εκείνο στο οποίο έχει την έδρα της, υπόκειται στη νομοθεσία του κράτους μέλους στο έδαφος του οποίου ευρίσκεται το υποκατάστημα αυτό ή η μόνιμη αντιπροσωπεία·
 - ii) το πρόσωπο, που απασχολείται κυρίως στο έδαφος του κράτους μέλους όπου κατοικεί, υπόκειται στη νομοθεσία του κράτους αυτού, ακόμη και αν η επιχείρηση η οποία τον απασχολεί δεν έχει ούτε έδρα, ούτε υποκατάστημα, ούτε μόνιμη αντιπροσωπεία στο έδαφος αυτό·

[...]».

11. Το άρθρο 84α του κανονισμού 1408/71, με τίτλο «Σχέσεις μεταξύ των φορέων και των προσώπων που καλύπτονται από τον παρόντα κανονισμό», το οποίο προστέθηκε στον εν λόγω κανονισμό με τον κανονισμό (ΕΚ) 631/2004 για τροποποίηση των κανονισμών 1408/71 και 574/72, όσον αφορά την εξίσωση των δικαιωμάτων και την απλούστευση των διαδικασιών⁷, προβλέπει στην παράγραφο 3 τα εξής:

«Σε περίπτωση δυσκολιών ερμηνείας ή εφαρμογής του παρόντος κανονισμού, που ενδέχεται να διακυβεύσουν τα δικαιώματα προσώπου που εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του, ο φορέας του αρμόδιου κράτους ή του κράτους κατοικίας του ενδιαφερομένου έρχεται σε επαφή με τον φορέα ή τους φορείς του άλλου κράτους μέλους ή των άλλων κρατών μελών. Εφόσον η εύρεση λύσεως δεν είναι δυνατή εντός εύλογης προθεσμίας, οι ενδιαφερόμενες αρχές μπορούν να ζητήσουν την παρέμβαση της διοικητικής επιτροπής.»

12. Το άρθρο 11 του κανονισμού εφαρμογής 574/72, με τίτλο «Διατυπώσεις σε περίπτωση αποσπάσεως μισθωτού κατά το άρθρο 14 παράγραφος 1 και το άρθρο 14β παράγραφος 1 του κανονισμού [1408/71] και στην περίπτωση συμφωνιών που συνάπτονται σύμφωνα με το άρθρο 17 του κανονισμού [αυτού]», ορίζει στην παράγραφο 1 τα ακόλουθα:

«Ο φορέας που ορίζεται από την αρμόδια αρχή του κράτους μέλους, η νομοθεσία του οποίου παραμένει εφαρμοστέα, χορηγεί πιστοποιητικό που βεβαιώνει ότι ο μισθωτός εξακολουθεί να υπάγεται στη νομοθεσία αυτή και προσδιορίζει μέχρι ποίας ημερομηνίας:

α) κατόπιν αιτήσεως του μισθωτού ή του εργοδότη του, στις περιπτώσεις που αναφέρονται στο άρθρο 14 παράγραφος 1 και στο άρθρο 14β παράγραφος 1 του κανονισμού [1408/71].

[...].»

13. Το άρθρο 12α του κανονισμού εφαρμογής 574/72, με τίτλο «Κανόνες εφαρμοστέοι σε πρόσωπα που αναφέρονται στο άρθρο 14 παράγραφοι 2 και 3, στο άρθρο 14α παράγραφοι 2 έως 4 και στο άρθρο 14γ του κανονισμού [1408/71], τα οποία ασκούν κανονικά μισθωτή ή μη μισθωτή δραστηριότητα στο έδαφος δύο ή περισσότερων κρατών μελών», προβλέπει τα εξής:

«Για την εφαρμογή των διατάξεων του άρθρου 14 παράγραφοι 2 και 3, του άρθρου 14α παράγραφοι 2 έως 4, και του άρθρου 14γ του κανονισμού [1408/71], εφαρμόζονται οι ακόλουθοι κανόνες:

[...]

1α) Εάν, σύμφωνα με το άρθρο 14 παράγραφος 2 στοιχείο α) του κανονισμού [1408/71], το μέλος του προσωπικού επιχείρησης διεθνών μεταφορών το οποίο ταξιδεύει διά ξηράς, θαλάσσης ή αέρος υπάγεται στη νομοθεσία του κράτους μέλους στο έδαφος του οποίου βρίσκεται είτε η έδρα ή ο τόπος άσκησης της δραστηριότητας της επιχείρησης ή το υποκατάστημα ή η μόνιμη αντιπροσωπεία που τον απασχολεί είτε ο τόπος στον οποίο κατοικεί και απασχολείται κατά κύριο λόγο, ο φορέας που καθορίζεται από την αρμόδια αρχή του κράτους μέλους αυτού χορηγεί στο ενδιαφερόμενο πρόσωπο πιστοποιητικό με το οποίο βεβαιώνεται ότι υπάγεται στη νομοθεσία του.

[...]»

⁷ Κανονισμός του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 31ης Μαρτίου 2004 (ΕΕ 2004, L 100, σ. 1).

14. Ο κανονισμός 1408/71 και ο κανονισμός εφαρμογής 574/72 καταργήθηκαν και αντικαταστάθηκαν, από την 1η Μαΐου 2010, αντιστοίχως, με τον κανονισμό (ΕΚ) 883/2004 για τον συντονισμό των συστημάτων κοινωνικής ασφάλειας⁸ και με τον κανονισμό (ΕΚ) 987/2009 για τον καθορισμό της διαδικασίας εφαρμογής του κανονισμού αριθ. 883/2004⁹. Ωστόσο, οι πρώτοι κανονισμοί είναι εφαρμοστέοι *ratione temporis* στα πραγματικά περιστατικά των κυρίων δικών.

B. Το γαλλικό δίκαιο

15. Το άρθρο L. 8221-3 του *code du travail* (εργατικού κώδικα), όπως απορρέει από το διάταγμα αριθ. 2007-329 της 12ης Μαρτίου 2007¹⁰ και όπως ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών, ορίζει τα ακόλουθα:

«Λογίζεται ως συγκεκριμένη εργασία με απόκρυψη δραστηριότητας η με κερδοσκοπικό σκοπό άσκηση δραστηριότητας παραγωγής, επεξεργασίας, επισκευής ή παροχής υπηρεσιών ή η διενέργεια εμπορικών πράξεων από κάθε πρόσωπο το οποίο, μη συμμορφούμενο εκ προθέσεως προς τις υποχρεώσεις του:

[...]

2° [...] δεν προέβη στις δηλώσεις που πρέπει να υποβάλλονται στους οργανισμούς κοινωνικής προστασίας ή στη φορολογική διοίκηση δυνάμει των κείμενων νομικών διατάξεων.»

16. Το άρθρο L. 1262-3 του εργατικού κώδικα, όπως απορρέει από το διάταγμα 2007-329 και όπως ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών, προβλέπει τα εξής:

«Ο εργοδότης δεν μπορεί να επικαλεσθεί τις διατάξεις που εφαρμόζονται στην απόσπαση μισθωτών όταν η δραστηριότητά του εστιάζεται εξ ολοκλήρου στην ημεδαπή ή όταν πραγματοποιείται σε εγκαταστάσεις ή με υποδομές ευρισκόμενες στην ημεδαπή, από τις οποίες ασκείται κατά τρόπο συνήθη, σταθερό και συνεχή. Δεν μπορεί ιδίως να επικαλεσθεί τις διατάξεις αυτές όταν η δραστηριότητά του περιλαμβάνει την αναζήτηση και την προσέλκυση πελατών ή την πρόσληψη μισθωτών στην ημεδαπή.

Στις περιπτώσεις αυτές, ο εργοδότης υπόκειται στις διατάξεις του εργατικού κώδικα που έχουν εφαρμογή στις επιχειρήσεις οι οποίες είναι εγκατεστημένες στην ημεδαπή.»

17. Κατά το άρθρο R. 330-2-1 του *code de l'aviation civile* (κώδικα πολιτικής αεροπορίας), όπως απορρέει από το διάταγμα 2006-1425 της 21ης Νοεμβρίου 2006¹¹:

«Το άρθρο L. 342-4 του εργατικού κώδικα¹² εφαρμόζεται στις επιχειρήσεις αεροπορικών μεταφορών όσον αφορά τις επιχειρησιακές βάσεις τους που βρίσκονται στη γαλλική επικράτεια.

8 Κανονισμός του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 29ης Απριλίου 2004 (ΕΕ 2004, L 166, σ. 1).

9 Κανονισμός του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 16ης Σεπτεμβρίου 2009 (ΕΕ 2009, L 284, σ. 1).

10 JORF της 13ης Μαρτίου 2007.

11 JORF της 23ης Νοεμβρίου 2006.

12 Μετά την έναρξη ισχύος του άρθρου R. 330-2-1 του κώδικα πολιτικής αεροπορίας, το άρθρο L. 342-4 του εργατικού κώδικα αντικαταστάθηκε με το άρθρο L. 1262-3 του τελευταίου αυτού κώδικα. Ωστόσο, το ανωτέρω άρθρο R. 330-2-1 δεν έχει τροποποιηθεί αναλόγως.

Επιχειρησιακή βάση είναι ένα σύνολο χώρων ή υποδομών από τους οποίους μια επιχείρηση ασκεί κατά τρόπο σταθερό, συνήθη και συνεχή δραστηριότητα αεροπορικών μεταφορών με μισθωτούς που έχουν εκεί το πραγματικό κέντρο της επαγγελματικής τους δραστηριότητας. Κατά την έννοια των προηγούμενων διατάξεων, το κέντρο της επαγγελματικής δραστηριότητας μισθωτού είναι ο τόπος όπου συνήθως εργάζεται ή αυτός στον οποίο αναλαμβάνει υπηρεσία και στον οποίο επιστρέφει μετά την εκπλήρωση της αποστολής του.»

III. Οι διαφορές των κυρίων δικών

A. Η ποινική διαδικασία κατά της Vueling

18. Η Vueling είναι αεροπορική εταιρία που εκτελεί διεθνείς μεταφορές επιβατών και έχει την έδρα της στη Βαρκελώνη (Ισπανία). Στις 21 Μαΐου 2007, η εν λόγω αεροπορική εταιρία άρχισε να εκτελεί πτήσεις προς διάφορους προορισμούς στην Ισπανία από το αεροδρόμιο Paris-Charles-de-Gaulle στο Roissy. Στο πλαίσιο αυτό, είχε καταχωρίσει στο μητρώο εμπορίου και εταιριών του Bobigny (Γαλλία) τη σύσταση επιχείρησης αεροπορικών μεταφορών και επίγειας εξυπηρέτησης δι' ιδίων μέσων στον εν λόγω αερολιμένα.

19. Στις 28 Μαΐου 2008, κατόπιν ελέγχων, η αρμόδια επιθεώρηση εργασίας συνέταξε έκθεση σε βάρος της Vueling λόγω συγκεκριμένης εργασίας. Στην έκθεση αυτή διαπιστωνόταν ότι η εν λόγω αεροπορική εταιρία διέθετε, στον αερολιμένα αυτό, εγκαταστάσεις για τις διοικητικές λειτουργίες και την εμπορική της διεύθυνση, αίθουσες αναπαύσεως και προετοιμασίας των πτήσεων για το ιπτάμενο προσωπικό, γραφείο επιβλέψεως της θυρίδας εκδόσεως εισιτηρίων και καταχωρίσεως των επιβατών. Η εν λόγω εταιρία απασχολούσε εκεί, αφενός, 50 άτομα ως πλήρωμα θαλάμου επιβατών και 25 άτομα ως προσωπικό θαλάμου διακυβερνήσεως αεροσκάφους, των οποίων οι συμβάσεις εργασίας διέπονταν από το ισπανικό δίκαιο, και, αφετέρου, προσωπικό εδάφους (έναν εμπορικό διευθυντή, έναν προϊστάμενο τμήματος επίγειας εξυπηρέτησεως και έναν πρώτο μηχανικό), των οποίων οι συμβάσεις εργασίας διέπονταν από το γαλλικό δίκαιο.

20. Η επιθεώρηση εργασίας επισήμανε ότι μόνον το προσωπικό εδάφους είχε δηλωθεί σε γαλλικούς οργανισμούς κοινωνικής ασφαλίσεως. Το ιπτάμενο προσωπικό διέθετε πιστοποιητικά E 101, τα οποία βεβαίωναν ότι οι κάτοχοί τους είχαν αποσπαστεί προσωρινά στη Γαλλία και ότι εξακολουθούσαν να υπάγονται, κατά τη διάρκεια της περιόδου αποσπάσεως, στο ισπανικό σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως. Η επιθεώρηση εργασίας διαπίστωσε ότι 48 μισθωτοί δεν εργάζονταν συνήθως για λογαριασμό της Vueling και ότι είχαν προσληφθεί σε ημερομηνία που απείχε λιγότερο από τριάντα ημέρες από την απόσπασή τους, ορισμένοι δε εξ αυτών είχαν προσληφθεί την προηγούμενη ή και την ίδια ημέρα, και συνήγαγε ότι αυτοί προσελήφθησαν ενόψει της εν λόγω αποσπάσεως. Στο εκκαθαριστικό σημείωμα μισθοδοσίας 21 εξ αυτών των μισθωτών αναγραφόταν διεύθυνση στη Γαλλία και σημαντικός αριθμός δηλώσεων αποσπάσεως περιείχε ψευδείς δηλώσεις κατοικίας, που απέκρυπταν το γεγονός ότι οι αποσπασμένοι μισθωτοί, στην πλειονότητά τους, δεν είχαν την ιδιότητα του κατοίκου Ισπανίας, ορισμένοι δε εξ αυτών ουδέποτε είχαν διαμείνει στην Ισπανία. Λαμβανομένων υπόψη των μισθωτών των οποίων οι συμβάσεις εργασίας είχαν λήξει, προέκυπτε ότι συνολικά 103 εργαζόμενοι δεν είχαν δηλωθεί στο γαλλικό σύστημα κοινωνικής ασφαλίσεως.

21. Η επιθεώρηση εργασίας σημείωσε περαιτέρω ότι η Vueling διέθετε «επιχειρησιακή βάση» στον αερολιμένα Paris-Charles-de-Gaulle, κατά την έννοια του άρθρου R. 330-2-1 του κώδικα πολιτικής αεροπορίας, καθώς το ιπτάμενο προσωπικό αναλάμβανε και ολοκλήρωνε την υπηρεσία του εκεί. Ως εκ τούτου, κατ' εφαρμογή του άρθρου L. 1262-3 του εργατικού κώδικα, η Vueling δεν μπορούσε να επικαλεστεί τις διατάξεις που εφαρμόζονται στην απόσπαση εργαζομένων. Στο πλαίσιο αυτό, η επιθεώρηση εργασίας έκρινε ότι, ακόμη και αν, σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, το πιστοποιητικό E 101 αποτελεί τεκμήριο υπαγωγής σε ασφάλιση, το έγγραφο αυτό δεν αποδεικνύει την εγκυρότητα της αποσπάσεως. Έκρινε δε ότι επρόκειτο για περίπτωση δόλιας αποσπάσεως και ότι

είχε προκληθεί ζημία στους αποσπασμένους εργαζομένους, οι οποίοι είχαν στερηθεί, μεταξύ άλλων, την πρόσβαση στα δικαιώματα του γαλλικού συστήματος κοινωνικής ασφάλισης, αλλά και στο κοινωνικό σύνολο, δεδομένου ότι ο εργοδότης δεν είχε καταβάλει τα οφειλόμενα βάσει του συστήματος αυτού ποσά.

22. Κατόπιν της έρευνας αυτής, ασκήθηκε ποινική δίωξη κατά της Vueling, για το αδίκημα της συγκαλυμμένης εργασίας με απόκρυψη δραστηριότητας, που προβλέπεται στο άρθρο L. 8221-3 του εργατικού κώδικα, με την κατηγορία ότι, μεταξύ της 21ης Μαΐου 2007 και της 16ης Μαΐου 2008, είχε ασκήσει εκ προθέσεως, στο Roissy, τη δραστηριότητα του αερομεταφορέα επιβατών χωρίς να προβεί στις απαιτούμενες δηλώσεις στους οργανισμούς κοινωνικής ασφάλισης, αποκρύπτοντας, μεταξύ άλλων, την ασκούμενη στη Γαλλία δραστηριότητα και εξομοιώνοντάς την παρατύπως με απόσπαση εργαζομένων.

23. Με απόφαση της 1ης Ιουλίου 2010, το tribunal correctionnel de Bobigny (πλημμελειοδικείο του Bobigny, Γαλλία) απάλλαξε τη Vueling.

24. Με απόφαση της 31ης Ιανουαρίου 2012, το cour d'appel de Paris (εφετείο Παρισιών, Γαλλία) εξαφάνισε την πρωτόδικη απόφαση και επέβαλε στη Vueling πρόστιμο 100 000 ευρώ. Το εν λόγω δικαστήριο έκρινε, αφενός, ότι η αεροπορική εταιρία ασκούσε τη δραστηριότητά της στο Roissy στο πλαίσιο «επιχειρησιακής βάσης» κατά την έννοια του άρθρου R. 330-2-1 του κώδικα πολιτικής αεροπορίας και ότι κατά συνέπεια η δραστηριότητα αυτή ενέπιπτε στις περιπτώσεις που προβλέπονται στο άρθρο L. 1262-3 του εργατικού κώδικα. Το δικαστήριο επισήμανε ότι η εν λόγω οντότητα διέθετε λειτουργική αυτοτέλεια, δεδομένου ότι η Vueling είχε προσλάβει διευθυντή για τον σκοπό αυτόν. Η αυτοτέλεια αυτή συνεπαγόταν επίσης ότι η εταιρία δεν μπορούσε να αποδείξει την ύπαρξη οργανικού δεσμού με τους αποσπασμένους εργαζομένους. Αφετέρου, το ίδιο δικαστήριο έκρινε ότι η Vueling σκοπίμως αγνόησε τους εφαρμοστέους κανόνες, ιδίως δηλώνοντας ως διεύθυνση κατοικίας 41 εκ των εργαζομένων για τους οποίους ζητούσε απόσπαση τη διεύθυνση της ίδιας της της έδρας, χωρίς να είναι σε θέση να παράσχει μια σοβαρή εξήγηση, ικανή να άρει την υποψία απάτης. Τέλος, το cour d'appel de Paris (εφετείο Παρισιών) έκρινε ότι αν και τα πιστοποιητικά E 101 αποτελούσαν τεκμήριο υπαγωγής στο ισπανικό καθεστώς κοινωνικής ασφάλισης, δεσμεύοντας τους αρμόδιους γαλλικούς φορείς στον τομέα της κοινωνικής ασφάλισης, δεν μπορούσαν να απαγορεύσουν στον Γάλλο ποινικό δικαστή να διαπιστώσει την εκ προθέσεως παράβαση νομικών διατάξεων που καθορίζουν τις προϋποθέσεις εγκυρότητας της αποσπάσεως εργαζομένων.

25. Η Vueling άσκησε αναίρεση. Με απόφαση της 11ης Μαρτίου 2014, το Cour de cassation, chambre criminelle (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο, ποινικό τμήμα, Γαλλία) απέρριψε την αίτηση αναίρεσεως. Το εν λόγω δικαστήριο έκρινε ότι η Vueling δεν μπορούσε να επικαλεστεί τους κανόνες που έχουν εφαρμογή στην απόσπαση εργαζομένων, οι οποίοι προβλέπονται στο άρθρο 14, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού 1408/71, δεδομένου ότι η δραστηριότητα που ασκούσε στο Roissy διεξαγόταν κατά τρόπο συνήθη, σταθερό και συνεχή σε χώρους ή με υποδομές που βρίσκονται στην ημεδαπή, και ως εκ τούτου ενέπιπτε στο δικαίωμα εγκαταστάσεως, κατά την έννοια του άρθρου L. 1263-3 του εργατικού κώδικα και της νομολογίας του Δικαστηρίου. Κατά συνέπεια, η Vueling δεν μπορούσε να επικαλεσθεί τα πιστοποιητικά E 101 και στοιχειοθετήθηκε σε βάρος της το ποινικό αδίκημα της συγκαλυμμένης εργασίας που προβλέπεται στο άρθρο L. 8221-3 του εργατικού κώδικα.

B. Ο διάλογος μεταξύ των γαλλικών και των ισπανικών φορέων

26. Από τη δικογραφία που έχει στη διάθεσή του το Δικαστήριο προκύπτει ότι, με επιστολή της 4ης Απριλίου 2012, η Union de recouvrement des cotisations de sécurité sociale et d'allocations familiales (Urssaf) de Seine-et-Marne (ένωση για την είσπραξη των εισφορών κοινωνικής ασφάλισης και οικογενειακών επιδομάτων του διοικητικού διαμερίσματος Seine-et-Marne, Γαλλία) γνωστοποίησε

τα επίδικα πραγματικά περιστατικά στον φορέα έκδοσης των πιστοποιητικών E 101 που προσκόμισε η Vueling, ήτοι στο Tesorería general de la seguridad social de Cornellà de Llobregat (γενικό ταμείο κοινωνικής ασφάλισης του Cornellà de Llobregat, Ισπανία) και ζήτησε από τον εν λόγω φορέα να ακυρώσει τα επίμαχα πιστοποιητικά.

27. Με απόφαση της 17ης Απριλίου 2014, ο φορέας έκδοσης ακύρωσε τα επίδικα πιστοποιητικά E 101. Ωστόσο, διατήρησε τις εισφορές που είχε καταβάλει η Vueling στο ισπανικό σύστημα κοινωνικής ασφάλισης για τους εν λόγω εργαζομένους με την αιτιολογία ότι η αξίωση επιστροφής των εισφορών αυτών είχε παραγραφεί.

28. Στις 29 Μαΐου 2014, η Vueling άσκησε ιεραρχική προσφυγή κατά της αποφάσεως αυτής. Με απόφαση της 1ης Αυγούστου 2014, η ιεραρχικώς προϊσταμένη αρχή απέρριψε την εν λόγω προσφυγή. Ωστόσο, με απόφαση της 5ης Δεκεμβρίου 2014, η ίδια αρχή ανακάλεσε την αρχική της απόφαση, προκειμένου να «στερείται αποτελέσματος η ακύρωση των εντύπων αποσπάσεως», με την αιτιολογία ότι, δεδομένου του χρόνου που μεσολάβησε από τα πραγματικά περιστατικά, δεν ήταν σκόπιμο να κηρυχθεί η υπαγωγή των εν λόγω εργαζομένων στο ισπανικό σύστημα κοινωνικής ασφάλισης μη οφειλόμενη, καθόσον δεν ήταν δυνατόν να επιστραφούν οι καταβληθείσες εισφορές. Επιπλέον, οι εν λόγω εργαζόμενοι είχαν επωφεληθεί παροχών βάσει αυτών των εισφορών, έτσι ώστε, σε περίπτωση ακύρωσης της υπαγωγής τους στην ασφάλιση, θα ήταν πιθανό να μείνουν χωρίς προστασία. Υπό τις συνθήκες αυτές, σύμφωνα με την εν λόγω αρχή, η ακύρωση μόνο των πιστοποιητικών E 101 δεν δικαιολογούνταν, διότι η έκδοσή τους ήταν απλώς συνέπεια της υπαγωγής των εν λόγω εργαζομένων στο ισπανικό σύστημα κοινωνικής ασφάλισης.

29. Ταυτόχρονα, οι γαλλικές αρχές, δεδομένου ότι δεν έλαβαν απάντηση από τον φορέα έκδοσης και λαμβάνοντας υπόψη την επιβεβαίωση της καταδίκης της Vueling από το Cour de cassation, chambre criminelle (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο, ποινικό τμήμα), στις 11 Μαρτίου 2014, ζήτησαν εκ νέου διευκρινίσεις από τους Ισπανούς ομολόγους τους στις 22 και 23 Οκτωβρίου 2014.

30. Με επιστολή της 9ης Δεκεμβρίου 2014, οι ισπανικές αρχές ενημέρωσαν τις γαλλικές αρχές για την τελική απόφαση του φορέα έκδοσης της 5ης Δεκεμβρίου 2014 να διατηρήσει τα επίδικα πιστοποιητικά E 101. Στις 11 Δεκεμβρίου 2014, οι ισπανικές αρχές κοινοποίησαν το κείμενο της εν λόγω αποφάσεως στις γαλλικές αρχές.

31. Με επιστολή της 7ης Απριλίου 2015, οι γαλλικές αρχές κάλεσαν τον φορέα έκδοσης να επανεξετάσει την απόφαση αυτή. Στις 24 Ιουνίου 2015, οργανώθηκε εικονοδιάσκεψη μεταξύ των αρμόδιων φορέων της Γαλλίας και της Ισπανίας, η οποία δεν οδήγησε στην επίλυση της διαφωνίας τους.

Γ. Η αγωγή του CRPNPAC (υπόθεση C-370/17)

32. Στις 11 Αυγούστου 2008, το CRPNPAC προσέφυγε ενώπιον του tribunal de grande instance de Bobigny (πολυμελούς πρωτοδικείου του Bobigny, Γαλλία). Σκοπός της εν λόγω αγωγής είναι, ιδίως, να επιδικασθεί αποζημίωση υπέρ του εν λόγω ταμείου σε αποκατάσταση της ζημίας που υπέστη το τελευταίο λόγω της μη υπαγωγής του ιπτάμενου προσωπικού που απασχολείται από τη Vueling στο Roissy στο συμπληρωματικό συνταξιοδοτικό σύστημα που διαχειρίζεται το εν λόγω ταμείο.

33. Το tribunal de grande instance de Bobigny (πολυμελές πρωτοδικείο του Bobigny) ανέστειλε την ενώπιόν του διαδικασία εν αναμονή οριστικής αποφάσεως στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας που κινήθηκε κατά της Vueling. Κατόπιν της αποφάσεως της 31ης Μαρτίου 2014 του Cour de cassation, chambre criminelle (Ανώτατου Ακυρωτικού Δικαστηρίου, ποινικού τμήματος), συνεχίστηκε η διαδικασία ενώπιον του tribunal de grande instance de Bobigny (πολυμελούς πρωτοδικείου του Bobigny).

34. Στο πλαίσιο αυτό, το tribunal de grande instance de Bobigny (πολυμελές πρωτοδικείο του Bobigny) διερωτάται κατά πόσον η νομολογία του Δικαστηρίου σχετικά με τη δεσμευτική ισχύ του πιστοποιητικού E 101 τυγχάνει εφαρμογής σε περίπτωση που ο εργοδότης των εν λόγω εργαζομένων έχει καταδικαστεί από τα δικαστήρια του κράτους μέλους υποδοχής για το αδίκημα της συγκαλυμμένης εργασίας, γεγονός που προϋποθέτει την ύπαρξη δόλου ή καταχρήσεως δικαιώματος.

35. Υπό τις συνθήκες αυτές, με απόφαση της 30ής Μαρτίου 2017, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 19 Ιουνίου 2017, το tribunal de grande instance de Bobigny (πολυμελές πρωτοδικείο του Bobigny) ανέστειλε την ενώπιόν του διαδικασία και υπέβαλε προδικαστικά ερωτήματα στο Δικαστήριο.

Δ. Η αγωγή του J.-L. Poignant (υπόθεση C-37/18)

36. Στις 21 Απριλίου 2007, ο J.-L. Poignant προσελήφθη από τη Vueling ως συγκυβερνήτης, με σύμβαση εργασίας διεπόμενη από το ισπανικό δίκαιο. Στις 14 Ιουνίου 2007, αποσπάστηκε, με τροποποιητική συμφωνία, στον αερολιμένα Paris-Charles-de-Gaulle.

37. Με επιστολή της 30ής Μαΐου 2008, ο J.-L. Poignant παραιτήθηκε, επικαλούμενος ιδίως τον παράνομο χαρακτήρα της συμβατικής του κατάστασης υπό το πρίσμα του γαλλικού δικαίου, εν συνεχεία δε ανακάλεσε την παραίτησή του με ηλεκτρονική επιστολή της 2ας Ιουνίου 2008. Με επιστολή της 9ης Ιουνίου 2008, διαπίστωσε τη λύση της σύμβασης εργασίας του, επικαλούμενος εκ νέου τον παράνομο αυτό χαρακτήρα.

38. Στις 11 Ιουνίου 2008, ο J.-L. Poignant προσέφυγε στο conseil des prud'hommes de Bobigny (εργατοδικείο του Bobigny, Γαλλία) ζητώντας τον επαναχαρακτηρισμό της παραίτησής του ως διαπίστωσης καταγγελίας σύμβασης, η οποία παράγει τα αποτελέσματα απόλυσης χωρίς πραγματική και σοβαρή αιτία¹³ και ζητώντας, μεταξύ άλλων, την επιδίκαση αποζημίωσης για συγκαλυμμένη εργασία και για μη καταβολή εισφορών στο γαλλικό σύστημα κοινωνικής ασφάλισης.

39. Με απόφαση της 14ης Απριλίου 2011, το conseil des prud'hommes de Bobigny (εργατοδικείο του Bobigny) απέρριψε τα αιτήματα του J.-L. Poignant. Το εν λόγω δικαστήριο έκρινε ότι η Vueling είχε διεκπεραιώσει κανονικά τις ισχύουσες διοικητικές διατυπώσεις, μεταξύ άλλων ζητώντας από τους ισπανικούς οργανισμούς κοινωνικής ασφάλισης να εκδώσουν πιστοποιητικά E 101 για τους εργαζομένους της. Το δικαστήριο επισήμανε επίσης ότι η απόσπαση του J.-L. Poignant δεν είχε υπερβεί το ένα έτος και ότι ο τελευταίος δεν είχε αποσταλεί σε αντικατάσταση άλλου προσώπου.

40. Με απόφαση της 4ης Μαρτίου 2016, το cour d'appel de Paris (εφετείο Παρισίων) εξαφάνισε την απόφαση του conseil des prud'hommes (εργατοδικείου). Στηριζόμενο στο δεδικασμένο της ποινικής αποφάσεως που εξέδωσε στις 31 Ιανουαρίου 2012, το εν λόγω δικαστήριο υποχρέωσε τη Vueling να καταβάλει στον J.-L. Poignant αποζημίωση, μεταξύ άλλων ως κατ' αποκοπήν αποζημίωση για συγκαλυμμένη εργασία και για μη καταβολή εισφορών στο γαλλικό σύστημα κοινωνικής ασφάλισης.

41. Η Vueling άσκησε αναίρεση. Σε αυτό το πλαίσιο, το Cour de cassation, chambre sociale (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο, τμήμα κοινωνικής ασφάλισης και εργατικών διαφορών), παρατηρεί ότι από την ποινική απόφαση του cour d'appel de Paris (εφετείου Παρισίων) της 31ης Ιανουαρίου 2012 προκύπτει ότι η εν λόγω αεροπορική εταιρία διατηρούσε κατά τον χρόνο των επίδικων πραγματικών

¹³ Σύμφωνα με το γαλλικό δίκαιο, όταν ένας εργαζόμενος λύσει μονομερώς τη σύμβαση εργασίας του λόγω πραγματικών περιστατικών που προσάπτει στον εργοδότη του, η λύση αυτή συνιστά καταγγελία της σύμβασης και παράγει τα έννομα αποτελέσματα της απόλυσης χωρίς πραγματική και σοβαρή αιτία. Ωστόσο, ο εργαζόμενος μπορεί να προβεί σε λύση της σύμβασης εργασίας λόγω υπαιτιότητας του εργοδότη μόνο σε περίπτωση αρκούντως σοβαρής αθέτησης της σύμβασης από τον τελευταίο η οποία εμποδίζει τη συνέχιση της σύμβασης εργασίας. Σε αντίθετη περίπτωση, η καταγγελία παράγει τα αποτελέσματα παραίτησης.

περιστατικών «επιχειρησιακή βάση» στο Roissy, ήτοι «υποκατάστημα», κατά την έννοια του άρθρου 14, παράγραφος 2, στοιχείο α', σημείο i, του κανονισμού 1408/71. Επιπλέον, το γεγονός ότι τα πιστοποιητικά E 101 τα οποία επικαλείται η Vueling είχαν χορηγηθεί δυνάμει του άρθρου 14, παράγραφος 1, στοιχείο α', του εν λόγω κανονισμού, ενώ η κατάσταση του ιπτάμενου προσωπικού της ενέπιπτε στην πραγματικότητα στο εν λόγω άρθρο 14, παράγραφος 2, στοιχείο α', σημείο i, και δεδομένου ότι αναφέρουν ως τόπο απασχολήσεως των εν λόγω εργαζομένων τον αερολιμένα Paris-Charles-de-Gaulle, είναι από μόνο του ικανό να αποκαλύψει ότι τα εν λόγω πιστοποιητικά είχαν αποκτηθεί με δόλιο τρόπο. Το Cour de cassation, chambre sociale (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο, τμήμα κοινωνικής ασφαλίσεως και εργατικών διαφορών), διερωτάται κατά πόσον τυγχάνει εφαρμογής σε τέτοιες περιπτώσεις η νομολογία του Δικαστηρίου σχετικά με τη δεσμευτική ισχύ του πιστοποιητικού E 101, η οποία επιβεβαιώνεται εκ νέου με την απόφαση A-Rosa Flussschiff¹⁴.

42. Επομένως, σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, ανακύπτει το ζήτημα αν η αρχή της υπεροχής του δικαίου της Ένωσης εμποδίζει το cour d'appel de Paris (εφετείο Παρισίων), το οποίο κατ' εφαρμογή του εθνικού δικαίου δεσμεύεται από το ποινικό δεδικασμένο στο πλαίσιο της πολιτικής δίκης, να αντλήσει, στην απόφασή του της 4ης Μαρτίου 2016, τις συνέπειες της αποφάσεως που εξέδωσε το ίδιο, στις 31 Ιανουαρίου 2012, στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας και να επιβάλει στη Vueling την υποχρέωση να αποζημιώσει τον J.-L. Poignant λόγω του γεγονότος και μόνον της προηγούμενης ποινικής καταδίκης.

43. Υπό τις συνθήκες αυτές, με απόφαση της 10ης Ιανουαρίου 2018, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 19 Ιανουαρίου 2018, το Cour de cassation, chambre sociale (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο, τμήμα κοινωνικής ασφαλίσεως και εργατικών διαφορών), ανέστειλε την ενώπιόν του διαδικασία και υπέβαλε προδικαστικά ερωτήματα στο Δικαστήριο.

IV. Τα προδικαστικά ερωτήματα και η διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου

44. Στην υπόθεση C-370/17, το tribunal de grande instance de Bobigny (πολυμελές πρωτοδικείο του Bobigny) υπέβαλε στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

- «1) Πρέπει τα αποτελέσματα που συνεπάγεται το πιστοποιητικό E 101, το οποίο χορηγείται σύμφωνα με το άρθρο 11, παράγραφος 1, και το άρθρο 12α, παράγραφος 1α, του [κανονισμού εφαρμογής 574/72], από τον φορέα που ορίζεται από την αρχή του κράτους μέλους του οποίου η νομοθεσία περί κοινωνικής ασφαλίσεως εξακολουθεί να τυγχάνει εφαρμογής επί της καταστάσεως του μισθωτού, να διατηρούνται καίτοι το πιστοποιητικό E 101 έχει χορηγηθεί κατόπιν απάτης ή καταχρηστικής ασκήσεως δικαιώματος, διαπιστωθείσας με αμετάκλητη απόφαση δικαστηρίου του κράτους μέλους εντός του οποίου ο μισθωτός ασκεί ή οφείλει να ασκεί τη δραστηριότητά του;
- 2) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο ερώτημα αυτό, εμποδίζει η χορήγηση πιστοποιητικών E 101 την αποκατάσταση της ζημίας που πρόσωπα υπέστησαν λόγω της συμπεριφοράς του εργοδότη, αυτουργού της απάτης, χωρίς η αγωγή αποζημιώσεως που ασκείται κατά του εργοδότη να θέτει υπό αμφισβήτηση την υπαγωγή των μισθωτών στα συστήματα κοινωνικής ασφαλίσεως που ορίζονται στο πιστοποιητικό E 101;»

45. Στην υπόθεση C-37/18, το Cour de cassation, chambre sociale (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο, τμήμα κοινωνικής ασφαλίσεως και εργατικών διαφορών), υπέβαλε στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

- «1) Τυγχάνει εφαρμογής η ερμηνεία που έδωσε το Δικαστήριο, με την απόφασή του A-Rosa Flussschiff [...] στο άρθρο 14, παράγραφος 2, στοιχείο α', του κανονισμού [1408/71], επί διαφοράς σχετικής με το αδίκημα της συγκεκρικαλυμμένης εργασίας, στην οποία τα πιστοποιητικά E 101 χορηγήθηκαν

14 Απόφαση της 27ης Απριλίου 2017 (C-620/15, στο εξής: απόφαση A-Rosa Flussschiff, EU:C:2017:309).

βάσει του άρθρου 14, παράγραφος 1, στοιχείο α' [του κανονισμού αυτού], κατ' εφαρμογήν του άρθρου 11, παράγραφος 1, του [κανονισμού εφαρμογής 574/72], ενώ η περίπτωση ενέπιπτε στο άρθρο 14, παράγραφος 2, στοιχείο α', σημείο i, [του κανονισμού 1408/71], για μισθωτούς που ασκούν τη δραστηριότητά τους στο έδαφος του κράτους μέλους του οποίου είναι υπήκοοι και εντός του οποίου η εγκατεστημένη σε άλλο κράτος μέλος επιχείρηση αεροπορικών μεταφορών διατηρεί υποκατάστημα, και ενώ από μόνη την ανάγνωση του πιστοποιητικού E 101 το οποίο αναφέρει ως τόπο απασχολήσεως του μισθωτού αερολιμένα και ως εργοδότη αεροπορική εταιρία μπορούσε να συναχθεί ότι το πιστοποιητικό είχε αποκτηθεί δολίως;

- 2) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, έχει η αρχή της υπεροχής του δικαίου της Ένωσης την έννοια ότι εμποδίζει εθνικό δικαστήριο, το οποίο κατ' εφαρμογή του εθνικού του δικαίου δεσμεύεται, ως πολιτικό δικαστήριο, από το δεδικασμένο που παράγεται από απόφαση ποινικού δικαστηρίου, να αντλήσει τις συνέπειες αποφάσεως ποινικού δικαστηρίου εκδοθείσας κατά τρόπο που δεν συνάδει με τους κανόνες του δικαίου της Ένωσης, επιβάλλοντας στο πλαίσιο αστικής διαφοράς σε εργοδότη την υποχρέωση να αποζημιώσει μισθωτό λόγω του γεγονότος και μόνον της ποινικής καταδίκης του εν λόγω εργοδότη για συγκεκριμένη εργασία;»

46. Με απόφαση του Προέδρου του Δικαστηρίου της 22ας Φεβρουαρίου 2018, αποφασίστηκε η συνεκδίκηση των υποθέσεων C-370/17 και C-37/18, λαμβανομένης υπόψη της συνάφειάς τους, προς διευκόλυνση της έγγραφης και της προφορικής διαδικασίας και προς έκδοση κοινής αποφάσεως.

47. Το CRPNPAC, ο J.-L. Poignant, η Vueling, η Γαλλική και η Τσεχική Κυβέρνηση, η Ιρλανδία καθώς και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατέθεσαν γραπτές παρατηρήσεις ενώπιον του Δικαστηρίου. Οι ίδιοι μετέχοντες στη διαδικασία, με εξαίρεση την Τσεχική Κυβέρνηση, παρέστησαν κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση της 29ης Ιανουαρίου 2019.

V. Ανάλυση

A. Προκαταρκτικές παρατηρήσεις

48. Δεν είναι αναγκαίο να υπενθυμιστεί λεπτομερώς η νομολογία του Δικαστηρίου σχετικά με τη δεσμευτική ισχύ του πιστοποιητικού E 101¹⁵. Τα βασικά της στοιχεία είναι ευρέως γνωστά: ούτε ο αρμόδιος φορέας ούτε ο δικαστής του κράτους μέλους υποδοχής μπορούν να μη λάβουν υπόψη ή κατά μείζονα λόγο να ακυρώσουν πιστοποιητικό E 101 το οποίο έχει εκδοθεί, για λογαριασμό ενός εργαζομένου, από τον αρμόδιο φορέα του κράτους μέλους αποστολής¹⁶.

49. Όπως ανέφερα στην εισαγωγή των παρουσών προτάσεων, η υποδοχή της νομολογίας αυτής από τα γαλλικά δικαστήρια αποτέλεσε πηγή αντιπαραθέσεων. Η υπόθεση Vueling είναι εμβληματική από την άποψη αυτή. Η απόφαση που εξέδωσε το ποινικό τμήμα του Cour de cassation (Ανώτατου Ακυρωτικού Δικαστηρίου) στις 31 Μαρτίου 2014, με την οποία το εν λόγω δικαστήριο επικύρωσε την καταδίκη της εν λόγω εταιρίας για συγκεκριμένη εργασία, είναι, μαζί με την απόφαση που εκδόθηκε την ίδια ημέρα κατά της easyJet σε παρόμοια υπόθεση¹⁷, τουλάχιστον άξια αναφοράς. Αφενός, διότι το

15 Συναφώς, παραπέμπω τον αναγνώστη στις προτάσεις μου στην υπόθεση A-Rosa Flussschiff (C-620/15, EU:C:2017:12, σημεία 44 έως 55) καθώς και στις προτάσεις μου στην υπόθεση Altun κ.λπ. (C-359/16, EU:C:2017:850, σημεία 32 έως 37).

16 Το πιστοποιητικό E 101 μπορεί μεν να χορηγηθεί βάσει των κανόνων που ισχύουν για την απόσπαση εργαζομένων που ορίζονται στο άρθρο 14, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού 1408/71 και στο άρθρο 11, παράγραφος 1, του κανονισμού εφαρμογής 574/72, αλλά μπορεί επίσης να εκδοθεί βάσει άλλων διατάξεων, μεταξύ των οποίων το άρθρο 14, παράγραφος 2, στοιχείο α', του κανονισμού 1408/71, που εφαρμόζεται στο προσωπικό που ταξιδεύει διά ξηράς, θαλάσσης ή αέρος, των επιχειρήσεων μεταφορών (βλ. σημεία 124 και 134 των παρουσών προτάσεων).

17 Cour de cassation, chambre criminelle (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο, ποινικό τμήμα), αριθ.11-88420.

ποινικό τμήμα, με αυτές τις αποφάσεις, επικύρωσε την προσέγγιση των δικαστών της ουσίας βάσει της οποίας δεν έλαβαν υπόψη τα πιστοποιητικά E 101 που προσκομίστηκαν από τις εν λόγω αεροπορικές εταιρίες, κρίνοντας πως δεν ασκούν επιρροή όσον αφορά τη στοιχειοθέτηση του εν λόγω αδικήματος. Αφετέρου, διότι δεν υπέβαλε στο Δικαστήριο προδικαστικό ερώτημα ως προς το ζήτημα αυτό.

50. Εντούτοις, η λύση δεν ήταν αυτονόητη υπό το πρίσμα της υφιστάμενης κατά την περίοδο εκείνη νομολογίας του Δικαστηρίου. Συγκεκριμένα, η αντικειμενική υπόσταση ενός τέτοιου ποινικού αδικήματος συνίσταται στη μη υπαγωγή εργαζομένων στο εθνικό σύστημα κοινωνικής ασφάλισης. Η υπαγωγή αυτή μπορεί να επιβληθεί μόνο σύμφωνα με τους κανόνες του κανονισμού 1408/71 περί άρσεως των συγκρούσεων. Επομένως, η ορθή εφαρμογή των κανόνων αυτών αποτελεί πρόκριμα για τη στοιχειοθέτηση του εν λόγω αδικήματος. Πάντως, σύμφωνα με το Δικαστήριο, το πιστοποιητικό E 101 βεβαιώνει όχι μόνον την υπαγωγή του οικείου εργαζομένου στη νομοθεσία περί κοινωνικής ασφάλισης του κράτους μέλους του φορέα έκδοσης, αλλά και τα πραγματικά και νομικά στοιχεία στα οποία βασίζεται¹⁸. Με άλλα λόγια, το εν λόγω πιστοποιητικό αποδεικνύει ότι η εν λόγω υπαγωγή τηρεί τους κανόνες αυτούς. Επομένως, δεν ήταν προφανές ότι ο δικαστής του κράτους μέλους υποδοχής, ακόμη και όταν αποφαινεται όχι επί της υπαγωγής ενός εργαζομένου αυτής καθεαυτήν, αλλά επί ενός τέτοιου ποινικού αδικήματος, μπορεί να κρίνει ότι το πιστοποιητικό E 101 στερείται κάθε λυσιτέλειας και να ελέγξει ο ίδιος την εφαρμογή του κανονισμού 1408/71.

51. Στο πλαίσιο των συζητήσεων που προκάλεσαν οι αποφάσεις του ποινικού τμήματός του¹⁹, το Cour de cassation (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο), το οποίο επιλήφθηκε εκ νέου υποθέσεως συγκεκριμένης εργασίας, αποφάσισε, δικάζοντας σε ολομέλεια, να υποβάλει το προδικαστικό ερώτημα επί του οποίου εκδόθηκε η απόφαση A-Rosa Flussschiff. Με το ερώτημα αυτό, κάλεσε το Δικαστήριο να επανεξετάσει τη νομολογία του σχετικά με τη δεσμευτική ισχύ του πιστοποιητικού E 101 ή, τουλάχιστον, να την διαφοροποιήσει όσον αφορά τις περιπτώσεις προδήλου σφάλματος. Υπενθυμίζω ότι, με την εν λόγω απόφαση, το Δικαστήριο επιβεβαίωσε εκ νέου τη νομολογία αυτή, κρίνοντας ότι, ακόμη και έναντι ενός τέτοιου προδήλου σφάλματος, ο δικαστής του κράτους μέλους υποδοχής δεσμεύεται από το εν λόγω πιστοποιητικό²⁰.

52. Ωστόσο, με την απόφαση A-Rosa Flussschiff, το Δικαστήριο είχε επιφυλαχθεί όσον αφορά την περίπτωση απάτης. Η περίπτωση αυτή εξετάστηκε με την απόφαση Altun. Με την τελευταία αυτή απόφαση, που εκδόθηκε από το τμήμα μείζονος συνθέσεως, το Δικαστήριο δέχθηκε, κατ' αρχήν, ότι ο δικαστής του κράτους μέλους υποδοχής μπορεί να μη λάβει υπόψη το πιστοποιητικό E 101 όταν το πιστοποιητικό αυτό αποκτήθηκε ή χρησιμοποιήθηκε με δόλιο τρόπο.

53. Τα δύο προδικαστικά ερωτήματα στην υπόθεση C-370/17 καθώς και το πρώτο προδικαστικό ερώτημα στην υπόθεση C-37/18 παρέχουν στο Δικαστήριο την ευκαιρία να διευκρινίσει το περιεχόμενο της αποφάσεως Altun. Υπό το πρίσμα των περιστάσεων των κυρίων δικών, και λαμβανομένων υπόψη των παρατηρήσεων που υποβλήθηκαν στο Δικαστήριο, απαιτούνται, κατά την άποψή μου, δύο διευκρινίσεις.

18 Βλ. απόφαση της 26ης Ιανουαρίου 2006, Herbosch Kiere (C-2/05, EU:C:2006:69, σκέψεις 19 και 32).

19 Οι εν λόγω αποφάσεις, μεταξύ άλλων, έχουν διχάσει τη θεωρία σε εθνικό επίπεδο. Βλ., μεταξύ των επικριτών, Lhernould, J. P., «Une compagnie aérienne peut-elle détacher des navigants en France? L'étonnante leçon anti-européenne de la chambre criminelle à propos du formulaire E 101», *RJS*, 2014, και, μεταξύ των υποστηρικτών, Muller, F., «Face aux abus et contournements, la directive d'exécution de la directive détachement est-elle à la hauteur?», *Dr. Soc.*, 2014, σ. 788. Επιπλέον, κατόπιν καταγγελίας της Vueling, η Επιτροπή κίνησε διαδικασία EU Pilot κατά της Γαλλίας. Ωστόσο, η εν λόγω καταγγελία τέθηκε στο αρχείο μετά την έκδοση της αποφάσεως A-Rosa Flussschiff.

20 Βλ. απόφαση A-Rosa Flussschiff (σκέψη 61). Επιπλέον, με την εν λόγω απόφαση, το Δικαστήριο έκρινε, εμμέσως πλην σαφώς, ότι ο αστικός ή ποινικός χαρακτήρας της διαδικασίας δεν έχει καμία επίπτωση επί της δεσμευτικής ισχύος του πιστοποιητικού E 101, καθώς το τελευταίο δεσμεύει το σύνολο των δικαστηρίων των κρατών μελών. Βλ. διάταξη της 24ης Οκτωβρίου 2017, Belu Dienstleistung και Nikless (C-474/16, μη δημοσιευθείσα, EU:C:2017:812, σκέψη 17).

54. Αφενός, πρέπει να διευκρινιστεί η εξουσία που αναγνωρίζεται στον δικαστή του κράτους μέλους υποδοχής να μη λάβει υπόψη πιστοποιητικό E 101 το οποίο αποκτήθηκε ή χρησιμοποιήθηκε με δόλιο τρόπο. Θα εξηγήσω τον λόγο για τον οποίο, κατά την άποψή μου, ο εν λόγω δικαστής έχει την εξουσία να μη λάβει υπόψη ένα τέτοιο πιστοποιητικό εάν διαθέτει στοιχεία τα οποία αποδεικνύουν την απάτη, τούτο δε ανεξάρτητα από την πορεία του διαλόγου μεταξύ των αρμόδιων φορέων που προβλέπεται στο άρθρο 84α, παράγραφος 3, του κανονισμού 1408/71²¹ (ενότητα Β).

55. Αφετέρου, πρέπει να επανεξετασθεί η «απάτη» κατά την έννοια του δικαίου της Ένωσης και, στο πλαίσιο αυτό, να διευκρινιστεί ο τρόπος με τον οποίο εφαρμόζονται στο ιπτάμενο προσωπικό των αεροπορικών εταιριών που εκτελούν διεθνείς μεταφορές οι κανόνες κοινωνικής ασφάλισης που προβλέπονται στον κανονισμό 1408/71. Κατά την άποψή μου, και με την επιφύλαξη της επαληθεύσεως από τα αιτούντα δικαστήρια, συνθήκες όπως αυτές των κυρίων δικών είναι ικανές να στοιχειοθετήσουν μια τέτοια απάτη (ενότητα Γ).

56. Όσον αφορά, τέλος, το δεύτερο ερώτημα στην υπόθεση C-37/18, θα εξηγήσω τον λόγο για τον οποίο, κατά την άποψή μου, το δίκαιο της Ένωσης αντιτίθεται σε εσωτερικό κανόνα σχετικά με την ισχύ του δεδικασμένου που υποχρεώνει τον πολιτικό δικαστή να αντλεί συνέπειες από αμετάκλητη ποινική απόφαση όταν διαπιστωθεί ότι η απόφαση αυτή δεν είναι συμβατή με το εν λόγω δίκαιο (ενότητα Δ).

Β. Επί της εξουσίας του δικαστή του κράτους μέλους υποδοχής να μη λάβει υπόψη πιστοποιητικό E 101 που αποκτήθηκε ή χρησιμοποιήθηκε με δόλιο τρόπο

57. Το πιστοποιητικό E 101 έχει σκοπό να διασφαλίσει τον σεβασμό της αρχής της εφαρμογής στον εργαζόμενο μίας μόνο νομοθεσίας όσον αφορά τον τομέα της κοινωνικής ασφάλισης, αρχή η οποία καθιερώνεται με το άρθρο 13, παράγραφος 1, του κανονισμού 1408/71. Το εν λόγω πιστοποιητικό σκοπεύει να αποτρέψει τους φορείς των διαφόρων κρατών μελών από το να προβούν σε αποκλίνουσες εκτιμήσεις όσον αφορά την εν λόγω νομοθεσία και να αποφευχθούν οι συγκρούσεις αρμοδιοτήτων που θα προέκυπταν. Κατ' αυτόν τον τρόπο, το πιστοποιητικό E 101 συμβάλλει στην εδραίωση της ασφάλειας δικαίου των εργαζομένων που διακινούνται εντός της Ένωσης και, κατ' επέκταση, στην εδραίωση της ασφάλειας δικαίου των εργοδοτών τους. Ως εκ τούτου, διευκολύνει την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων και την ελεύθερη παροχή υπηρεσιών εντός της Ένωσης²².

58. Εάν οι φορείς του κράτους μέλους υποδοχής δεν δεσμεύονταν, κατά γενικό κανόνα, από τα στοιχεία του πιστοποιητικού E 101, οι εν λόγω σκοποί θα διακυβεύονταν. Το Δικαστήριο, αναγνωρίζοντας δεσμευτική ισχύ στο πιστοποιητικό αυτό και καθιερώνοντας την αποκλειστική αρμοδιότητα του φορέα έκδοσης να το ανακαλέσει, θέλησε να αποφευχθούν εκείνες ακριβώς οι συνέπειες τις οποίες το εν λόγω έγγραφο σκοπεύει να αποτρέψει: να λαμβάνονται δηλαδή αντίθετες αποφάσεις όσον αφορά την εφαρμοστέα για έναν συγκεκριμένο εργαζόμενο νομοθεσία και συνακόλουθα διπλή υπαγωγή στην ασφάλιση²³.

59. Επιπλέον, η αρχή της καλόπιστης συνεργασίας που προβλέπεται στο άρθρο 4, παράγραφος 3, ΣΕΕ δικαιολογεί τη λύση αυτή. Σύμφωνα με την εν λόγω αρχή, οι αρμόδιοι φορείς των κρατών μελών πρέπει να παρέχουν αμοιβαία συνδρομή κατά την εφαρμογή των περί άρσεως των συγκρούσεων κανόνων που προβλέπονται στον κανονισμό 1408/71. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα ένα σύνολο αμοιβαίων υποχρεώσεων: ο φορέας έκδοσης πρέπει να προβαίνει σε ορθή εκτίμηση των κρίσιμων για την εφαρμογή των εν λόγω κανόνων πραγματικών περιστατικών και, κατά συνέπεια, να εγγυάται την

21 Με άλλα λόγια, μολονότι διατηρώ επιφυλάξεις σχετικά με τον κάπως εσπευσμένο τρόπο με τον οποίο τα γαλλικά ποινικά δικαστήρια αγνόησαν τα πιστοποιητικά E 101 που προσκομίστηκαν από τη Vueling και τη σχετική νομολογία του Δικαστηρίου, εκτιμώ ότι η λύση στην οποία κατέληξαν είναι, κατ' αρχήν, σύμφωνη με το δίκαιο της Ένωσης.

22 Βλ. προτάσεις μου στην υπόθεση Altun κ.λπ. (C-359/16, EU:C:2017:850, σημείο 35).

23 Βλ. προτάσεις μου στην υπόθεση Altun κ.λπ. (C-359/16, EU:C:2017:850, σημείο 36).

ακρίβεια των στοιχείων που περιλαμβάνονται στο πιστοποιητικό E 101· υπό αυτό το πνεύμα συνεργασίας, οι φορείς του κράτους μέλους υποδοχής πρέπει να αναγνωρίζουν, κατ' αρχήν, την εγκυρότητα του πιστοποιητικού αυτού και, σε περίπτωση αμφιβολίας όσον αφορά τα στοιχεία που περιλαμβάνει, να ενημερώνουν σχετικά τον φορέα έκδοσης. Σε μια τέτοια περίπτωση, θα εναπόκειται στον τελευταίο να επανεξετάσει, υπό το ίδιο πνεύμα συνεργασίας, το βάσιμο της χορηγήσεως του πιστοποιητικού αυτού²⁴.

60. Η δεσμευτική ισχύς του πιστοποιητικού E 101 επιβάλλεται επίσης υπό το πρίσμα της αρχής της αμοιβαίας εμπιστοσύνης²⁵. Η αρχή αυτή επιβάλλει σε κάθε κράτος μέλος να θεωρεί δεδομένο ότι, κατ' αρχήν, όλα τα άλλα κράτη μέλη τηρούν το δίκαιο της Ένωσης²⁶. Επομένως, σύμφωνα με την εν λόγω αρχή, οι φορείς του κράτους μέλους υποδοχής πρέπει να θεωρούν ότι ο φορέας έκδοσης, χορηγώντας το πιστοποιητικό αυτό, προέβη σε ορθή εφαρμογή των περί άρσεως των συγκρούσεων κανόνων που προβλέπονται στον κανονισμό 1408/71.

61. Εντούτοις, όπως έκρινε το Δικαστήριο στην απόφαση Altun, η νομολογία σχετικά με τη δεσμευτική ισχύ του πιστοποιητικού E 101 δεν μπορεί να παρέχει τη δυνατότητα στους πολίτες να επικαλούνται δόλια ή καταχρηστικά τους κανόνες του δικαίου της Ένωσης²⁷.

62. Συναφώς, με την εν λόγω απόφαση, το Δικαστήριο υπενθύμισε ότι υφίσταται, στο δίκαιο της Ένωσης, γενική αρχή που απαγορεύει την απάτη και την κατάχρηση δικαιώματος, ο σεβασμός της οποίας επιβάλλεται στους πολίτες. Συγκεκριμένα, η εφαρμογή των κανόνων του δικαίου της Ένωσης δεν μπορεί να εκτείνεται μέχρι του σημείου να συγκαλύπτονται πράξεις που διενεργούνται με σκοπό τη δόλια ή καταχρηστική κτήση των πλεονεκτημάτων που προβλέπονται από το εν λόγω δίκαιο²⁸.

63. Κατ' εφαρμογήν της γενικής αυτής αρχής, το Δικαστήριο έκρινε, με την εν λόγω απόφαση, ότι ένα πιστοποιητικό E 101 το οποίο αποκτήθηκε με δόλιο τρόπο δεν μπορεί να έχει την ίδια δεσμευτική ισχύ. Δέχθηκε, κατ' αρχήν, ότι ο δικαστής του κράτους μέλους υποδοχής έχει την εξουσία να μη λαμβάνει υπόψη ένα πιστοποιητικό E 101 και να αντλεί τις συνέπειες που προβλέπονται από το εθνικό δίκαιο για τη μη τήρηση των εφαρμοστέων κανόνων κοινωνικής ασφάλισης, όταν διαπιστώνει, βάσει αντικειμενικών στοιχείων²⁹, και υπό τον όρο ότι ο ενδιαφερόμενος είχε τη δυνατότητα να αντικρούσει τα εν λόγω στοιχεία, τηρουμένων των εγγυήσεων που απορρέουν από το δίκαιμα σε δίκαιη δίκη, ότι το πιστοποιητικό αυτό αποκτήθηκε ή χρησιμοποιήθηκε με δόλιο τρόπο³⁰.

64. Ωστόσο, το Δικαστήριο αναγνώρισε την εξουσία αυτή στον δικαστή του κράτους μέλους υποδοχής σε ένα κάπως ιδιαίτερο πλαίσιο. Συναφώς, στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση Altun, ο αρμόδιος φορέας του κράτους μέλους υποδοχής, έχοντας διαπιστώσει ορισμένα στοιχεία που υποδήλωναν ότι τα πιστοποιητικά E 101 είχαν αποκτηθεί με δόλιο τρόπο, είχε απευθύνει στον φορέα έκδοσης αιτιολογημένη αίτηση επανεξετάσης ή ανάκλησης των πιστοποιητικών αυτών. Ο τελευταίος αυτός φορέας είχε απαντήσει, κατόπιν υπομνηστικού εγγράφου και πάνω από ενάμιση χρόνο μετά την εν λόγω αίτηση, ανακεφαλαιώνοντας απλώς τα εν λόγω πιστοποιητικά, αναφέροντας τη διάρκεια

24. Πρβλ. απόφαση Altun (σκέψεις 37 έως 39 και 41 έως 43 καθώς και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

25. Απόφαση Altun (σκέψεις 39 και 40).

26. Βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 25ης Ιουλίου 2018, Minister for Justice and Equality (Ελλείψεις του δικαστικού συστήματος) (C-216/18 PPU, EU:C:2018:586, σκέψη 36 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

27. Απόφαση Altun (σκέψη 48).

28. Βλ. απόφαση Altun (σκέψη 49). Βλ., επίσης, απόφαση της 22ας Νοεμβρίου 2017, Cussens κ.λπ. (C-251/16, EU:C:2017:881, σκέψεις 27, 30, 31 και 33).

29. Όσον αφορά τα συστατικά στοιχεία της απάτης, κατά την έννοια του δικαίου της Ένωσης, και τις ενδείξεις που οδηγούν στη διαπίστωση των εν λόγω στοιχείων, βλ. ενότητα Γ των παρουσών προτάσεων.

30. Βλ. απόφαση Altun (σκέψεις 55, 56 και 60).

ισχύος τους και διευκρινίζοντας ότι, κατά τον χρόνο χορήγησης των εν λόγω πιστοποιητικών, οι διάφοροι εμπλεκόμενοι εργοδότες πληρούσαν τις προϋποθέσεις αποσπάσεως. Αντιθέτως, δεν έλαβε υπόψη, στην απάντηση αυτή, τα στοιχεία που του γνωστοποίησε ο αρχικός φορέας³¹. Υπό τις συνθήκες αυτές, το Δικαστήριο έκρινε ότι:

«[...] εφόσον, στο πλαίσιο του διαλόγου που προβλέπεται από το άρθρο 84α, παράγραφος 3, του κανονισμού 1408/71, ο φορέας του κράτους μέλους στο οποίο έχουν αποσπαστεί οι εργαζόμενοι υποβάλλει στον φορέα έκδοσης των πιστοποιητικών E 101 συγκεκριμένα στοιχεία από τα οποία προκύπτει ότι τα πιστοποιητικά αυτά έχουν αποκτηθεί με δόλιο τρόπο, εναπόκειται στον δεύτερο αυτό φορέα, δυνάμει της αρχής της καλόπιστης συνεργασίας, να επανεξετάσει, υπό το πρίσμα των στοιχείων αυτών, το βάσιμο της έκδοσης των εν λόγω πιστοποιητικών και, κατά περίπτωση, να ανακαλέσει τα πιστοποιητικά [...]. Σε περίπτωση που ο τελευταίος αυτός φορέας δεν προβεί στην επανεξέταση εντός εύλογης προθεσμίας, τα ως άνω στοιχεία πρέπει να μπορούν να προβληθούν στο πλαίσιο δικαστικής διαδικασίας με την οποία ζητείται από τον δικαστή του κράτους μέλους στο οποίο ο εργαζόμενος έχει αποσπασθεί να μη λάβει υπόψη τα επίμαχα πιστοποιητικά»³².

65. Ωστόσο, το χωρίο αυτό μπορεί να ερμηνευθεί με δύο τρόπους. Αφενός, είναι δυνατόν να θεωρηθεί, όπως υποστηρίζουν η Vueling, η Τσεχική Κυβέρνηση, η Ιρλανδία και η Επιτροπή, ότι με τη διατύπωση αυτή το Δικαστήριο επιδίωξε να εξαρτήσει την εξουσία του δικαστή του κράτους μέλους υποδοχής να μη λάβει υπόψη πιστοποιητικό E 101 το οποίο αποκτήθηκε ή χρησιμοποιήθηκε με δόλιο τρόπο από την πορεία του διαλόγου μεταξύ των αρμόδιων φορέων, όπως προβλέπεται στο άρθρο 84α, παράγραφος 3, του κανονισμού 1408/71. Ειδικότερα, ο εν λόγω δικαστής έχει την εξουσία αυτή μόνον όταν πληρούνται *σωρευτικά δύο προϋποθέσεις*, ήτοι (1) ο αρμόδιος φορέας του κράτους μέλους υποδοχής έχει υποβάλει στον αρμόδιο φορέα έκδοσης συγκεκριμένα στοιχεία από τα οποία προκύπτουν ενδείξεις ότι το επίμαχο πιστοποιητικό αποκτήθηκε με δόλιο τρόπο και (2) ο τελευταίος αυτός φορέας δεν προβαίνει σε επανεξέταση του εν λόγω πιστοποιητικού, υπό το πρίσμα των στοιχείων αυτών, εντός εύλογου χρόνου.

66. Αφετέρου, το εν λόγω χωρίο μπορεί να ερμηνευθεί, κατά τον J.-L. Roignant και το CRPNPAC, υπό την έννοια ότι το Δικαστήριο δεν επιδίωξε να θέσει γενικές προϋποθέσεις, αλλά απλώς να δώσει μια απάντηση προσαρμοσμένη στις συνθήκες της συγκεκριμένης υποθέσεως, χωρίς να προδικάζεται η εξουσία του δικαστή του κράτους μέλους υποδοχής σε άλλες υποθέσεις.

67. Υπενθυμίζω ότι, όσον αφορά τον διάλογο μεταξύ των αρμόδιων φορέων, οι επίμαχες στις κύριες δίκες συνθήκες διαφέρουν σημαντικά από εκείνες που οδήγησαν στην έκδοση της αποφάσεως Altun³³. Ως εκ τούτου, το ζήτημα αν υπό τις συνθήκες αυτές τα γαλλικά ποινικά δικαστήρια μπορούσαν –και αν τα αιτούντα δικαστήρια μπορούν– να μη λάβουν υπόψη τα επίμαχα πιστοποιητικά E 101 δίχασε τους διαδίκους και τους παρεμβαίνοντες ενώπιον του Δικαστηρίου.

68. Κατά την άποψή μου, η απόφαση Altun δεν μπορεί να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι περιορίζει την εξουσία του δικαστή του κράτους μέλους υποδοχής, όταν διαθέτει αντικειμενικά στοιχεία που του επιτρέπουν να διαπιστώσει την απάτη, να μη λάβει υπόψη ένα πιστοποιητικό E 101. Τα επιχειρήματα σχετικά με τον διάλογο μεταξύ των αρμόδιων φορέων που προβλέπεται στο άρθρο 84α, παράγραφος 3, του κανονισμού 1408/71 τα οποία περιλαμβάνονται στην εν λόγω απόφαση δεν μπορούν να ερμηνευθούν ως προϋποθέσεις της εξουσίας αυτής (1). Αν το Δικαστήριο κρίνει διαφορετικά, θα εξηγήσω τους λόγους για τους οποίους, εν πάση περιπτώσει, οι προϋποθέσεις αυτές πρέπει να θεωρείται ότι πληρούνται υπό συνθήκες όπως αυτές των κυρίων δικών (2).

31 Βλ. απόφαση Altun (σκέψεις 20 και 21).

32 Βλ. απόφαση Altun (σκέψεις 54 και 55).

33 Βλ. σημεία 26 έως 31 των παρουσών προτάσεων.

1. Επί της απουσίας επιρροής της πορείας του διαλόγου μεταξύ των αρμόδιων φορέων επί της εξουσίας του δικαστή του κράτους μέλους υποδοχής να μη λάβει υπόψη πιστοποιητικό E 101 που αποκτήθηκε ή χρησιμοποιήθηκε με δόλιο τρόπο

69. Η ερμηνεία που προτείνω απορρέει, κατά την άποψή μου, από την ορθή εφαρμογή της γενικής αρχής του δικαίου της Ένωσης περί απαγορεύσεως των δόλιων ή καταχρηστικών πρακτικών (α). Ο περιορισμός της εξουσίας του δικαστή του κράτους μέλους υποδοχής να μη λάβει υπόψη πιστοποιητικό E 101 που αποκτήθηκε ή χρησιμοποιήθηκε με δόλιο τρόπο δεν μπορεί να δικαιολογηθεί με κάποιον από τους λόγους επί των οποίων στηρίζεται κατά κανόνα η δεσμευτική ισχύς του εν λόγω πιστοποιητικού [(β) έως (δ)]. Επιπλέον, ως εκ περισσού, η ερμηνεία αυτή ενισχύεται, στο πλαίσιο της υπόθεσης C-37/18, με επιχειρήματα αναγόμενα στην αποτελεσματική προστασία της οποίας πρέπει να μπορεί να απολαύει ένας εργαζόμενος σε περίπτωση απάτης που διαπράττεται από τον εργοδότη του (ε). Τέλος, η ερμηνεία αυτή, κατά την άποψή μου, δεν θέτει σε κίνδυνο το σύστημα που βασίζεται στο εν λόγω πιστοποιητικό (στ).

α) Επί της γενικής αρχής της απαγορεύσεως των δόλιων ή καταχρηστικών πρακτικών

70. Η ερμηνεία σύμφωνα με την οποία ο δικαστής του κράτους μέλους υποδοχής έχει την εξουσία να μη λάβει υπόψη πιστοποιητικό E 101 όταν διαπιστώνει, βάσει αντικειμενικών στοιχείων, ότι το πιστοποιητικό αυτό αποκτήθηκε ή χρησιμοποιήθηκε με δόλιο τρόπο, αποτελεί, κατά την άποψή μου, άμεση και αναγκαία συνέπεια της αρχής σύμφωνα με την οποία οι πολίτες δεν μπορούν να επικαλούνται τους κανόνες του δικαίου της Ένωσης δολίως ή καταχρηστικώς.

71. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με την πάγια νομολογία του Δικαστηρίου σχετικά με την εν λόγω γενική αρχή, η απάτη ή η κατάχρηση του δικαίου της Ένωσης, όταν διαπιστώνεται βάσει αντικειμενικών στοιχείων, συνεπάγεται την *άρνηση αναγνώρισεως στον ενδιαφερόμενο του δικαιώματος ή του ζητούμενου πλεονεκτήματος* –γεγονός το οποίο, άλλωστε, αποτελεί απλώς και μόνον τη συνέπεια της διαπιστώσεως ότι, σε περίπτωση απάτης ή καταχρήσεως δικαιώματος, δεν πληρούνται πραγματικά οι αντικειμενικές προϋποθέσεις για την αναγνώριση του εν λόγω δικαιώματος ή πλεονεκτήματος³⁴.

72. Το Δικαστήριο επιβεβαίωσε εκ νέου με έμφαση τη λύση αυτή στις πρόσφατες αποφάσεις του επί των υποθέσεων N Luxembourg 1 κ.λπ.³⁵ καθώς και T Danmark και Y Denmark³⁶, οι οποίες εκδόθηκαν από το τμήμα μείζονος συνθέσεως. Επιπλέον, με τις αποφάσεις αυτές, επιβεβαίωσε ότι ο εθνικός δικαστής ο οποίος διαπιστώνει καταχρηστική ή δόλια χρήση των διατάξεων του δικαίου της Ένωσης έχει, δυνάμει του δικαίου αυτού, όχι απλώς τη *δυνατότητα*, αλλά την *υποχρέωση* να αρνηθεί την υπέρ του ενδιαφερομένου εφαρμογή των εν λόγω διατάξεων³⁷.

73. Ως εκ τούτου, κατ' εφαρμογή της εν λόγω γενικής αρχής, ο δικαστής του κράτους μέλους υποδοχής, όταν έχει στη διάθεσή του στοιχεία που αποδεικνύουν ότι πιστοποιητικό E 101 αποκτήθηκε ή χρησιμοποιήθηκε με δόλιο τρόπο, όχι μόνο έχει την εξουσία να μη λάβει υπόψη το πιστοποιητικό αυτό, αλλά έχει επίσης υποχρέωση να το πράξει.

³⁴ Βλ. απόφαση της 22ας Νοεμβρίου 2017, Cussens κ.λπ. (C-251/16, EU:C:2017:881, σκέψη 32 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

³⁵ Απόφαση της 26ης Φεβρουαρίου 2019 (C-115/16, C-118/16, C-119/16 και C-299/16, EU:C:2019:134, σκέψεις 96 έως 102).

³⁶ Απόφαση της 26ης Φεβρουαρίου 2019 (C-116/16 και C-117/16, EU:C:2019:135, σκέψεις 70 έως 76).

³⁷ Βλ. αποφάσεις της 26ης Φεβρουαρίου 2019, N Luxembourg 1 κ.λπ. (C-115/16, C-118/16, C-119/16 και C-299/16, EU:C:2019:134, σκέψεις 110 και 120), καθώς και T Danmark και Y Denmark (C-116/16 και C-117/16, EU:C:2019:135, σκέψεις 76 και 82).

74. Η πορεία του διαλόγου μεταξύ του αρμόδιου φορέα του κράτους μέλους υποδοχής και του φορέα έκδοσης σχετικά με την εγκυρότητα πιστοποιητικού E 101, βάσει του άρθρου 84α, παράγραφος 3, του κανονισμού 1408/71, δεν μπορεί, κατά την άποψή μου, να επηρεάσει βασίμως την εξουσία του δικαστή του πρώτου κράτους μέλους, υπό συνθήκες όπως αυτές που αναφέρονται στο προηγούμενο σημείο, να μη λάβει υπόψη το εν λόγω πιστοποιητικό³⁸.

75. Συναφώς, επισημαίνω ότι, σύμφωνα με την ερμηνεία της αποφάσεως Altun την οποία προτείνουν η Vueling, η Τσεχική Κυβέρνηση, η Ιρλανδία και η Επιτροπή και η οποία συνοψίζεται στο σημείο 65 των παρουσών προτάσεων, εάν ο αρμόδιος φορέας του κράτους μέλους υποδοχής δεν έχει υποβάλει στον φορέα έκδοσης αίτηση για επανεξέταση του πιστοποιητικού E 101, εάν δεν έχει παρέλθει εύλογος χρόνος μετά την υποβολή της αιτήσεως αυτής ή ακόμη εάν ο τελευταίος αυτός φορέας έχει απαντήσει, εντός εύλογου χρόνου, δηλώνοντας ότι, σύμφωνα με αυτόν, υπό το πρίσμα των στοιχείων που του κοινοποιήθηκαν, δεν υπήρξε απάτη, ο δικαστής του κράτους μέλους υποδοχής δεν μπορεί να μη λάβει υπόψη το εν λόγω πιστοποιητικό, ακόμη και αν έχει στη διάθεσή του αντικειμενικά στοιχεία που αποδεικνύουν την απάτη αυτή.

76. Ωστόσο, κατά την άποψή μου, το αποτέλεσμα αυτό δεν συνάδει με την προαναφερθείσα γενική αρχή και θα ισοδυναμούσε με ανοχή σε μια ένωση δικαίου του εξής απαράδεκτου: αφενός, ο πολίτης θα μπορούσε να αντλήσει όφελος από τη δόλια ενέργειά του· αφετέρου, ο δικαστής θα έπρεπε να ανεχθεί, ή ακόμη και να αποδεχθεί, την απάτη³⁹.

77. Πρέπει να επισημάνω ότι η απάτη προκαλεί θεμελιώδη διατάραξη της δημόσιας τάξης, είτε πρόκειται για τη δημόσια τάξη του κράτους μέλος υποδοχής είτε για εκείνη της Ένωσης –οι οποίες, κατά την άποψή μου, συμπίπτουν σε περίπτωση απάτης στον τομέα της κοινωνικής ασφαλίσεως⁴⁰. Εναπόκειται στους εθνικούς δικαστές, ως δικαστές της Ένωσης, οι οποίοι είναι θεματοφύλακες αυτής της δημόσιας τάξης, να φροντίσουν ώστε να παύσει η εν λόγω διατάραξη. Η δυνατότητα αυτή δεν πρέπει να υπόκειται σε κανένα περιορισμό και, άλλωστε, κανένας από τους λόγους επί των οποίων στηρίζεται κατά κανόνα η δεσμευτική ισχύς του πιστοποιητικού E 101 δεν δικαιολογεί κάτι τέτοιο.

β) Επί της αρχής της καλόπιστης συνεργασίας

78. Καταρχάς, η αρχή της καλόπιστης συνεργασίας, όπως υλοποιείται με το άρθρο 84α, παράγραφος 3, του κανονισμού 1408/71, δεν μπορεί να δικαιολογήσει μια τέτοια στρέβλωση της αρχής της απαγορεύσεως των δόλιων ή καταχρηστικών πρακτικών.

79. Βεβαίως, οι φορείς των κρατών μελών πρέπει να συνεργάζονται για την εφαρμογή του κανονισμού 1408/71. Συνεπώς, η αρχή της καλόπιστης συνεργασίας επιβάλλει στον αρμόδιο φορέα του κράτους μέλους υποδοχής να απευθύνεται στον φορέα έκδοσης όταν διαθέτει στοιχεία που υποδηλώνουν την ύπαρξη απάτης σχετικά με το πιστοποιητικό E 101, προκειμένου να δώσει τη δυνατότητα στον τελευταίο αυτόν φορέα να επανεξετάσει το βάσιμο της έκδοσης του εν λόγω πιστοποιητικού και να το ανακαλέσει ή να το ακυρώσει⁴¹.

38. Πρβλ. προτάσεις του γενικού εισαγγελέα C. O. Lenz στην υπόθεση Calle Grenzshop Andresen (C-425/93, EU:C:1995:12, σημείο 63). Βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 27ης Σεπτεμβρίου 1989 van de Bijl (130/88, EU:C:1989:349, σκέψεις 20 έως 27), και προτάσεις του γενικού εισαγγελέα M. Darmon στην υπόθεση van de Bijl (130/88, μη δημοσιευθείσες, EU:C:1989:157, σημείο 17). Βλ., επίσης, προτάσεις του γενικού εισαγγελέα J. Mischo στην υπόθεση Paletta (C-45/90, μη δημοσιευθείσες, EU:C:1991:434, σημεία 29 έως 34) και απόφαση της 2ας Μαΐου 1996, Paletta (C-206/94, EU:C:1996:182, σκέψεις 24 έως 28). Με τις αποφάσεις αυτές, το Δικαστήριο δέχθηκε ότι ορισμένα έγγραφα που εκδόθηκαν από τους φορείς κράτους μέλους και δεσμεύουν, κατ' αρχήν, τους φορείς άλλου κράτους μέλους μπορούν να μη ληφθούν υπόψη από δικαστήριο του τελευταίου αυτού κράτους σε περίπτωση απάτης. Στις υποθέσεις αυτές, το Δικαστήριο απέρριψε τις εισηγήσεις των παρεμβαίνόντων για προώθηση της συνεργασίας μεταξύ των φορέων.

39. Βλ. προτάσεις μου στην υπόθεση Altun κ.λπ. (C-359/16, EU:C:2017:850, σημείο 44).

40. Βλ. τις εκτιμήσεις που περιλαμβάνονται στη σημείο 82 των παρουσών προτάσεων.

41. Βλ. προτάσεις μου στην υπόθεση Altun κ.λπ. (C-359/16, EU:C:2017:850, σημείο 71).

80. Επομένως, ο αρμόδιος φορέας του κράτους μέλους υποδοχής δεν μπορεί να απαλλάσσεται από τον διάλογο με τον φορέα έκδοσης, ακόμη και σε περιπτώσεις απάτης⁴². Μια τέτοια παράβαση του καθήκοντος καλόπιστης συνεργασίας, ιδίως εάν διαπιστωθεί ότι είναι συστηματική, μπορεί, μεταξύ άλλων, να οδηγήσει στην επιβολή κυρώσεων στο πλαίσιο προσφυγής λόγω παραβάσεως κράτους μέλους.

81. Πάντως, η αναγκαία αυτή συνεργασία δεν μπορεί, κατά την άποψή μου, να δικαιολογήσει τον περιορισμό της εξουσίας του δικαστή του κράτους μέλους υποδοχής να διαπιστώνει απάτη σχετικά με το πιστοποιητικό E 101. Ανεξάρτητα από την πορεία του διαλόγου μεταξύ των αρμόδιων φορέων που προβλέπεται στο άρθρο 84α, παράγραφος 3, του κανονισμού 1408/71, ο δικαστής αυτός πρέπει να είναι σε θέση να μη λάβει υπόψη ένα πιστοποιητικό E 101 όταν διαθέτει στοιχεία που αποδεικνύουν ότι το πιστοποιητικό αυτό αποκτήθηκε ή χρησιμοποιήθηκε με δόλιο τρόπο, τούτο δε είτε επιλαμβάνεται της υποθέσεως κατόπιν αιτήματος του αρμόδιου φορέα του εν λόγω κράτους μέλους, είτε αποφαίνεται επί αγωγής αποζημιώσεως που ασκήθηκε από ενδιαφερόμενα τρίτα μέρη, όπως οι εργαζόμενοι που επλήγησαν από την εν λόγω απάτη, είτε ακόμη αν ο ίδιος ο πολίτης που επικαλείται το εν λόγω πιστοποιητικό παρίσταται ενώπιόν του ως ενάγων.

82. Ειδικότερα, δεν είναι δυνατόν, με μοναδικό σκοπό να παροτρυνθούν οι φορείς να συνεργαστούν, να εμποδίζεται ο δικαστής να λάβει μέτρα κατά της απάτης στον τομέα της κοινωνικής ασφάλισης. Από αυτή την άποψη, η αποτελεσματική καταπολέμηση της εν λόγω απάτης αποτελεί *επιτακτική ανάγκη*. Σε επίπεδο κρατών μελών, η απάτη που συνδέεται με τη χορήγηση των πιστοποιητικών E 101 συνιστά απειλή για τη συνοχή και την οικονομική ισορροπία των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης των τελευταίων και, σε επίπεδο Ένωσης, η απάτη αυτή είναι ικανή να υπονομεύσει την οικονομική συνοχή καθώς και την εύρυθμη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς, νοθεύοντας τους όρους του ανταγωνισμού⁴³.

83. Άλλωστε, μολονότι η στενή και αποτελεσματική συνεργασία μεταξύ αρμόδιων φορέων αποτελεί, βέβαια, βασικό παράγοντα για την καταπολέμηση της απάτης⁴⁴, η συνεργασία αυτή δεν έχει, στο παρόν στάδιο εξελίξεως του δικαίου της Ένωσης, ένα δεσμευτικό πλαίσιο το οποίο να της παρέχει τη δυνατότητα να λειτουργεί πάντοτε αρκετά γρήγορα και αποτελεσματικά σε αυτόν τον τομέα⁴⁵. Συγκεκριμένα, υπενθυμίζω ότι το δίκαιο της Ένωσης δεν περιλαμβάνει επί του παρόντος κάποια διαδικασία για την έκδοση ή την επανεξέταση των πιστοποιητικών E 101, οι οποίες διέπονται από το εθνικό δίκαιο κάθε κράτους μέλους, ούτε περιλαμβάνει κάποια επιτακτική προθεσμία όσον αφορά την επικοινωνία μεταξύ αρμόδιων φορέων⁴⁶.

42 Βλ. απόφαση της 11ης Ιουλίου 2018, Επιτροπή κατά Βελγίου (C-356/15, EU:C:2018:555, σκέψη 105), όπου το Δικαστήριο έκρινε ότι η επίμαχη στην εν λόγω υπόθεση νομοθεσία, η οποία αποσκοπούσε στην καταπολέμηση της χρήσεως πιστοποιητικών E 101 τα οποία αποκτήθηκαν ή χρησιμοποιήθηκαν με δόλιο τρόπο, δεν πληρούσε τις απαιτήσεις της αποφάσεως Altun, δεδομένου ότι, μεταξύ άλλων, η εν λόγω νομοθεσία δεν προέβλεπε υποχρέωση της διοικήσεως να κινήσει τη διαδικασία διαλόγου και συνδιαλλαγής που προβλέπεται από τους κανονισμούς 883/2004 και 987/2009.

43 Βλ. προτάσεις μου στην υπόθεση Altun κ.λπ. (C-359/16, EU:C:2017:850, σημείο 46). Βλ., επίσης, το προαναφερθέν ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, της 14ης Σεπτεμβρίου 2016, σχετικά με το «κοινωνικό ντάμπινγκ» στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Βλ. επίσης, κατ' αναλογία, όσον αφορά το «φορολογικό ντάμπινγκ», αποφάσεις της 26ης Φεβρουαρίου 2019, N Luxembourg 1 κ.λπ. (C-115/16, C-118/16, C-119/16 και C-299/16, EU:C:2019:134, σκέψη 107), καθώς και T Danmark και Y Denmark (C-116/16 και C-117/16, EU:C:2019:135, σκέψη 79).

44 Βλ. αιτιολογική σκέψη 4 της αποφάσεως αριθ. Η5 της διοικητικής επιτροπής, της 18ης Μαρτίου 2010, σχετικά με τη συνεργασία για την καταπολέμηση της απάτης και του σφάλματος στο πλαίσιο του [κανονισμού 883/2004] και [του κανονισμού 987/2009] (ΕΕ 2010, C 149, σ. 5).

45 Βλ., κατ' αναλογία, προτάσεις του γενικού εισαγγελέα M. Darmon στην υπόθεση van de Bijl (130/88, μη δημοσιευθείσες, EU:C:1989:157, σημείο 17).

46 Οι αποφάσεις της διοικητικής επιτροπής που προβλέπουν τέτοιες προθεσμίες δεν έχουν, υπενθυμίζω, δεσμευτική ισχύ. Ωστόσο, επισημαίνω ότι η πρόταση τροποποίησης των κανονισμών συντονισμού που επί του παρόντος συζητείται από τον νομοθέτη της Ένωσης προβλέπει τη θέσπιση προθεσμιών για την επανεξέταση του βασίμου της χορήγησης του πιστοποιητικού E 101 από τον φορέα έκδοσης και, ενδεχομένως, την ανάκληση ή τη διόρθωση του εν λόγω πιστοποιητικού, κατόπιν αιτήσεως αρμόδιου φορέα άλλου κράτους μέλους. Σε περίπτωση αδιαμφισβήτητης απάτης που έχει διαπραχθεί από τον αιτούντα τη χορήγηση του εγγράφου, ο φορέας έκδοσης οφείλει να ανακαλέσει ή να διορθώσει αμέσως το έγγραφο, με αναδρομική ισχύ. Βλ., για περισσότερες λεπτομέρειες, προτάσεις μου στην υπόθεση Altun κ.λπ. (C-359/16, EU:C:2017:850, σημείο 21).

84. Περαιτέρω, σε περίπτωση διαφωνίας μεταξύ των αρμόδιων φορέων, η προσφυγή στη διαδικασία συμβιβασμού ενώπιον της διοικητικής επιτροπής μπορεί επίσης να παρατείνει το χρονικό διάστημα που προηγείται της επιβολής οιασδήποτε κυρώσεως. Επιπλέον, οι αποφάσεις της δεν έχουν δεσμευτική νομική ισχύ⁴⁷. Ο περιορισμός της καταπολέμησης της απάτης σε αυτή μόνο τη συνεργασία θα σήμαινε, στην πράξη, ότι η εν λόγω καταπολέμηση δεν πραγματοποιείται με το σθένος και την ταχύτητα που απαιτείται.

85. Στο πλαίσιο αυτό, δεν προτείνω να αντισταχθεί η μονόπλευρη προσέγγιση των αγωγών ενώπιον του δικαστή του κράτους μέλους υποδοχής στη συνεργασία μεταξύ των αρμόδιων φορέων. Κατά την άποψή μου, οι δύο αυτοί τρόποι δράσης πρέπει στην πραγματικότητα να *συμβαδίζουν*, δεδομένου ότι αλληλοσυμπληρώνονται. Άλλωστε, αυτό είναι το πνεύμα της οδηγίας 2014/67/ΕΕ, για την εφαρμογή της οδηγίας 96/71/ΕΚ σχετικά με την απόσπαση εργαζομένων στο πλαίσιο παροχής υπηρεσιών και την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1024/2012 σχετικά με τη διοικητική συνεργασία μέσω του Συστήματος Πληροφόρησης για την εσωτερική αγορά⁴⁸.

86. Συγκεκριμένα, ο διάλογος μεταξύ των αρμόδιων φορέων, ο οποίος διεξάγεται πριν από την παραπομπή μια υποθέσεως στον δικαστή του κράτους μέλους υποδοχής, μπορεί να συμβάλει στην άρση τυχόν αμφιβολιών όσον αφορά τις πραγματικές περιστάσεις της οικείας περιπτώσεως, ιδίως όταν για τη διαπίστωση απάτης απαιτούνται έλεγχοι στο κράτος μέλος στο οποίο εκδόθηκε το πιστοποιητικό⁴⁹. Επιπλέον, εάν ο φορέας έκδοσης προβεί στην ακύρωση ή ανάκληση του πιστοποιητικού E 101 κατόπιν αιτήσεως του αρμόδιου φορέα του κράτους μέλους υποδοχής, η παραπομπή της υποθέσεως στον δικαστή του κράτους αυτού ενδεχομένως θα είναι περιττή. Επομένως, ο διάλογος μεταξύ των αρμόδιων φορέων μπορεί να συμβάλει στην οικονομία της διαδικασίας⁵⁰. Ακόμη και μετά την καταδίκη από τον δικαστή του κράτους μέλους υποδοχής, ο διάλογος αυτός παραμένει ουσιώδης. Ειδικότερα, ένα πιστοποιητικό E 101, το οποίο ισχύει για το σύνολο της Ένωσης, μπορεί να κηρυχθεί άκυρο μόνον από τον φορέα έκδοσης⁵¹, καθώς ο δικαστής του κράτους μέλους υποδοχής μπορεί μόνο να μη λάβει υπόψη το πιστοποιητικό στο πλαίσιο της ενώπιόν του διαδικασίας. Επιπλέον, ο εν λόγω διάλογος συμβάλλει στη διασφάλιση της διευθέτησης των οικονομικών συνεπειών της απάτης και στην εξασφάλιση του ότι οι εργαζόμενοι δεν θα υφίστανται ταλαιπωρία κατά την άσκηση του δικαιώματός τους για κοινωνική ασφάλιση⁵².

47 Η υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση της 6ης Σεπτεμβρίου 2018, Alpenrind κ.λπ. (C-527/16, EU:C:2018:669), συνιστά συναφώς ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα. Στην υπόθεση αυτή, ο αρμόδιος φορέας του κράτους μέλους υποδοχής είχε επισημάνει στον φορέα έκδοσης ότι τα φορητά έγγραφα A1 που είχε εκδώσει για ορισμένους εργαζομένους δεν ήταν έγκυρα. Ο φορέας έκδοσης είχε αρνηθεί να ανακαλέσει τα εν λόγω έγγραφα. Σε συνέχεια της εν λόγω διαφωνίας, τα εν λόγω κράτη μέλη είχαν παραπέμψει το θέμα στη διοικητική επιτροπή, η οποία είχε εκδώσει απόφαση σχετικά με την ανάκληση των εν λόγω εγγράφων. Ωστόσο, τα έγγραφα αυτά δεν ανακλήθηκαν από τον φορέα έκδοσης κατόπιν αυτής της διαδικασίας συμβιβασμού.

48 Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 15ης Μαΐου 2014 (ΕΕ 2014, L 159, σ. 11). Ειδικότερα, το άρθρο 6, παράγραφος 10, της εν λόγω οδηγίας ορίζει ότι μια αίτηση παροχής πληροφοριών μεταξύ των αρμόδιων για την απόσπαση φορέων δεν εμποδίζει τις αρμόδιες αρχές του κράτους μέλους υποδοχής να λαμβάνουν μέτρα σύμφωνα με τη σχετική εθνική και ενωσιακή νομοθεσία για τη διερεύνηση και αποτροπή πιθανών παραβάσεων των κανόνων σχετικά με την απόσπαση εργαζομένων.

49 Αναφέρομαι ιδίως στο είδος της επίμαχης απάτης στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση Altun, η οποία συνίσταται στη δημιουργία εικονικών εταιριών σε ένα συγκεκριμένο κράτος μέλος με μοναδικό σκοπό την απόσπαση εργαζομένων σε άλλο κράτος μέλος. Ωστόσο, η Ιρλανδία και η Επιτροπή φθάνουν μέχρι του σημείου να υποστηρίζουν ότι ο δικαστής του κράτους μέλους υποδοχής *δεν μπορεί να διαθέτει στοιχεία που αποδεικνύουν την απάτη χωρίς να έχει διεξαχθεί διάλογος με τον φορέα έκδοσης*. Η υπερβολή που ενέχει η δήλωση αυτή είναι προφανής. Μολονότι ένας τέτοιος διάλογος μπορεί να συμβάλει στη συγκέντρωση αποδεικτικών στοιχείων, αυτός δεν είναι απαραίτητος. Ο εν λόγω φορέας δεν είναι πάντοτε σε καλύτερη θέση σε σύγκριση με τις αρχές του κράτους μέλους υποδοχής για τη διαπίστωση της απάτης. Ειδικότερα, συχνά μπορεί να διαπιστωθούν στοιχεία αποφασιστικής σημασίας στο κράτος μέλος υποδοχής. Αυτό συμβαίνει σε περιστάσεις όπως αυτές των κυρίων δικών, όπου, μεταξύ άλλων, διαπιστώνεται η ύπαρξη, στο εν λόγω κράτος, υποκαταστήματος του εργοδότη και συνδέσμου των εργαζομένων με αυτό (βλ. ενότητα Γ των παρουσών προτάσεων). Επιπλέον, ο ίδιος ο νομοθέτης της Ένωσης επέμεινε στον εποπτικό ρόλο που ανατίθεται στις αρχές του κράτους μέλους υποδοχής, με την οδηγία 2014/67, το άρθρο 7 της οποίας προβλέπει, κατ' ουσίαν, ότι ο έλεγχος της τήρησης της οδηγίας αυτής καθώς και της οδηγίας 96/71 εμπίπτει στην αρμοδιότητα των αρχών του εν λόγω κράτους επικουρουμένων, κατά περίπτωση, από τις αρχές του κράτους μέλους αποστολής.

50 Εν προκειμένω, εάν οι γαλλικές αρχές είχαν αρχίσει τον διάλογο νωρίτερα, ο φορέας έκδοσης θα είχε πιθανώς ακυρώσει τα επίδικα πιστοποιητικά E 101, δεδομένου ότι δεν το έπραξε για λόγους παραγραφής.

51 Βλ. προτάσεις μου στην υπόθεση Altun κ.λπ. (C-359/16, EU:C:2017:850, σημείο 56).

52 Βλ. τις παρατηρήσεις που εκτίθενται στην υποσημείωση 56 των παρουσών προτάσεων.

γ) *Επί της αρχής της αμοιβαίας εμπιστοσύνης*

87. Δεύτερον, η αρχή της αμοιβαίας εμπιστοσύνης δεν απαιτεί, κατά την άποψή μου, διαφορετική ερμηνεία από αυτήν που προτείνω. Καταρχάς, πρέπει να επισημανθεί ότι ο δικαστής του κράτους μέλους υποδοχής, όταν διαπιστώνει πως ένα πιστοποιητικό E 101 αποκτήθηκε με δόλιο τρόπο, δεν αμφισβητεί την τήρηση του δικαίου της Ένωσης από τον φορέα που εξέδωσε το πιστοποιητικό. Μια τέτοια διαπίστωση απάτης δεν σημαίνει ότι η παραβίαση του δικαίου της Ένωσης καταλογίζεται στον εν λόγω φορέα, αλλά απλώς ότι ο τελευταίος παραπλανήθηκε από τις δόλιες ενέργειες του εργοδότη.

88. Περαιτέρω, σε περίπτωση που, στο πλαίσιο του διαλόγου τους, ο φορέας έκδοσης προβεί σε επανεξέταση πιστοποιητικού E 101 κατόπιν αιτήσεως του αρμόδιου φορέα του κράτους μέλους υποδοχής και αποφασίσει να το διατηρήσει με το επιχείρημα ότι, κατά την άποψή του, το εν λόγω πιστοποιητικό δεν αποκτήθηκε ή δεν χρησιμοποιήθηκε με δόλιο τρόπο, η αρχή της αμοιβαίας εμπιστοσύνης επιβάλλει βέβαια στον δικαστή του κράτους μέλους υποδοχής να λάβει δεόντως υπόψη την εν λόγω απάντηση καθώς και τα στοιχεία που ενδεχομένως επικαλείται ο φορέας αυτός προς υποστήριξή της. Ωστόσο, η αρχή αυτή δεν μπορεί να υποχρεώσει τον εν λόγω δικαστή να δεσμευθεί από την απάντηση αυτή μολονότι έχει στη διάθεσή του στοιχεία που αποδεικνύουν την εν λόγω απάτη.

89. Επί αυτού του ζητήματος, δεν μπορεί να ακολουθηθεί συλλογιστική κατ' αναλογία προς τις ρυθμίσεις του δικαίου της Ένωσης επί αστικών και ποινικών υποθέσεων, οι οποίες επιβάλλουν στα εθνικά δικαστήρια να αναγνωρίζουν ή να εκτελούν ορισμένα έγγραφα που προέρχονται από άλλα κράτη μέλη χωρίς, κατ' αρχήν, να είναι σε θέση να αμφισβητούν την εγκυρότητά τους. Συγκεκριμένα, οι ρυθμίσεις αυτές εντάσσονται στο πλαίσιο της συνεργασίας μεταξύ των *δικαστικών αρχών* και το δεδομένο αυτό δικαιολογεί το υψηλό επίπεδο εμπιστοσύνης που διαπνέει το σύστημα αναγνωρίσεως και εκτελέσεως που προβλέπουν οι εν λόγω ρυθμίσεις⁵³. Δεν μπορεί να απαιτείται το ίδιο επίπεδο εμπιστοσύνης από έναν *δικαστή* όσον αφορά την άποψη *διοικητικής αρχής* άλλου κράτους μέλους. Με άλλα λόγια, η αρχή της αμοιβαίας εμπιστοσύνης δεν μπορεί να δικαιολογήσει ένα είδος «δικαιώματος αρνησικυρίας» του φορέα έκδοσης επί της εξουσίας του δικαστή του κράτους μέλους υποδοχής να μη λάβει υπόψη πιστοποιητικό E 101 που αποκτήθηκε ή χρησιμοποιήθηκε με δόλιο τρόπο.

90. Εν πάση περιπτώσει, υπενθυμίζω, τέλος, ότι η αρχή της αμοιβαίας εμπιστοσύνης δημιουργεί *τεκμήριο* τηρήσεως του δικαίου της Ένωσης, ισχυρό βέβαια αλλά όχι αμάχητο. Αντιθέτως, το τεκμήριο αυτό μπορεί να ανατραπεί υπό «εξαιρετικές περιστάσεις»⁵⁴. Κατά την άποψή μου, η στοιχειοθέτηση απάτης αποτελεί μια τέτοια περίπτωση.

53 Βλ. για παράδειγμα, όσον αφορά την απόφαση-πλαίσιο 2002/584/ΔΕΥ του Συμβουλίου, της 13ης Ιουνίου 2002, για το ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης και τις διαδικασίες παράδοσης μεταξύ των κρατών μελών (ΕΕ 2002, L 190, σ. 1), απόφαση της 10ης Νοεμβρίου 2016, Poltorak (C-452/16 PPU, EU:C:2016:858, σκέψη 45). Βλ. επίσης, στο πλαίσιο του κανονισμού (ΕΕ) 1215/2012 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12ης Δεκεμβρίου 2012, για τη διεθνή δικαιοδοσία, την αναγνώριση και την εκτέλεση αποφάσεων σε αστικές και εμπορικές υποθέσεις (ΕΕ 2012, L 351, σ. 1) (στο εξής: κανονισμός Βρυξέλλες Ια), απόφαση της 16ης Ιουλίου 2015, Diageo Brands (C-681/13, EU:C:2015:471, σκέψεις 40 και 63).

54 Βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 5ης Απριλίου 2016, Aranyosi και Căldăraru (C-404/15 και C-659/15 PPU, EU:C:2016:198, σκέψη 82 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

δ) *Επί των αρχών της υπαγωγής σε ένα μόνο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης και της ασφάλειας δικαίου*

91. Τρίτον, ούτε η αρχή της υπαγωγής σε ένα μόνο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης⁵⁵ απαιτεί μια διαφορετική ερμηνεία. Ασφαλώς, όπως επισημαίνει η Vueling, στις υποθέσεις των κυρίων δικών, η διαπίστωση της απάτης και η μη συνεκτίμηση των επίδικων πιστοποιητικών E 101 θα έχει ως συνέπεια, μεταξύ άλλων, να υποχρεωθεί η τελευταία να καταβάλει στο CRPNPAC αποζημίωση ίση προς μέρος των μη καταβληθεισών στη Γαλλία εισφορών, μολονότι ο φορέας έκδοσης αρνείται επί του παρόντος να επιστρέψει τις εισφορές που έχουν ήδη καταβληθεί στην Ισπανία, γεγονός που ισοδυναμεί στην πράξη με επιβολή διπλής εισφοράς για την ίδια δραστηριότητα.

92. Ωστόσο, οι συνέπειες αυτές δεν είναι επιζήμιες για τους εν λόγω εργαζομένους, αλλά για τον *δόλιο εργοδότη*. Ο τελευταίος, όμως, διαταράσσοντας με την απάτη του τη λειτουργία των κανόνων του κανονισμού 1408/71 αναλαμβάνει τον κίνδυνο να υποστεί τέτοιες συνέπειες. Επιπλέον, οι συνέπειες αυτές ενδέχεται να έχουν αποτρεπτικό αποτέλεσμα κατά της απάτης⁵⁶.

93. Τέταρτον, όσον αφορά την αρχή της ασφάλειας δικαίου, αρκεί να υπομνησθεί ότι ένα πρόσωπο που δημιουργεί τεχνητά ή παρακάμπτει τις προϋποθέσεις για την αποκόμιση πλεονεκτήματος που απορρέει από το δίκαιο της Ένωσης δεν δύναται να επικαλεστεί την αρχή αυτή προκειμένου να αντισταχθεί στην απώλεια του εν λόγω πλεονεκτήματος κατ' εφαρμογή της αρχής της απαγορεύσεως των δόλιων ή καταχρηστικών πρακτικών⁵⁷.

ε) *Επί του δικαιώματος πραγματικής προσφυγής*

94. Πέμπτον, ως εκ περισσού, στο πλαίσιο της υπόθεσης C-37/18, η ερμηνεία που προτείνω ενισχύεται με επιχειρήματα αναγόμενα στην αποτελεσματική δικαστική προστασία της οποίας πρέπει να μπορεί να απολαύει ένας εργαζόμενος όπως ο J.-L. Roignant σε περίπτωση απάτης που διαπράττεται από τον εργοδότη του.

95. Συναφώς, όταν ο εργοδότης διαπράττει απάτη με πιστοποιητικό E 101, στερεί από τον ενδιαφερόμενο εργαζόμενο τις εισφορές στο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης στο οποίο θα έπρεπε να υπάγεται ο τελευταίος, σύμφωνα με τους κανόνες περί άρσεως των συγκρούσεων που έχει θεσπίσει ο νομοθέτης της Ένωσης με τον κανονισμό 1408/71. Εφόσον η εν λόγω νομοθεσία είναι ευνοϊκότερη από εκείνη στην οποία έχει υπαχθεί αδικαιολόγητα ο εργαζόμενος αυτός λόγω των δόλιων ενεργειών του εργοδότη, προκαλείται ζημία στον πρώτο, για την οποία δικαιούται να λάβει αποζημίωση. Θα αποτελούσε περιεργή τροπή των πραγμάτων, κατά την άποψή μου, το να μπορεί η νομολογία σχετικά με τη δεσμευτική ισχύ του πιστοποιητικού E 101, η οποία έχει διαμορφωθεί από το Δικαστήριο, μεταξύ άλλων, για την προστασία του δικαιώματος της ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων, να περιορίσει τη δυνατότητα μιας τέτοιας αγωγής αποζημιώσεως.

55 Βλ., σχετικά με την αρχή αυτή, σημείο 57 των παρούσων προτάσεων.

56 Γενικά, η διαπίστωση μιας απάτης θα έπρεπε, ιδίως, να συνεπάγεται την αναδρομική υπαγωγή των εν λόγω εργαζομένων στο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης του κράτους μέλους υποδοχής. Ωστόσο, επί του παρόντος, οι κανονισμοί συντονισμού δεν περιέχουν διατάξεις σχετικά με τη ρύθμιση των οικονομικών συνεπειών μιας τέτοιας αναδρομικής μεταβολής, ιδίως όσον αφορά τις εισφορές που καταβλήθηκαν αχρεωστήτως από τον εργοδότη. Εντούτοις, οι δυσχέρειες που προκαλεί αυτή η μεταβολή της υπαγωγής στην ασφάλιση μπορούν να αντιμετωπιστούν με μια λύση στην οποία θα καταλήξουν οι αρμόδιοι φορείς κατόπιν διαπραγματεύσεων, στο πλαίσιο πνεύματος συνεργασίας. Συναφώς, εκτιμώ ότι, όταν ο δικαστής του κράτους μέλους υποδοχής έχει διαπιστώσει με αμετάκλητη απόφαση ότι στοιχειοθετείται απάτη, ο φορέας έκδοσης θα πρέπει να αντλήσει τις συνέπειες της δικαστικής αυτής αποφάσεως ανακαλώντας τα επίδικα πιστοποιητικά και διαπραγματευόμενος μια τέτοια λύση. Συγκεκριμένα, η αμοιβαία εμπιστοσύνη πρέπει να λειτουργεί αμφίδρομα (βλ. προτάσεις μου στην υπόθεση Altun κ.λπ., C-359/16, EU:C:2017:850, σημείο 65). Επιπλέον, στην πρόταση κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με την τροποποίηση του [κανονισμού 883/2004] και του [κανονισμού 987/2009] [COM(2016) 815 τελικό], η οποία εξακολουθεί να βρίσκεται στο στάδιο της διαδικασίας έγκρισης, προβλέπονται μηχανισμοί που αποσκοπούν στη διευκόλυνση της ρύθμισης των εν λόγω οικονομικών συνεπειών.

57 Πρβλ. απόφαση της 22ας Νοεμβρίου 2017, Cussens κ.λπ. (C-251/16, EU:C:2017:881, σκέψη 43 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία), καθώς και προτάσεις μου στην υπόθεση Altun κ.λπ. (C-359/16, EU:C:2017:850, σημείο 66).

96. Πέραν της εκτιμήσεως αυτής, επισημαίνω ότι ο εργαζόμενος δεν έχει την εξουσία να κινήσει διάλογο μεταξύ των αρμόδιων φορέων, δυνάμει του άρθρου 84α, παράγραφος 3, του κανονισμού 1408/71 ή να διασφαλίσει τη διεξαγωγή του. Επομένως, εάν η εξουσία του δικαστή του κράτους μέλους υποδοχής να μη λάβει υπόψη πιστοποιητικό E 101 το οποίο αποδείχθηκε, στο πλαίσιο μιας τέτοιας αγωγής αποζημιώσεως, ότι αποκτήθηκε με δόλιο τρόπο έπρεπε να εξαρτάται από τη διεξαγωγή του διαλόγου αυτού, τούτο θα ισοδυναμούσε με εξάρτηση της πρόσβασης του εν λόγω εργαζομένου στη δικαιοσύνη από προϋποθέσεις επί των οποίων ο εργαζόμενος δεν ασκεί καμία επιρροή. Ένα τέτοιο αποτέλεσμα, κατά την άποψή μου, δύσκολα συνάδει με το δικαίωμα πραγματικής προσφυγής, όπως προβλέπεται στο άρθρο 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

97. Βεβαίως, η Επιτροπή υποστήριξε κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, απαντώντας σε ερώτηση του Δικαστηρίου, ότι ο εργαζόμενος μπορεί να ασκήσει αγωγή ενώπιον των δικαστηρίων του κράτους μέλους αποστολής (ήτοι του κράτους του φορέα έκδοσης και εκείνου όπου, καταρχήν, βρίσκεται η έδρα του εργοδότη), τα οποία έχουν πλήρως την εξουσία να μη λάβουν υπόψη ή να ακυρώσουν το πιστοποιητικό E 101.

98. Συναφώς, αναγνωρίζω ότι, γενικά, το δικαίωμα πραγματικής προσφυγής δεν εγγυάται στον πολίτη τη δυνατότητα να προσφύγει ενώπιον του δικαστηρίου της επιλογής του. Αυτό που έχει, κατ' αρχήν, σημασία είναι ότι υπάρχει κάπου ένα δικαστήριο το οποίο παρέχει τις σχετικές με το δικαίωμα για δίκαιη δίκη εγγυήσεις, ενώπιον του οποίου ο πολίτης αυτός μπορεί να ασκήσει την αγωγή του⁵⁸.

99. Ωστόσο, εκτιμώ ότι ο εργαζόμενος, ως ασθενέστερο μέρος στη σχέση εργασίας, πρέπει να απολαύει *διευκολύνσεως στην πρόσβαση* στη δικαιοσύνη προκειμένου να προβάλει τα δικαιώματά του έναντι του εργοδότη του. Κατά την άποψή μου, η εκτίμηση αυτή εντάσσεται στις απαιτήσεις που επιβάλλονται από το θεμελιώδες δικαίωμα πραγματικής προσφυγής.

100. Επί του ζητήματος αυτού, το άρθρο 21 του κανονισμού Βρυξέλλες Ια⁵⁹ αποτελεί κατάλληλο σημείο αναφοράς. Σύμφωνα με την εν λόγω διάταξη, ο εργαζόμενος έχει βέβαια την επιλογή να εναγάγει τον εργοδότη του ενώπιον των δικαστηρίων του κράτους μέλους στο οποίο ο τελευταίος έχει την έδρα του. Ωστόσο, ο νομοθέτης της Ένωσης κατά κύριο λόγο επέτρεψε στον εργαζόμενο να ασκεί την αγωγή του ενώπιον του δικαστηρίου του τόπου στον οποίο εκτελεί συνήθως την εργασία του, δεδομένου ότι το εν λόγω δικαστήριο θεωρείται κατάλληλο όσον αφορά τόσο την εγγύτητα με τη διαφορά όσο και υπό το πρίσμα των επιταγών προστασίας του εργαζομένου⁶⁰.

101. Επέκταση της νομολογίας του Δικαστηρίου σχετικά με τη δεσμευτική ισχύ του πιστοποιητικού E 101 σε ένα τέτοιο πλαίσιο θα στερούσε, στην πράξη, από τον εργαζόμενο την πρόσβαση στο πλέον κατάλληλο για την επίλυση της διαφοράς και την προάσπιση των συμφερόντων του δικαστήριο, το οποίο, επιπλέον, θεωρώ ότι είναι το μόνο «ρεαλιστικό» δικαστήριο σε περίπτωση απάτης όσον αφορά

58 Βλ. απόφαση της 21ης Οκτωβρίου 2015, Gogova (C-215/15, EU:C:2015:710, σκέψεις 45 και 46), καθώς και Fawcett, J. J., «The impact of Article 6(1) of the ECHR on private international law», *International & Comparative Law Quarterly*, 2007, 56(1), σ. 1.

59 Σύμφωνα με το άρθρο 1, παράγραφος 2, στοιχείο γ', του εν λόγω κανονισμού, η κοινωνική ασφάλιση είναι τομέας που εξαιρείται από τον κανονισμό Βρυξέλλες Ια. Ως εκ τούτου, ενδεχόμενη αγωγή του εργαζομένου κατά του φορέα έκδοσης δεν θα εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του εν λόγω κανονισμού. Αντιθέτως, η εξαίρεση αυτή δεν ισχύει για την αγωγή αποζημιώσεως που ασκεί ο εργαζόμενος κατά του εργοδότη του, ακόμη και αν αυτή εντάσσεται στο πλαίσιο της μη συμμόρφωσης του τελευταίου με τις υποχρεώσεις του στον τομέα της κοινωνικής ασφαλίσεως (βλ. απόφαση της 14ης Νοεμβρίου 2002, Baten, C-271/00, EU:C:2002:656, σκέψη 48).

60 Βλ. αποφάσεις της 15ης Ιανουαρίου 1987, Shenavai (266/85, EU:C:1987:11, σκέψη 16), και της 27ης Φεβρουαρίου 2002, Weber (C-37/00, EU:C:2002:122, σκέψη 40). Συναφώς, τείνω να θεωρήσω ότι, σε μια κατάσταση όπως αυτή των κυρίων δικών, ο συνήθης τόπος εργασίας των ενδιαφερόμενων εργαζομένων δεν ευρίσκεται στο κράτος μέλος αποστολής, αλλά στο κράτος μέλος υποδοχής (βλ. σημείο 147 των παρούσων προτάσεων).

το πιστοποιητικό E 101. Συγκεκριμένα, είναι πιθανό η ελλιπής γνώση της γλώσσας και του τοπικού δικαίου καθώς και η απόσταση του εργαζομένου από την κατοικία του να ωθήσουν τον τελευταίο σε παραίτηση από την άσκηση των δικαιωμάτων του ενώπιον των δικαστηρίων του κράτους μέλους αποστολής⁶¹.

στ) Επί των ορίων της προτεινόμενης ερμηνείας

102. Τέλος, θα ήθελα να υπογραμμίσω τα όρια της ερμηνείας που προτείνω. Δεν πρόκειται για αναγνώριση γενικής εξουσίας αμφισβήτησης του πιστοποιητικού E 101 στο κράτος μέλος υποδοχής. Αφενός, μόνον ο δικαστής του κράτους αυτού μπορεί να μη το λάβει υπόψη⁶². Αφετέρου, ακόμη και ενώπιον του εν λόγω δικαστή, το τεκμήριο νομιμότητας της υπαγωγής στην ασφάλιση που δημιουργεί το πιστοποιητικό αυτό εξακολουθεί να υφίσταται. Απλώς από αμάχητο γίνεται μαχητό υπό όρους: μπορεί να ανατραπεί με την απόδειξη απάτης, κατά την έννοια όχι του εθνικού δικαίου, αλλά του δικαίου της Ένωσης, ο ορισμός της οποίας είναι αυστηρά καθορισμένος. Τέλος, όπως επισήμανα στο πλαίσιο της παρούσας ενότητας, το πιστοποιητικό E 101 μπορεί να μη ληφθεί υπόψη βάσει όχι απλώς υπονοιών απάτης, αλλά στοιχείων που την αποδεικνύουν, τα οποία πρέπει να επικαλεστούν τα πρόσωπα που προβάλλουν την ύπαρξη απάτης.

103. Όσον αφορά τον κίνδυνο προστατευτισμού που, όπως αναφέρεται ενίοτε στη θεωρία, θα συνεπαγόταν μια τέτοια λύση, θα περιοριστώ να επισημάνω ότι τα κράτη μέλη πρέπει να έχουν αμοιβαία εμπιστοσύνη στα δικαστήριά τους, τα οποία, σε συνεργασία με το Δικαστήριο, επιτελούν μια λειτουργία που τους έχει ανατεθεί από κοινού προκειμένου να διασφαλίζεται η τήρηση του δικαίου κατά την ερμηνεία και την εφαρμογή των Συνθηκών. Ως εκ τούτου, ο εθνικός δικαστής δεν μπορεί να αποτελεί αντικείμενο τέτοιων υπονοιών προστατευτισμού, καθώς η ανεξαρτησία του προϋποθέτει την τήρηση της αντικειμενικότητας και την απουσία κάθε συμφέροντος κατά την επίλυση της διαφοράς, πέραν της αυστηρής εφαρμογής του κανόνα δικαίου. Άλλωστε, το Δικαστήριο μεριμνά ενεργά για την τήρηση αυτής της ανεξαρτησίας⁶³. Επιπλέον, το τελευταίο μπορεί να ελέγξει, στο πλαίσιο του μηχανισμού της προδικαστικής παραπομπής, την ορθή χρήση της σχετικής με την ύπαρξη απάτης ενστάσεως⁶⁴.

ζ) Ενδιάμεσο συμπέρασμα

104. Επομένως, το σύνολο των ανωτέρω εκτιμήσεων με οδηγεί στο συμπέρασμα ότι ο δικαστής του κράτους μέλους υποδοχής έχει την εξουσία να μη λάβει υπόψη πιστοποιητικό E 101 που αποκτήθηκε ή χρησιμοποιήθηκε με δόλιο τρόπο. Η πορεία του διαλόγου μεταξύ αρμόδιων φορέων, που προβλέπεται στο άρθρο 84α, παράγραφος 3, του κανονισμού 1408/71, δεν επηρεάζει την εξουσία αυτή. Είτε ο εν λόγω διάλογος δεν έχει ακόμη κινηθεί από τον φορέα του κράτους αυτού, είτε βρίσκεται σε εξέλιξη, είτε ο φορέας έκδοσης δεν συμεριζείται την άποψη του πρώτου φορέα, ο εν λόγω δικαστής πρέπει να μη λάβει υπόψη το πιστοποιητικό αυτό εφόσον έχει στη διάθεσή του στοιχεία που αποδεικνύουν την απάτη. Κατά την άποψή μου, η απόφαση Altun δεν μπορεί να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι θέτει προϋποθέσεις αντίθετες προς την ερμηνεία αυτή.

61 Βλ., κατ' αναλογία όσον αφορά την κατά τόπον αρμοδιότητα στο πλαίσιο της προστασίας των καταναλωτών, απόφαση της 27ης Ιουνίου 2000, Océano Grupo Editorial και Salvat Editores (C-240/98 έως C-244/98, EU:C:2000:346, σκέψεις 22 έως 24).

62 Βλ., κατ' αντιδιαστολή, και επ' αυτού του ζητήματος, απόφαση της 11ης Ιουλίου 2018, Επιτροπή κατά Βελγίου (C-356/15, EU:C:2018:555, σκέψη 105), όπου το Δικαστήριο, στο πλαίσιο του δεύτερου λόγου του σκεπτικού αυτής, έκρινε αντίθετη προς το ενωσιακό δίκαιο την επίμαχη νομοθεσία επειδή δεν περιοριζόταν στην παροχή αποκλειστικά στο εθνικό δικαστήριο της εξουσίας να διαπιστώσει την ύπαρξη απάτης και να μη λάβει, για τον λόγο αυτό, υπόψη ένα φορητό έγγραφο A1, αλλά έδινε στις εθνικές διοικητικές αρχές την εξουσία αυτή, εκτός του πλαισίου οιασδήποτε δικαστικής διαδικασίας.

63 Βλ. αποφάσεις της 27ης Φεβρουαρίου 2018, Associação Sindical dos Juizes Portugueses (C-64/16, EU:C:2018:117), και της 25ης Ιουλίου 2018, Minister for Justice and Equality (Ελλείψεις του δικαστικού συστήματος) (C-216/18 PPU, EU:C:2018:586).

64 Επιπλέον, οι συνέπειες που απορρέουν από ενδεχόμενα σφάλματα των εθνικών δικαστηρίων, εάν λάβουν χώρα στον τελευταίο βαθμό δικαιοδοσίας, μπορούν να αρθούν στο πλαίσιο μιας αγωγής αποζημιώσεως (απόφαση της 30ής Σεπτεμβρίου 2003, Köbler, C-224/01, EU:C:2003:513) ή μιας προσφυγής λόγω παραβάσεως κράτους μέλους [απόφαση της 4ης Οκτωβρίου 2018, Επιτροπή κατά Γαλλίας (Φόρος κινητών αξιών) (C-416/17, EU:C:2018:811)] κατά του οικείου κράτους μέλους.

2. Επικουρικώς: επί της εφαρμογής των προϋποθέσεων των σχετικών με την πορεία του διαλόγου μεταξύ των αρμόδιων φορέων υπό συνθήκες όπως αυτές των κυρίων δικών

105. Υπενθυμίζω ότι, σύμφωνα με την ερμηνεία της απόφασης Altun την οποία προτείνουν ιδίως η Vueling, η Τσεχική Κυβέρνηση, η Ιρλανδία και η Επιτροπή, ο δικαστής του κράτους μέλους υποδοχής έχει την εξουσία να μη λάβει υπόψη πιστοποιητικό E 101 σε περίπτωση απάτης μόνον υπό την προϋπόθεση ότι οι αρχές του κράτους μέλους υποδοχής υπέβαλαν στον φορέα έκδοσης συγκεκριμένα αποδεικτικά στοιχεία που υποδηλώνουν ότι το πιστοποιητικό αυτό αποκτήθηκε με δόλιο τρόπο και ότι ο τελευταίος αυτός φορέας δεν προέβη σε επανεξέταση του εν λόγω πιστοποιητικού, υπό το πρίσμα αυτών των στοιχείων, μέσα σε εύλογο χρόνο.

106. Κατά την άποψή τους, οι προϋποθέσεις αυτές δεν πληρούνται εν προκειμένω. Οι γαλλικές αρχές θα έπρεπε να είχαν απευθυνθεί στον φορέα έκδοσης τον Μάιο του 2008, κατόπιν της έκθεσης που συνέταξε η επιθεώρηση εργασίας. Ωστόσο, το έπραξαν μόνο μετά την ποινική καταδίκη της Vueling από το cour d'appel de Paris (εφετείο Παρισίων) στις 31 Ιανουαρίου 2012⁶⁵. Σύμφωνα με την εν λόγω εταιρία, το γεγονός ότι οι γαλλικές αρχές προέβησαν στη συνέχεια σε ανταλλαγή πληροφοριών με τον φορέα αυτό είναι άνευ σημασίας. Η Επιτροπή προσθέτει ότι, εφόσον ο εν λόγω φορέας εξέδωσε απόφαση που προβλέπει τη διατήρηση των επίδικων πιστοποιητικών E 101⁶⁶, η διαδικασία συνεργασίας θα έπρεπε να συνεχιστεί με τη μορφή προσπάθειας συμβιβασμού ενώπιον της διοικητικής επιτροπής.

107. Κατά την άποψή μου, αφενός, ο δικαστής του κράτους μέλους υποδοχής δεν μπορεί να στερείται της εξουσίας του να μη λάβει υπόψη ένα πιστοποιητικό E 101 το οποίο αποκτήθηκε ή χρησιμοποιήθηκε με δόλιο τρόπο για τον μοναδικό λόγο ότι έχει επιληφθεί της υπόθεσης *πριν από την έναρξη του διαλόγου* από τον αρμόδιο φορέα του κράτους μέλους υποδοχής, σύμφωνα με το άρθρο 84α, παράγραφος 3, του κανονισμού 1408/71. Η ερμηνεία αυτή επιβάλλεται, εάν μη τι άλλο, επειδή προβλέπεται η άσκηση ενδίκου βοηθήματος, βάσει είτε του ποινικού είτε του αστικού δικαίου, από ιδιώτη, όπως ο J.-L. Poignant, που δεν έχει κανέναν έλεγχο επί της έναρξης του διαλόγου μεταξύ των αρμόδιων φορέων ούτε γνώση σχετικά με την πορεία του. Όπως υποστηρίζει η Γαλλική Κυβέρνηση, προκειμένου να δοθεί η δυνατότητα στον φορέα έκδοσης, σύμφωνα με την αρχή της καλόπιστης συνεργασίας, να εκφράσει τις απόψεις του και, ενδεχομένως, να προβεί στην ανάκληση του πιστοποιητικού E 101, είναι αναγκαίο και επαρκές ο διάλογος αυτός να λάβει χώρα *προτού ο δικαστής του κράτους μέλους υποδοχής αποφανθεί οριστικά*.

108. Αφετέρου, όσον αφορά την έκβαση του διαλόγου, αντιλαμβάνομαι από την ανάγνωση της αποφάσεως Altun που προτείνουν η Vueling, η Τσεχική Κυβέρνηση, η Ιρλανδία και η Επιτροπή ότι ο δικαστής του κράτους μέλους υποδοχής έχει την εξουσία να μη λάβει υπόψη πιστοποιητικό E 101 το οποίο αποκτήθηκε ή χρησιμοποιήθηκε με δόλιο τρόπο *είτε* όταν ο φορέας έκδοσης δεν επανεξέταση

65 Συναφώς, η Γαλλική Κυβέρνηση εξήγησε, κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, ότι, όσον αφορά την επιθεώρηση εργασίας, η πρακτική που ακολουθούνταν την περίοδο των πραγματικών περιστατικών ήταν να κοινοποιεί τις εκθέσεις παραβάσεως τόσο στην αρμόδια Urssaf όσο και στον εισαγγελέα. Όταν ο τελευταίος παρέπεμπε τον εργοδότη ενώπιον του ποινικού δικαστή, η Urssaf ανέμενε την έκβαση της εν λόγω διαδικασίας. Σε περίπτωση καταδίκης, ο φορέας αυτός ενημέρωνε τον φορέα έκδοσης. Με άλλα λόγια, οι γαλλικές αρχές έκριναν ότι δεν χρειαζόταν να ενημερώνουν τον φορέα έκδοσης αμέσως μόλις προκύψουν αμφιβολίες ως προς την εγκυρότητα του πιστοποιητικού E 101, αλλά, μόνον όταν ο δικαστής, κατά την κατ' αντιμωλίαν διαδικασία, διαπίστωνε παράβαση των κανόνων κοινωνικής ασφαλίσεως.

66 Η Vueling ισχυρίζεται ενώπιον του Δικαστηρίου ότι ο φορέας έκδοσης επιβεβαίωσε το βάσιμο των επίδικων πιστοποιητικών E 101. Ωστόσο, παρατηρώ ότι, από την απόφαση της 5ης Δεκεμβρίου 2014, επίσημη μετάφραση της οποίας προσκόμισε η εν λόγω εταιρία στο Δικαστήριο, προκύπτει ότι ο φορέας αυτός συμμεριζόταν την εκτίμηση των γαλλικών αρχών όσον αφορά τη νομοθεσία περί κοινωνικής ασφαλίσεως που θα έπρεπε να είχε εφαρμοστεί στους εν λόγω εργαζομένους, δεδομένου ότι τα επίμαχα πιστοποιητικά διατηρήθηκαν μόνο για λόγους σκοπιμότητας (βλ. σημεία 27 και 28 των παρούσων προτάσεων). Εντούτοις, εναπόκειται κατά περίπτωση στα αιτούντα δικαστήρια, τα οποία είναι τα μόνα αρμόδια να εκτιμήσουν τα πραγματικά περιστατικά, να το εξακριβώσουν.

το βάσιμο του εν λόγω πιστοποιητικού και δεν εξέδωσε απόφαση η οποία να προβλέπει τη διατήρησή του ή την ανάκλησή του εντός εύλογου χρόνου *είτε* όταν ο φορέας αυτός εξέδωσε μεν μια τέτοια απόφαση εντός εύλογου χρόνου, αλλά δεν εξέτασε ρητώς, στο πλαίσιο της αιτιολογίας της αποφάσεως αυτής, τα στοιχεία που παρασχέθηκαν από τον αρμόδιο φορέα του κράτους μέλους υποδοχής⁶⁷.

109. Ωστόσο, εν προκειμένω, αφενός, ο φορέας έκδοσης εξέδωσε μια πρώτη απόφαση σχετικά με τα επίδικα πιστοποιητικά E 101 δύο έτη μετά την αρχική αίτηση των γαλλικών αρχών, ενώ η οριστική του απόφαση εκδόθηκε πάνω από δυόμισι χρόνια μετά την εν λόγω αίτηση⁶⁸. Οι αποφάσεις αυτές προδήλως δεν ελήφθησαν εντός εύλογου χρόνου⁶⁹. Αφετέρου, ο φορέας έκδοσης δεν εξέτασε, στο πλαίσιο της αιτιολογίας της εν λόγω τελικής αποφάσεως, τα στοιχεία που παρέσχον οι γαλλικές αρχές σχετικά με την απάτη, ήτοι, μεταξύ άλλων, τις ψευδείς δηλώσεις κατοικίας⁷⁰.

110. Ως εκ τούτου, εκτιμώ ότι, υπό συνθήκες όπως αυτές των κυρίων δικών, πρέπει να θεωρηθεί ότι πληρούνται οι (ενδεχόμενες) προϋποθέσεις που αφορούν τον διάλογο μεταξύ των αρμόδιων φορέων.

Γ. Επί της έννοιας της «απάτης» κατά το δίκαιο της Ένωσης

111. Τα προδικαστικά ερωτήματα που υπέβαλαν τα αιτούντα δικαστήρια βασίζονται στην παραδοχή ότι η Vueling διέπραξε απάτη, η οποία διαπιστώθηκε αμετάκλητα από τον Γάλλο ποινικό δικαστή.

112. Ωστόσο, αφενός, η παραδοχή αυτή βασίζεται στην έννοια της απάτης *όπως αυτή νοείται στο γαλλικό δίκαιο*. Σε αυτό το πλαίσιο, η απάτη συνίσταται στην εκ προθέσεως παραβίαση του εν λόγω δικαίου. Όμως, στην απόφαση Altun, το Δικαστήριο θέλησε να δώσει μια *αυτοτελή ερμηνεία* της απάτης στον τομέα της κοινωνικής ασφαλίσεως. Στην απόφαση αυτή, το Δικαστήριο έκρινε ότι η διαπίστωση της απάτης βασίζεται σε μια δέσμη συγκλινουσών ενδείξεων οι οποίες αποδεικνύουν τη συνδρομή ενός αντικειμενικού και ενός υποκειμενικού στοιχείου. Το αντικειμενικό στοιχείο συνίσταται στο γεγονός ότι δεν πληρούνται οι απαιτούμενες για τη χορήγηση και τη χρήση πιστοποιητικού E 101 προϋποθέσεις, οι οποίες προβλέπονται στον τίτλο II του κανονισμού 1408/71. Το δε υποκειμενικό στοιχείο αντιστοιχεί στην πρόθεση των ενδιαφερομένων να παρακάμψουν ή να αποφύγουν την εφαρμογή των προϋποθέσεων έκδοσης του εν λόγω πιστοποιητικού, προκειμένου να αποκτήσουν το εξ αυτού απορρέον πλεονέκτημα⁷¹.

113. Αφετέρου, η παραδοχή περί υπάρξεως απάτης, κατά την έννοια του δικαίου της Ένωσης, τίθεται υπό αμφισβήτηση ενώπιον του Δικαστηρίου. Η Vueling υποστηρίζει ότι δεν υφίσταται κανένα από τα στοιχεία της. Η Τσεχική Κυβέρνηση έχει επίσης την ίδια άποψη, ενώ η Επιτροπή διατηρεί επιφυλάξεις ως προς το θέμα αυτό. Μόνο ο J.-L. Roignant, το CRPNPAC και η Γαλλική Κυβέρνηση διατείνονται ότι εν προκειμένω διαπιστώθηκε η απάτη αναμφισβήτητα (και τελεσίδικα).

67 Υπενθυμίζω ότι, στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση Altun, ο φορέας έκδοσης των πιστοποιητικών E 101 είχε απαντήσει στις αρχές του κράτους μέλους υποδοχής. Ωστόσο, ο εν λόγω φορέας δεν είχε λάβει υπόψη στην απάντησή του τα στοιχεία στα οποία είχαν αναφερθεί οι αρχές αυτές.

68 Βλ. σημεία 27 και 28 των παρουσών προτάσεων.

69 Για παράδειγμα, με την πρόταση κανονισμού που βρίσκεται επί του παρόντος υπό συζήτηση ενώπιον του νομοθέτη της Ένωσης, η Επιτροπή προτίθεται να παρέχεται στον φορέα έκδοσης προθεσμία 25 εργάσιμων ημερών από την υποβολή αιτήσεως από άλλον φορέα προκειμένου να επανεξετάσει και, ενδεχομένως, να διορθώσει ή να ανακαλέσει ένα πιστοποιητικό E 101.

70 Η επιστολή της 9ης Δεκεμβρίου 2014, η οποία αναφέρεται στο σημείο 30 των παρουσών προτάσεων, επισημαίνει βέβαια ότι οι ισπανικές αρχές δεν διαπίστωσαν οιαδήποτε δόλια πρόθεση. Ωστόσο, η επισήμανση αυτή δεν περιλαμβάνεται στην απόφαση της 5ης Δεκεμβρίου 2014. Επιπλέον, ούτε η εν λόγω επιστολή ούτε η εν λόγω απόφαση εξετάζουν τα στοιχεία που παρέσχον συναφώς οι γαλλικές αρχές.

71 Απόφαση Altun (σκέψεις 50 έως 52).

114. Υπό τις συνθήκες αυτές, πρέπει, κατά την άποψή μου, να δοθούν όλα τα χρήσιμα ερμηνευτικά στοιχεία σχετικά με την έννοια της «απάτης», κατά το δίκαιο της Ένωσης, αν μη τι άλλο προκειμένου να δοθεί η δυνατότητα στα αιτούντα δικαστήρια να εξακριβώσουν αν τα στοιχεία αυτής συντρέχουν στις υπό κρίση υποθέσεις. Επιπλέον, οι διευκρινίσεις αυτές επιβάλλονται για λόγους ασφάλειας δικαίου, προκειμένου να αποφευχθούν οι διαφορετικές εκτιμήσεις και η έκδοση αντιφατικών αποφάσεων στα κράτη μέλη όσον αφορά το τι συνιστά δόλια πρακτική στον τομέα της κοινωνικής ασφάλισης.

115. Κατά συνέπεια, θα εστιάσω στην ερμηνεία του αντικειμενικού (2) και του υποκειμενικού (3) στοιχείου της απάτης, λαμβανομένων υπόψη των περιστάσεων των κυρίων δικών. Ωστόσο, θεωρώ σκόπιμο, καταρχάς, να δώσω ορισμένες εξηγήσεις οι οποίες, κατά την άποψή μου, καθιστούν δυνατή την καλύτερη κατανόηση του γενικού πλαισίου στο οποίο εντάσσονται οι υπό κρίση υποθέσεις (1).

1. Επί της οργανωτικής δομής των αεροπορικών εταιριών χαμηλού κόστους και της αντίδρασης εκ μέρους του νομοθέτη στη Γαλλία και στην Ένωση

116. Σύμφωνα με τις μελέτες στις οποίες μπόρεσα να ανατρέξω, οι «παραδοσιακές» αεροπορικές εταιρίες είναι κατά παράδοση οργανωμένες βάσει ενός μοντέλου μεταφοράς επονομαζόμενου «hub-and-spoke [συγκέντρωσης και κατανομής]». Σε αυτό το πλαίσιο, διατηρούν μία επιχειρησιακή βάση (μερικές φορές περισσότερες), ήτοι έναν αερολιμένα-κόμβο (hub) γύρω από τον οποίο οργανώνονται οι προορισμοί (spokes) και στον οποίο πραγματοποιούνται επίσης οι ανταποκρίσεις μεταξύ αυτών. Η επιχειρησιακή αυτή βάση συγκεντρώνει, μεταξύ άλλων, την έδρα της εταιρίας και τον χώρο στάθμευσης του στόλου των αεροσκαφών και συνιστά την «έδρα βάσης»⁷² του ιπτάμενου προσωπικού της, ήτοι τον αερολιμένα από τον οποίον το προσωπικό αυτό λαμβάνει τα προγράμματα πτήσης του, ξεκινά τις αποστολές του και επιστρέφει μετά το πέρας αυτών. Αντιθέτως, οι προορισμοί συνιστούν απλούς ενδιάμεσους σταθμούς.

117. Οι αεροπορικές εταιρίες χαμηλού κόστους, από την πλευρά τους, υιοθέτησαν σταδιακά ένα άλλο μοντέλο, το επονομαζόμενο «point-to-point [από σημείο σε σημείο]». Μολονότι οι εν λόγω εταιρίες εξακολουθούν γενικά να διατηρούν μια κύρια επιχειρησιακή βάση που λειτουργεί ως κόμβος, προσφέρουν ουσιαστικά σύντομες σχετικά συνδέσεις μεταξύ δύο προορισμών που παρέχουν τη δυνατότητα πολλαπλών πτήσεων μετ' επιστροφής των αεροσκαφών με σταθερό ρυθμό. Ο σκοπός της καλύτερης δυνατής διευκόλυνσης των εν λόγω πτήσεων ώθησε τις εταιρίες αυτές στο να τοποθετούν για μεγάλα χρονικά διαστήματα προσωπικό και εξοπλισμό στους εξυπηρετούμενους αερολιμένες και, στο πλαίσιο αυτό, να δημιουργούν νέες βάσεις οι οποίες αποκτούν όλο και μεγαλύτερη σημασία από άποψη υλικοτεχνικής υποστήριξης και ανθρώπινων πόρων.

118. Στο πλαίσιο αυτό, ορισμένες εταιρίες χαμηλού κόστους έχουν διαμορφώσει μια πρακτική που συνίσταται στην πρόσληψη εργαζομένων τους οποίους τοποθετούν επί μονίμου βάσεως σε δευτερεύουσες επιχειρησιακές βάσεις που βρίσκονται στο έδαφος άλλων κρατών μελών, εφαρμόζοντας παράλληλα, όσον αφορά τους εργαζομένους αυτούς, το δίκαιο των εργασιακών σχέσεων και το δίκαιο κοινωνικής ασφάλισης του κράτους μέλους στο οποίο βρίσκεται η κύρια επιχειρησιακή βάση τους, αποκλείοντας κατ' αυτόν τον τρόπο τους κανόνες και τις εισφορές που προβλέπονται στα κράτη μέλη

⁷² Ο ορισμός της έννοιας αυτής περιλαμβανόταν, κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών, στο παράρτημα III του κανονισμού (ΕΟΚ) 3922/91 του Συμβουλίου, της 16ης Δεκεμβρίου 1991, για την εναρμόνιση τεχνικών κανόνων και διοικητικών διαδικασιών στον τομέα της πολιτικής αεροπορίας (ΕΕ 1991, L 373, σ. 4), όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό (ΕΚ) 1899/2006 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 12ης Δεκεμβρίου 2006 (ΕΕ 2006, L 377, σ. 1). Το εν λόγω παράρτημα III όριζε ότι «έδρα βάσης» είναι «[τ]όπος καθοριζόμενος για το μέλος του πληρώματος από τον αερομεταφορέα από τον οποίο το μέλος του πληρώματος συνήθως ξεκινά και στον οποίο συνήθως καταλήγει μετά από μια περίοδο υπηρεσίας ή από διαδοχικές περιόδους υπηρεσίας και στον οποίο, υπό κανονικές συνθήκες, ο αερομεταφορέας δεν είναι υπεύθυνος για την παροχή καταλύματος στο συγκεκριμένο μέλος». Στο πλαίσιο αυτό, η εν λόγω έννοια έχει καθοριστική σημασία για την εφαρμογή των κανόνων σχετικά με τον μέγιστο χρόνο πτήσης και τις υποχρεωτικές περιόδους ανάπαυσης. Επομένως, πρέπει να ορίζεται έδρα βάσης για κάθε μέλος του πληρώματος. Το εν λόγω παράρτημα III αντικαταστάθηκε δύο φορές, με τον κανονισμό (ΕΚ) 8/2008 της Επιτροπής, της 11ης Δεκεμβρίου 2007 (ΕΕ 2008, L 10, σ. 1), και με τον κανονισμό (ΕΚ) 859/2008 της Επιτροπής, της 20ής Αυγούστου 2008 (ΕΕ 2008, L 254, σ. 1), χωρίς, ωστόσο, να τροποποιηθεί ο ορισμός αυτός.

στα οποία βρίσκονται οι εν λόγω δευτερεύουσες βάσεις. Προς τούτο, οι ίδιες αυτές εταιρίες μεταξύ άλλων χρησιμοποιούν το μοντέλο της αποσπάσεως εργαζομένων, υποστηρίζοντας ότι η παρουσία τους σε άλλα κράτη μέλη πέρα από εκείνο της κύριας επιχειρησιακής βάσης τους εμπίπτει στην ελευθερία παροχής υπηρεσιών⁷³.

119. Ο Γάλλος νομοθέτης θέλησε να καταπολεμήσει την πρακτική αυτή διευκρινίζοντας τι συνιστά, για μια αεροπορική εταιρία, μόνιμη εγκατάσταση, σύμφωνα με έναν ορισμό παραπλήσιο εκείνου που έχει δοθεί σχετικά με την εν λόγω έννοια με τη νομολογία του Δικαστηρίου, προκειμένου να δικαιολογηθεί η εφαρμογή του γαλλικού δικαίου δυνάμει του άρθρου L. 1262-3 του εργατικού κώδικα⁷⁴. Για τον σκοπό αυτόν, θεσπίστηκε το άρθρο R. 330-2-1 του κώδικα πολιτικής αεροπορίας, το οποίο ορίζει ότι το εν λόγω άρθρο L. 1262-3 ισχύει για τις επιχειρήσεις αεροπορικών μεταφορών όσον αφορά τις «επιχειρησιακές βάσεις» τους που βρίσκονται στο γαλλικό έδαφος, όπου μια τέτοια «βάση» ορίζεται ως «σύνολο χώρων ή υποδομών από τους οποίους μια επιχείρηση ασκεί κατά τρόπο σταθερό, συνήθη και συνεχή δραστηριότητα αεροπορικών μεταφορών με μισθωτούς που έχουν εκεί το πραγματικό κέντρο της επαγγελματικής τους δραστηριότητας»⁷⁵. Εν προκειμένω, το *cour d'appel de Paris* (εφετείο Παρισιών) βάσισε την απόφασή του της 31ης Ιανουαρίου 2012, με την οποία προέβη στην ποινική καταδίκη της Vueling, ακριβώς στις διατάξεις αυτές. Το εν λόγω δικαστήριο απέκλεισε την εφαρμογή των κανόνων περί απόσπασης, καθόσον η εν λόγω εταιρία διέθετε μια τέτοια «βάση» στο Roissy⁷⁶.

120. Ο νομοθέτης της Ένωσης έλαβε επίσης υπόψη την εν λόγω πρακτική. Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί ότι, ενώ το άρθρο 14, παράγραφος 2, στοιχείο α', του κανονισμού 1408/71 προβλέπει ειδικούς κανόνες για το ιπτάμενο προσωπικό των αεροπορικών εταιριών –οι οποίοι ισχύουν *ratione temporis* στις υπό κρίση υποθέσεις και στους οποίους θα επανέλθω στη συνέχεια–, ο νομοθέτης της Ένωσης δεν είχε επαναλάβει, στην αρχική έκδοση του κανονισμού 883/2004, τους ειδικούς αυτούς κανόνες για λόγους απλουστεύσεως. Επομένως, η κατάσταση του ιπτάμενου προσωπικού πρέπει να εκτιμάται υπό το πρίσμα των γενικών κανόνων σχετικά με τους εργαζομένους που απασχολούνται σε δύο ή περισσότερα κράτη μέλη, οι οποίοι, όσον αφορά το ιπτάμενο προσωπικό, τείνουν, ως επί το πλείστον, να παραπέμπουν στο δίκαιο της έδρας του εργοδότη. Ωστόσο, αξιοποίησε την ευκαιρία της έκδοσης του κανονισμού (ΕΕ) 465/2012⁷⁷ προκειμένου να εισαγάγει στον κανονισμό 883/2004 έναν νέο ειδικό κανόνα, υπό τη μορφή πλάσματος δικαίου σύμφωνα με το οποίο η δραστηριότητα του

73 Βλ., για περισσότερες λεπτομέρειες, Urban, Q., «Le droit individuel applicable au personnel d'une compagnie aérienne low cost à l'épreuve de son organisation en réseau», σε Lyon-Caen, A., και Urban, Q., *Le droit du travail à l'épreuve de la globalisation*, Dalloz, 2008, σ. 119 επ.: Jorens, Y., *Fair aviation for all, a discussion on some legal issues*, ETF, Ιανουάριος 2019, ειδικά σ. 12, 13 και 19 έως 31, και έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, το Συμβούλιο, την Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και την Επιτροπή των Περιφερειών, της 1ης Μαρτίου 2019, με τίτλο «Στρατηγική για τις αερομεταφορές στην Ευρώπη: Διατήρηση και προώθηση υψηλών κοινωνικών προτύπων» [COM(2019) 120 τελικό]. Πρβλ., επίσης, απόφαση της 14ης Σεπτεμβρίου 2017, Nogueira κ.λπ. (C-168/16 και C-169/16, EU:C:2017:688).

74 Υπενθυμίζω ότι το εν λόγω άρθρο προβλέπει, κατ' ουσίαν, ότι ο εργοδότης δεν μπορεί να επικαλεσθεί τις διατάξεις που ισχύουν για την απόσπαση όταν διατηρεί μόνιμη εγκατάσταση στο γαλλικό έδαφος. Με τις παρούσες προτάσεις δεν έχω την πρόθεση να λάβω θέση σχετικά με τη συμβατότητα του εν λόγω άρθρου με το δίκαιο της Ένωσης.

75 Επιπλέον, στο πλαίσιο της θεωρίας προτείνεται να προστεθεί στον κανονισμό (ΕΚ) 1008/2008 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 24ης Σεπτεμβρίου 2008, σχετικά με κοινούς κανόνες εκμετάλλευσης των αεροπορικών γραμμών στην Κοινότητα (ΕΕ 2008, L 293, σ. 3), ορισμός της έννοιας της «επιχειρησιακής βάσης», παραπλήσιος αυτού που προβλέπεται στη γαλλική νομοθεσία («*an airport at which the airline permanently bases aircraft and crew and from where it operates routes. Both fleet and personnel return to the base at the end of the day*» – «αερολιμένας τον οποίο η αεροπορική εταιρία χρησιμοποιεί μόνιμα ως βάση για αεροσκάφη και πλήρωμα και από τον οποίο εκτελεί δρομολόγια. Τόσο ο στόλος όσο και το προσωπικό επιστρέφουν στη βάση στο τέλος της ημέρας»), προκειμένου να προσδιοριστεί μια υποδομή από την οποία ασκεί τη δραστηριότητά της μια αεροπορική εταιρία κατά τρόπο σταθερό και συνεχή, δηλαδή μια δευτερεύουσα εγκατάσταση που εμπίπτει στις διατάξεις της ΣΛΕΕ σχετικά με την ελευθερία εγκατάστασης. Βλ. Jorens, Y., όπ.π., σ. 29 και 30.

76 Κατά την άποψή μου, είναι ιδιαίτερα λυπηρό το γεγονός ότι το εν λόγω δικαστήριο δεν αιτιολόγησε την απόφασή του σε σχέση με τον κανονισμό 1408/71. Αντιθέτως, ακολούθησε συλλογιστική υπό το πρίσμα εσωτερικών διατάξεων (γεγονός που μπορεί ήδη καθαυτό να εγείρει ερωτήματα όσον αφορά την τήρηση της υπεροχής του δικαίου της Ένωσης) οι οποίες, εξ όσων αντιλαμβάνομαι, αποσκοπούν στη μεταφορά στο εθνικό δίκαιο της οδηγίας 96/71/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 16ης Δεκεμβρίου 1996, σχετικά με την απόσπαση εργαζομένων στο πλαίσιο παροχής υπηρεσιών (ΕΕ 1997, L 18, σ. 1). Ως εκ τούτου, οι διατάξεις αυτές εμπίπτουν στο *εργατικό δίκαιο* και δεν μπορούν να επηρεάσουν άμεσα την εκτίμηση σχετικά με την τήρηση των κανόνων *κοινωνικής ασφάλισης* που προβλέπονται από τον κανονισμό. Οι έννοιες της απόσπασης και οι προϋποθέσεις που συνδέονται με αυτές είναι, βέβαια, παραπλήσιες στα δύο αυτά νομοθετήματα, ωστόσο είναι διακριτές. Ως εκ τούτου, μολοντί μπορεί να υπάρχουν αναλογίες σε ορισμένα σημεία, δεν μπορεί να θεωρηθεί εκ προοιμίου ότι οι λύσεις που εφαρμόζονται στον ένα τομέα μπορούν να μεταφερθούν αυτόματα στον άλλο.

77 Κανονισμός του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 22ας Μαΐου 2012 για τροποποίηση των κανονισμών 883/2004 και 987/2009 (ΕΕ 2012, L 149, σ. 4).

ιπτάμενου προσωπικού *θεωρείται ότι ασκείται μόνο στο κράτος μέλος της έδρας βάσης του*, πλάσμα δικαίου που έχει ως αποτέλεσμα την εφαρμογή του δικαίου του εν λόγω κράτους βάσει της *lex loci laboris*⁷⁸. Με άλλα λόγια, η «έδρα βάσης» κατέστη το κριτήριο σύνδεσης στον τομέα της κοινωνικής ασφαλίσεως για το ιπτάμενο προσωπικό των αεροπορικών εταιριών.

2. *Επί του αντικειμενικού στοιχείου της απάτης*

121. Υπενθυμίζω ότι το αντικειμενικό στοιχείο της απάτης έγκειται στο ότι δεν πληρούνται οι προϋποθέσεις που απαιτούνται για τη χορήγηση και τη χρήση του πιστοποιητικού E 101.

122. Εν προκειμένω, πρέπει να διευκρινιστεί εκ προοιμίου ένα σημείο όσον αφορά τη νομική βάση επί της οποίας χορηγήθηκαν τα επίδικα πιστοποιητικά E 101 από τον φορέα έκδοσης. Συγκεκριμένα, ένα τέτοιο πιστοποιητικό μπορεί, εν πάση περιπτώσει, να αποδείξει μόνον ότι πληρούνται οι προϋποθέσεις που προβλέπονται από τη διάταξη βάσει της οποίας χορηγήθηκε⁷⁹.

123. Συναφώς, το Cour de cassation, chambre sociale (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο, τμήμα κοινωνικής ασφαλίσεως και εργατικών διαφορών), στην απόφασή του περί παραπομπής και στο πρώτο προδικαστικό του ερώτημα στην υπόθεση C-37/18 επισημαίνει ότι τα εν λόγω πιστοποιητικά εκδόθηκαν βάσει του άρθρου 14, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού 1408/71 και του άρθρου 11, παράγραφος 1, του κανονισμού εφαρμογής 574/72, δηλαδή των κανόνων που ισχύουν για την απόσπαση εργαζομένων.

124. Αντιθέτως, το tribunal de grande instance de Bobigny (πολυμελές πρωτοδικείο του Bobigny) αφήνει να εννοηθεί, στην απόφασή του περί παραπομπής στην υπόθεση C-370/17, ότι τα εν λόγω πιστοποιητικά χορηγήθηκαν στην πραγματικότητα βάσει του άρθρου 14, παράγραφος 2, στοιχείο α', του κανονισμού 1408/71 και του άρθρου 12α, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού εφαρμογής 574/72, δηλαδή των κανόνων που ισχύουν για το προσωπικό επιχειρήσεων διεθνών μεταφορών το οποίο ταξιδεύει διά ξηράς, θαλάσσης ή αέρος. Το πρώτο ερώτημα του εν λόγω δικαστηρίου δίνει λαβή για αμφιβολίες, επισημαίνοντας ότι τα ίδια αυτά πιστοποιητικά εκδόθηκαν «σύμφωνα» με τις διατάξεις των άρθρων 11, παράγραφος 1 και 12α, παράγραφος 1α, του κανονισμού εφαρμογής 574/72, δηλαδή δυνάμει τόσο των κανόνων που διέπουν την απόσπαση όσο και των κανόνων που ισχύουν για το προσωπικό το οποίο ταξιδεύει διά ξηράς, θαλάσσης ή αέρος.

125. Στην πραγματικότητα, όπως προκύπτει από τη δικογραφία που έχει στη διάθεσή του το Δικαστήριο και όπως επισημαίνεται από το Cour de cassation, chambre sociale (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο, τμήμα κοινωνικής ασφαλίσεως και εργατικών διαφορών), τα επίδικα πιστοποιητικά E 101 ζητήθηκαν πράγματι από τη Vueling και χορηγήθηκαν από τον φορέα έκδοσης βάσει (μόνον) των κανόνων που ισχύουν για την απόσπαση εργαζομένων. Επομένως, θα προβώ στις παρούσες προτάσεις βάσει αυτής της παραδοχής. Εναπόκειται στο tribunal de grande instance de Bobigny (πολυμελές πρωτοδικείο του Bobigny), το οποίο είναι το μόνο αρμόδιο να εκτιμήσει τα πραγματικά περιστατικά, να εξακριβώσει το ίδιο το ζήτημα αυτό⁸⁰.

78 Βλ. άρθρο 11, παράγραφος 5, του κανονισμού 883/2004 όπως τροποποιήθηκε από τον κανονισμό 465/2012.

79 Βλ. προτάσεις μου στην υπόθεση A-Rosa Flussschiff (C-620/15, EU:C:2017:12, σημείο 35).

80 Οι εξηγήσεις που παρέσχε το tribunal de grande instance de Bobigny (πολυμελές πρωτοδικείο του Bobigny) και η διατύπωση του πρώτου ερωτήματος του δικαστηρίου αυτού θυμίζουν την επιχειρηματολογία της Vueling. Συγκεκριμένα, στις παρατηρήσεις της ενώπιον του Δικαστηρίου, η εν λόγω εταιρία, ενώ υποστηρίζει ότι πληρούνταν εν προκειμένω οι προϋποθέσεις του άρθρου 14, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού 1408/71, δηλώνει ότι τα επίδικα πιστοποιητικά E 101 χορηγήθηκαν βάσει του άρθρου 14, παράγραφος 2, στοιχείο α', του εν λόγω κανονισμού και του άρθρου 12α, παράγραφος 1α, του κανονισμού εφαρμογής 574/72.

126. Κατόπιν της διευκρινίσεως αυτής, θα εξηγήσω τον λόγο για τον οποίο τα πιστοποιητικά E 101 δεν μπορούν να χορηγηθούν εγκύτως με βάση τους κανόνες που ισχύουν για την απόσπαση εργαζομένων υπό συνθήκες όπως αυτές των κυρίων δικών (α). Εν συνεχεία θα εξηγήσω τον λόγο για τον οποίο οι εν λόγω εργαζόμενοι επίσης δεν θα μπορούσαν να υπαχθούν ή να εξακολουθήσουν να υπάγονται στη νομοθεσία της έδρας του εργοδότη σύμφωνα με τους κανόνες που ισχύουν για το προσωπικό το οποίο ταξιδεύει διά ξηράς, θαλάσσης ή αέρος (β).

α) Επί της μη εφαρμογής του άρθρου 14, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού 1408/71 στο ιπτάμενο προσωπικό των αεροπορικών εταιριών που εκτελούν διεθνείς μεταφορές

127. Η Vueling υποστηρίζει ότι οι κανόνες σχετικά με την απόσπαση εργαζομένων, οι οποίοι προβλέπονται στο άρθρο 14, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού 1408/71 και στο άρθρο 11, παράγραφος 1, του κανονισμού εφαρμογής 574/72, μπορούν να εφαρμοστούν στο ιπτάμενο προσωπικό αεροπορικής εταιρίας η οποία εκτελεί, όπως και η ίδια, διεθνείς μεταφορές επιβατών.

128. Ωστόσο, κατά την άποψή μου, όπως ισχυρίστηκε ο εκπρόσωπος του J.-L. Poignant και του CRPNPAC κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, το ιπτάμενο προσωπικό μιας τέτοιας αεροπορικής εταιρίας εμπίπτει στο άρθρο 14, παράγραφος 2, στοιχείο α', του κανονισμού 1408/71 και δεν μπορεί να «αποσπαστεί» σε κράτος μέλος δυνάμει του άρθρου 14, παράγραφος 1, στοιχείο α', του εν λόγω κανονισμού.

129. Η ερμηνεία αυτή απορρέει, *καταρχάς*, από την οικονομία του κανονισμού 1408/71. Οι κανόνες που διέπουν την απόσπαση και εκείνοι που ισχύουν για το προσωπικό των επιχειρήσεων διεθνών μεταφορών το οποίο ταξιδεύει διά ξηράς, θαλάσσης ή αέρος συνιστούν, όπως προκύπτει από τον τίτλο του άρθρου 14 του κανονισμού αυτού, δύο εξαιρέσεις από την αρχή *lex loci laboris*, που προβλέπεται στο άρθρο 13, παράγραφος 2, στοιχείο α', του εν λόγω κανονισμού. Η δομή του άρθρου 14 και η σχέση του με το άρθρο 13 υπογραμμίζουν ότι δεν προβλέπεται η επίκληση της πρώτης εξαιρέσεως προκειμένου να δικαιολογηθεί παρέκκλιση από τη δεύτερη.

130. Η ερμηνεία αυτή επιβάλλεται, *στη συνέχεια*, λαμβανομένου υπόψη του ίδιου του γράμματος των σχετικών διατάξεων του κανονισμού 1408/71, ερμηνευόμενου υπό το πρίσμα του γενικού πλαισίου στο οποίο εντάσσονται οι εν λόγω διατάξεις. Υπενθυμίζω ότι το άρθρο 14, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού αυτού αφορά «το πρόσωπο που ασκεί μισθωτή δραστηριότητα στο έδαφος ενός κράτους μέλους σε επιχείρηση [...] η οποία τον αποσπά στο έδαφος άλλου κράτους μέλους». Αντιθέτως, το άρθρο 14, παράγραφος 2, στοιχείο α', του εν λόγω κανονισμού αφορά την κατάσταση των εργαζομένων που θεωρείται ότι ασκούν μισθωτή δραστηριότητα, όπως αναφέρεται στην αρχή της εν λόγω παραγράφου, «στο έδαφος δύο ή περισσότερων κρατών μελών»⁸¹.

131. Συναφώς, μολονότι η έννοια της «απόσπασης», στο άρθρο 14, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού 1408/71, δεν ορίζεται στον κανονισμό αυτό, οι προϋποθέσεις που προβλέπονται από την εν λόγω διάταξη παραπέμπουν στην περίπτωση του μη διακινούμενου εργαζομένου, ο οποίος ασκεί συνήθως τη δραστηριότητά του σε ένα κράτος μέλος, αποστέλλεται προσωρινά σε άλλο κράτος μέλος και επιστρέφει τελικά στο πρώτο κράτος μέλος. Ωστόσο, το ιπτάμενο προσωπικό αεροπορικής εταιρίας, το οποίο απασχολείται σε αεροσκάφη που εκτελούν διεθνείς πτήσεις, δεν μπορεί να ενταχθεί σε μια τέτοια ρύθμιση, ελλείψει συνδέσμου με το έδαφος ενός κράτους μέλους όπου εκτελείται συνήθως

⁸¹ Η υπογράμμιση των διατάξεων δική μου.

η εργασία. Όσον αφορά το εν λόγω προσωπικό, το οποίο είναι εξ ορισμού μετακινούμενο, η άσκηση δραστηριοτήτων σε περισσότερα κράτη μέλη αποτελεί σύνηθες μέρος των ρυθμίσεων εργασίας⁸². Το πλαίσιο αυτό δικαιολογεί το γεγονός ότι ο νομοθέτης της Ένωσης προέβλεψε, με τον εν λόγω κανονισμό, ειδικό κριτήριο σύνδεσης για το προσωπικό αυτό⁸³.

132. Τέλος, κατά το Δικαστήριο, το άρθρο 14, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού 1408/71, καθόσον συνιστά παρέκκλιση, πρέπει να ερμηνεύεται στενά⁸⁴. Επομένως, η διάταξη αυτή δεν μπορεί να εφαρμοστεί κατ' αναλογία στο προσωπικό που ταξιδεύει διά ξηράς, θαλάσσης ή αέρος και εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής της παραγράφου 2, στοιχείο α', του εν λόγω άρθρου⁸⁵.

β) *Επί της ερμηνείας του άρθρου 14, παράγραφος 2, στοιχείο α', του κανονισμού 1408/71, υπό περιστάσεις όπως αυτές των κυρίων δικών*

133. Κατά την άποψή μου, η διαπίστωση ότι τα επίδικα πιστοποιητικά E 101 δεν μπορούσαν να χορηγηθούν εγκύρως βάσει των διατάξεων που ισχύουν για την απόσπαση εργαζομένων είναι, από μόνη της, ικανή να στοιχειοθετήσει την αντικειμενική υπόσταση της απάτης.

134. *+Τούτου λεχθέντος, δεδομένου ότι το άρθρο 14, παράγραφος 2, στοιχείο α', του κανονισμού 1408/71 προβλέπει, καταρχήν, την εφαρμογή του δικαίου του κράτους μέλους στο οποίο βρίσκεται η έδρα του εργοδότη και ότι, υποθετικά, τα πιστοποιητικά E 101 θα μπορούσαν να έχουν χορηγηθεί βάσει της εν λόγω διατάξεως, θεωρώ σκόπιμο, προκειμένου να αποφευχθεί κάθε κατηγορία περί τυπολατρίας, να εξηγήσω τους λόγους για τους οποίους τέτοια πιστοποιητικά δεν μπορούσαν να χορηγηθούν εγκύρως από τον φορέα έκδοσης ούτε σύμφωνα με τη διάταξη αυτή.

135. Συναφώς, υπενθυμίζω ότι, ενώ το άρθρο 14, παράγραφος 2, στοιχείο α', του κανονισμού 1408/71 προβλέπει, κατ' αρχήν, την εφαρμογή του δικαίου της έδρας του εργοδότη, η διάταξη αυτή παρέχει επίσης τη δυνατότητα εφαρμογής ορισμένων εξαιρέσεων. Συγκεκριμένα, το σημείο i αυτής προβλέπει ότι «το πρόσωπο που απασχολείται σε υποκαταστήματα ή μόνιμη αντιπροσωπεία που διατηρεί η επιχείρηση αυτή στο έδαφος κράτους μέλους άλλου από εκείνο στο οποίο έχει την έδρα της υπόκειται στη νομοθεσία του κράτους μέλους στο έδαφος του οποίου ευρίσκεται το υποκατάστημα αυτό ή η μόνιμη αντιπροσωπεία».

136. Σύμφωνα με τη διατύπωση αυτή, πρέπει να πληρούνται σωρευτικά δύο προϋποθέσεις προκειμένου ο κανόνας αυτός να εφαρμόζεται σε κάποιον εργαζόμενο: αφενός, πρέπει να υπάρχει «υποκατάστημα ή μόνιμη αντιπροσωπεία» του εργοδότη σε κράτος μέλος άλλο από εκείνο της έδρας του· αφετέρου, ο εν λόγω εργαζόμενος πρέπει να «απασχολείται» σε αυτή την οντότητα.

82 Πρβλ. απόφαση της 19ης Μαρτίου 2015, Kik (C-266/13, EU:C:2015:188, σκέψη 59).

83 Πρβλ. Gamet, L., «Personnel des aéronefs et lois sociales françaises: les compagnies low cost dans les turbulences du droit social français», *Droit social*, 2012, σ. 502, και, κατ' αναλογία, όσον αφορά το προσωπικό που ταξιδεύει διά ξηράς, Lhernould, J. F., και Palli, B., «Le statut social du chauffeur routier international à la lumière des dernières propositions législatives communautaires», *Droit social*, 2017, σ. 1057.

84 Βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 6ης Σεπτεμβρίου 2018, Alpenrind κ.λπ. (C-527/16, EU:C:2018:669, σκέψη 95).

85 Ωστόσο, διευκρινίζω πως, δεδομένου ότι το άρθρο 14, παράγραφος 2, στοιχείο α', του κανονισμού 1408/71 καλύπτει μόνο το υπάμενο προσωπικό που απασχολείται στο έδαφος δύο ή περισσότερων κρατών μελών, αυτό δεν εφαρμόζεται στους εργαζομένους που εκτελούν μόνο εσωτερικές πτήσεις. Στην περίπτωση αυτή, πρέπει να εφαρμόζεται ο κανόνας της αρχής *lex loci laboris*, που προβλέπεται στο άρθρο 13, παράγραφος 2, του κανονισμού 1408/71 (πρβλ. την υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση της 27ης Απριλίου 2017, A-Rosa Flussschiff, C-620/15, EU:C:2017:309) και οι εν λόγω εργαζόμενοι θα μπορούσαν να επωφεληθούν από τους κανόνες που διέπουν την απόσπαση. Ωστόσο, η συγκεκριμένη αυτή περίπτωση δεν εμφανίζεται εν προκειμένω, δεδομένου ότι το υπάμενο προσωπικό αεροπορικής εταιρίας που εκτελεί διεθνείς μεταφορές προορίζεται να εργάζεται συνήθως σε αεροσκάφη με προορισμό διαφορετικά κράτη μέλη. Επιπλέον, επισημαίνω ότι η λύση θα μπορούσε να είναι διαφορετική δυνάμει του άρθρου 11, παράγραφος 5, του κανονισμού 883/2004, όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό 465/2012. Συγκεκριμένα, στο πλαίσιο του πλάσματος δικαίου που προβλέπεται σε αυτό, η δραστηριότητα του υπάμενου προσωπικού δεν θεωρείται πλέον ότι ασκείται σε περισσότερα του ενός κράτη μέλη, αλλά λογίζεται ότι εκτελείται μόνο στο κράτος της έδρας βάσης (βλ. σημείο 120 των παρούσων προτάσεων).

137. Συναφώς, σχετικά με την *πρώτη από τις προϋποθέσεις αυτές*, οι συζητήσεις που διεξήχθησαν ενώπιον του Δικαστηρίου όσον αφορά την ύπαρξη «υποκαταστήματος ή μόνιμης αντιπροσωπείας» υπό τις συνθήκες των κυρίων δικών απηχούν, κατά την άποψή μου, τις σκέψεις που παρατίθενται στα σημεία 117 έως 119 των παρουσών προτάσεων. Συγκεκριμένα, η Vueling υποστηρίζει ότι, κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών, περιοριζόταν στην εκτέλεση, σε δοκιμαστική βάση, τακτικών πτήσεων μεταξύ αρκετών ισπανικών πόλεων και του Παρισιού σε χρονοθυρίδες που υποδηλώνουν τη στάθμευση ορισμένων αεροσκαφών, μεταξύ δύο πτήσεων, τη νύχτα, στον χώρο στάθμευσης αεροσκαφών του αερολιμένα Paris-Charles-de-Gaulle. Κατ' αυτόν τον τρόπο, απορρίπτει την άποψη ότι διατηρούσε μια τέτοια οντότητα ή οποιασδήποτε άλλης μορφής δευτερεύουσα εγκατάσταση στον εν λόγω αερολιμένα και, κατ' ουσίαν, επικαλείται την άσκηση της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών.

138. Ωστόσο, η ύπαρξη «υποκαταστήματος ή μόνιμης αντιπροσωπείας», κατά την έννοια του άρθρου 14, παράγραφος 2, στοιχείο α', σημείο i, του κανονισμού 1408/71, υπό συνθήκες όπως αυτές των κυρίων δικών είναι, κατά την άποψή μου, αναμφίβολη.

139. Συναφώς, πρέπει να επισημανθεί ότι η εν λόγω έννοια του «υποκαταστήματος ή [της] μόνιμης αντιπροσωπείας» δεν ορίζεται στον εν λόγω κανονισμό, ο οποίος δεν παραπέμπει επίσης στο δίκαιο των κρατών μελών επί του θέματος. Ως εκ τούτου, πρέπει να τύχει αυτοτελούς ερμηνείας, η οποία πρέπει να αναζητηθεί σύμφωνα με το συνηθισμένο νόημα των όρων αυτών στην καθημερινή γλώσσα, λαμβανομένων ταυτόχρονα υπόψη τόσο του πλαισίου εντός του οποίου χρησιμοποιούνται όσο και των σκοπών της ρυθμίσεως στην οποία εντάσσονται⁸⁶.

140. Υπό τη συνήθη του έννοια, ο όρος «υποκατάστημα» παραπέμπει σε μια μορφή δευτερεύουσας εγκατάστασης (σε αντίθεση με την κύρια εγκατάσταση της επιχείρησης) χωρίς δική της νομική προσωπικότητα (σε αντίθεση με μια θυγατρική) η οποία έχει έναν ορισμένο βαθμό αυτονομίας. Ο όρος «μόνιμη αντιπροσωπεία» απηχεί μια παραπλήσια κατάσταση, παραπέμποντας σε μια σταθερή οντότητα που ενεργεί εξ ονόματος και για λογαριασμό μιας κύριας εγκατάστασης.

141. Όσον αφορά το πλαίσιο και τους σκοπούς που επιδιώκονται με τον κανονισμό 1408/71, δεδομένου ότι πρόκειται για ένα νομοθέτημα που εντάσσεται συγχρόνως τόσο στο πλαίσιο της εσωτερικής αγοράς όσο και του ιδιωτικού διεθνούς δικαίου, οι ορισμοί που έχουν δοθεί από το Δικαστήριο σε παραπλήσιες έννοιες στους τομείς αυτούς παρέχουν κρίσιμες ενδείξεις. Συναφώς, υπενθυμίζω ότι, αφενός, σύμφωνα με πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, υποκατάστημα που έχει συσταθεί σε ένα κράτος μέλος από εταιρία που διέπεται από το δίκαιο άλλου κράτους μέλους συνιστά μια μορφή δευτερεύουσας εγκατάστασης, η οποία εμπίπτει στο άρθρο 49 ΣΛΕΕ⁸⁷. Σε αυτό το πλαίσιο, η έννοια της «εγκατάστασης» υποδηλώνει μια υποδομή που παρέχει τη δυνατότητα άσκησης επαγγελματικής δραστηριότητας κατά τρόπο σταθερό και συνεχή, καθώς από την υποδομή αυτή παρέχεται στον ασκούντα τη δραστηριότητα η δυνατότητα να απευθύνεται, μεταξύ άλλων, στους υπηκόους του εν λόγω κράτους μέλους⁸⁸. Αφετέρου, μια ανάλογη κατάσταση απαντάται στη νομολογία του Δικαστηρίου σχετικά με την έννοια του «υποκαταστήματος, πρακτορείου ή κάθε άλλης εγκατάστασης», που περιλαμβάνεται στο άρθρο 7, παράγραφος 5, του κανονισμού «Βρυξέλλες Ια», η οποία υποδηλώνει ένα κέντρο επιχειρηματικής δραστηριότητας που εκδηλώνεται με διαρκή τρόπο προς τα έξω ως προέκταση μητρικής επιχειρήσεως, έχει δικό του διευθυντικό όργανο και είναι υλικώς εξοπλισμένο ώστε να μπορεί να διαπραγματεύεται υποθέσεις με τρίτους⁸⁹.

86 Βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση της 22ας Μαρτίου 2018, Anisimovienė κ.λπ. (C-688/15 και C-109/16, EU:C:2018:209, σκέψη 89 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

87 Βλ. αποφάσεις της 9ης Μαρτίου 1999, Centros (C-212/97, EU:C:1999:126, σκέψεις 17 έως 21), και της 26ης Σεπτεμβρίου 2013, Texdata Software (C-418/11, EU:C:2013:588, σκέψη 63).

88 Βλ. αποφάσεις της 30ής Νοεμβρίου 1995, Gebhard (C-55/94, EU:C:1995:411, σκέψη 28), και της 11ης Δεκεμβρίου 2003, Schnitzer (C-215/01, EU:C:2003:662, σκέψη 32).

89 Βλ. αποφάσεις της 22ας Νοεμβρίου 1978, Somafer (33/78, EU:C:1978:205, σκέψη 12), και της 11ης Απριλίου 2019, Ryanair (C-464/18, EU:C:2019:311, σκέψη 33).

142. Από το σύνολο των στοιχείων αυτών προκύπτει ότι ένα «υποκατάστημα ή μόνιμη αντιπροσωπεία», κατά την έννοια του άρθρου 14, παράγραφος 2, στοιχείο α', σημείο i, του κανονισμού 1408/71, είναι μια μορφή δευτερεύουσας εγκατάστασης, σταθερού χαρακτήρα, που ασκεί εξωστρεφή οικονομική δραστηριότητα και διαθέτει, για τον σκοπό αυτόν, οργανωμένους υλικούς και ανθρώπινους πόρους, καθώς και έναν ορισμένο βαθμό αυτονομίας σε σχέση με την κύρια εγκατάσταση του εργοδότη.

143. Στον τομέα των αεροπορικών μεταφορών, φρονώ, όπως και το Cour de cassation, chambre sociale (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο, τμήμα κοινωνικής ασφαλίσεως και εργατικών διαφορών)⁹⁰, ότι η κατάσταση στην οποία αναφέρεται η εν λόγω έννοια του «υποκαταστήματος ή μόνιμης αντιπροσωπείας» συμπίπτει σε μεγάλο βαθμό, αν όχι πλήρως, με την επιχειρησιακή βάση, όπως αυτή ορίζεται, μεταξύ άλλων, στο γαλλικό δίκαιο⁹¹.

144. Το cour d'appel de Paris (εφετείο Παρισίων), με την απόφασή του της 31ης Ιανουαρίου 2012, καταδικάζοντας τη Vueling στο πλαίσιο ποινικής διαδικασίας, διαπίστωσε, λαμβανομένων υπόψη των περιστάσεων που αναφέρονται στα σημεία 19, 21 και 24 των παρουσών προτάσεων, ότι η εν λόγω αεροπορική εταιρία διατηρούσε μια τέτοια βάση στο Roissy. Υπό την επιφύλαξη επαληθεύσεως από τα αιτούντα δικαστήρια, τα οποία είναι τα μόνα αρμόδια για την εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών, κατά την άποψή μου, πληρούται η προϋπόθεση της ύπαρξης «υποκαταστήματος ή μόνιμης αντιπροσωπείας», κατά την έννοια του άρθρου 14, παράγραφος 2, στοιχείο α', σημείο i, του κανονισμού 1408/71⁹².

145. Όσον αφορά την *δεύτερη προϋπόθεση* η οποία απορρέει από τη διάταξη αυτή, σύμφωνα με την οποία ο εν λόγω εργαζόμενος πρέπει να «απασχολείται» στο υποκατάστημα ή στην αντιπροσωπεία του εργοδότη, η Vueling ισχυρίστηκε ότι αυτό δεν μπορούσε να συμβαίνει στην περίπτωση των «αποσπασμένων» εργαζομένων στη βάση της στο Roissy (της οποίας, υπενθυμίζω, αμφισβητεί την ύπαρξη), δεδομένου ότι η τελευταία δεν διέθετε την εξουσία που χαρακτηρίζει έναν εργοδότη ή κάποια αρμοδιότητα στον τομέα της διαχείρισης του ιπτάμενου προσωπικού, καθώς η εν λόγω διαχείριση ανήκε πάντοτε στην έδρα της εταιρίας στη Βαρκελώνη. Ωστόσο, και σε αυτή την περίπτωση, δεν χωρεί, κατά την άποψή μου, αμφιβολία ότι η προϋπόθεση αυτή πληρούται υπό συνθήκες όπως αυτές των κυρίων δικών.

146. Συναφώς, επισημαίνω ότι, ενώ ο κανόνας της αρχής *lex loci laboris*, που προβλέπεται στο άρθρο 13, παράγραφος 2, στοιχείο α', του κανονισμού 1408/71, σκοπεί να εξασφαλίσει την *ίση* μεταχείριση όλων των εργαζομένων που απασχολούνται στο έδαφος του ίδιου κράτους μέλους⁹³, οι κανόνες που προβλέπονται στο άρθρο 14, παράγραφος 2, στοιχείο α', του εν λόγω κανονισμού απηχούν, από την πλευρά τους, ελλείψει δυνατότητας προσδιορισμού ενός μόνον εδάφους ασκήσεως της δραστηριότητας, τη μέριμνα να προβλεφθούν κριτήρια σύνδεσης για τον καθορισμό του πλησιέστερου προς τον εργαζόμενο δικαίου, δυνάμει της συνήθους στο ιδιωτικό διεθνές δίκαιο *αρχής της εγγύτητας*. Επομένως, όταν ο εργαζόμενος απασχολείται σε υποκατάστημα ή μόνιμη αντιπροσωπεία του εργοδότη, εφαρμόζεται το δίκαιο του κράτους μέλους στο οποίο βρίσκεται η οντότητα αυτή με το σκεπτικό ότι το δίκαιο αυτό θεωρείται πλησιέστερο προς τον εν λόγω εργαζόμενο από εκείνο του κράτους της έδρας του εργοδότη⁹⁴.

90 Βλ. σημείο 41 των παρουσών προτάσεων.

91 Βλ., σχετικά με τον ορισμό αυτόν, σημείο 119 των παρουσών προτάσεων.

92 Μια διαφορά μεταξύ των εννοιών «υποκατάστημα ή μόνιμη αντιπροσωπεία» και «επιχειρησιακή βάση» θα μπορούσε ενδεχομένως να έγκειται στην απαίτηση για αυτονομία, η οποία προβλέπεται σχετικά με την πρώτη έννοια, η οποία όμως δεν φαίνεται, εκ πρώτης όψεως, να προκύπτει από τη δεύτερη έννοια. Εν πάση περιπτώσει, δεν αμφισβητείται ότι η βάση της Vueling στο Roissy διέθετε διευθυντή και νόμιμο εκπρόσωπο, οπότε δεν είναι αναγκαίο να διερευνηθεί το ζήτημα στις υπό κρίση υποθέσεις.

93 Βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 6ης Σεπτεμβρίου 2018, Alpenrind κ.λπ. (C-527/16, EU:C:2018:669, σκέψη 98).

94 Βλ. Omarjee, I., *Droit européen de la protection sociale*, Larcier, 1η έκδ., 2018, σ. 223 επ.

147. Όσον αφορά τις συνέπειες της εν λόγω αρχής της εγγύτητας, είναι δυνατόν να αναπτυχθεί συλλογιστική κατ' αναλογία προς τη νομολογία σχετικά με το ιδιωτικό διεθνές εργατικό δίκαιο. Στον τομέα αυτό, αναγνωρίζεται από μακρού ότι μια σχέση εργασίας, κατά γενικό κανόνα, συνδέεται στενά, αφενός, με το δίκαιο και, αφετέρου, με τα δικαστήρια, του *τόπου όπου ο εργαζόμενος ασκεί πράγματι τις δραστηριότητές του*⁹⁵. Όταν ο εργαζόμενος ασκεί τη δραστηριότητά του σε πλήθος τόπων, το Δικαστήριο έχει κρίνει, ιδίως στην απόφαση Nogueira κ.λπ.⁹⁶, η οποία αφορά ακριβώς το ιπτάμενο προσωπικό, ότι η σχέση εργασίας έχει σημαντικό σύνδεσμο με *τον τόπο από τον οποίο ο εργαζόμενος εκπληρώνει κατά το ουσιώδες μέρος τους τις υποχρεώσεις του έναντι του εργοδότη του*, ο οποίος αντιστοιχεί στον τόπο όπου λαμβάνει οδηγίες για τις σχετικές με τη μεταφορά δραστηριότητές του και οργανώνει την εργασία του, και από τον οποίο αναχωρεί και επιστρέφει μετά τις δραστηριότητές αυτές. Στην εν λόγω απόφαση, το Δικαστήριο επισήμανε ότι ο τόπος αυτός συμπίπτει, για το εν λόγω ιπτάμενο προσωπικό, εκτός εάν υπάρχουν ενδείξεις περί του αντιθέτου, με την «έδρα βάσης» του⁹⁷.

148. Μεταφερόμενη στο άρθρο 14, παράγραφος 2, στοιχείο α', σημείο i, του κανονισμού 1408/71, η συλλογιστική αυτή συνεπάγεται ότι, για τους σκοπούς εφαρμογής της εν λόγω διατάξεως, αρκεί να εξακριβωθεί αν ο εργαζόμενος ασκεί τη δραστηριότητά του *στο –ή από το–* υποκατάστημα ή τη μόνιμη αντιπροσωπεία του εργοδότη. Όσον αφορά το ιπτάμενο προσωπικό, αυτό συμβαίνει, κατά γενικό κανόνα, αν βρίσκεται εκεί η «έδρα βάσης» του, όπως φαινόταν να συμβαίνει και στις υποθέσεις των κυρίων δικών, λαμβανομένων υπόψη των περιστάσεων που περιγράφονται στα σημεία 19 και 21 των παρούσων προτάσεων. Εντούτοις, εναπόκειται στα αιτούντα δικαστήρια, και πάλι, να το εξακριβώσουν.

3. Επί του υποκειμενικού στοιχείου της απάτης

149. Προκειμένου να συναχθεί το συμπέρασμα περί διάπραξης απάτης, είναι αναγκαίο, όπως ανέφερα προηγουμένως, να αποδειχθεί ότι ο ενδιαφερόμενος είχε την *πρόθεση* να παρακάμψει ή να αποφύγει την εφαρμογή των προϋποθέσεων έκδοσης του πιστοποιητικού E 101, προκειμένου να αποκτήσει το εξ αυτού απορρέον πλεονέκτημα. Στην προκειμένη περίπτωση, η Vueling υποστηρίζει ότι δεν υπήρξε καμία απόπειρα απόκρυψης από την πλευρά της, δεδομένου ότι η ίδια είχε δηλώσει την απόσπαση των εργαζομένων της στις γαλλικές αρχές και είχε αιτηθεί την παράταση αυτής της απόσπασης στον αρμόδιο γαλλικό φορέα.

150. Δεν εναπόκειται στο Δικαστήριο να εξακριβώσει αν αποδεικνύεται η ύπαρξη μιας τέτοιας πρόθεσης απάτης της Vueling στις υπό εξέταση συνθήκες των κυρίων δικών. Ωστόσο, είναι σκόπιμο να παρασχεθούν στα αιτούντα δικαστήρια, λαμβανομένων υπόψη των εν λόγω συνθηκών, όλα τα στοιχεία ερμηνείας του δικαίου της Ένωσης τα οποία είναι ικανά να τα βοηθήσουν να αποφανθούν.

⁹⁵ Βλ. αποφάσεις της 26ης Μαΐου 1982, Ivenel (133/81, EU:C:1982:199, σκέψεις 15 και 20), και της 15ης Ιανουαρίου 1987, Shenavai (266/85, EU:C:1987:11, σκέψη 16).

⁹⁶ Απόφαση της 14ης Σεπτεμβρίου 2017 (C-168/16 και C-169/16, EU:C:2017:688). Βλ., επίσης, προτάσεις μου στις συνεκδικασθείσες υποθέσεις Nogueira κ.λπ. (C-168/16 και C-169/16, EU:C:2017:312).

⁹⁷ Βλ. απόφαση της 14ης Σεπτεμβρίου 2017, Nogueira κ.λπ. (C-168/16 και C-169/16, EU:C:2017:688, σκέψεις 61, 63 και 77). Βλ., σχετικά με την έννοια «έδρα βάσης» και τη χρήση της στο δίκαιο της Ένωσης, σημεία 116 και 120 των παρούσων προτάσεων.

151. Συναφώς, πρέπει να υπομνησθεί εκ προοιμίου ότι η απόδειξη της ύπαρξης πρόθεσης απάτης μπορεί να απορρέει είτε από μια εκούσια ενέργεια, όπως είναι η εσφαλμένη παρουσίαση της πραγματικής κατάστασης του αποσπασμένου εργαζομένου ή της επιχειρήσεως που αποσπά τον εργαζόμενο αυτόν, είτε από μια εκούσια παράλειψη, όπως είναι η απόκρυψη κρίσιμης πληροφορίας⁹⁸. Κατά την άποψή μου, ο εκούσιος χαρακτήρας της εν λόγω ενέργειας ή παραλείψεως μπορεί να συναχθεί από αντικειμενικές πραγματικές περιστάσεις⁹⁹. Σε αυτό το πλαίσιο, θα κάνω δύο πρόσθετες παρατηρήσεις.

152. *Πρώτον*, το γεγονός ότι μια αεροπορική εταιρία που εκτελεί διεθνείς μεταφορές επιβατών ζήτησε την έκδοση πιστοποιητικών E 101, δυνάμει του άρθρου 14, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού 1408/71, προκειμένου να αποστείλει το ιπτάμενο προσωπικό της σε υποκατάστημα σε άλλο κράτος μέλος είναι ήδη, από μόνο του, ικανό να εγείρει ερωτήματα όσον αφορά τα πραγματικά της κίνητρα.

153. Συγκεκριμένα, επισημαίνω ότι η εφαρμογή του άρθρου 14, παράγραφος 2, στοιχείο α', του εν λόγω κανονισμού συνεπάγεται δύο σημαντικά μειονεκτήματα για μια τέτοια εταιρία. Αφενός, από διαδικαστικής απόψεως, το άρθρο 12α, παράγραφος 1α, του κανονισμού εφαρμογής 574/72 δεν της επιτρέπει να αιτηθεί στον αρμόδιο φορέα του κράτους μέλους της έδρας της την έκδοση πιστοποιητικών E 101 για το ιπτάμενο προσωπικό της (καθώς το πιστοποιητικό αυτό πρέπει να ζητηθεί από τον ίδιο τον εργαζόμενο), ενώ, σύμφωνα με το άρθρο 11, παράγραφος 1, του εν λόγω κανονισμού, μπορεί να το πράξει σε περίπτωση απόσπασης. Αφετέρου, επί της ουσίας, το άρθρο 14, παράγραφος 2, στοιχείο α', σημείο i, του κανονισμού 1408/71 προβλέπει, κατ' εξαίρεση, την εφαρμογή του δικαίου του υποκαταστήματος ή της μόνιμης αντιπροσωπείας που απασχολεί τους εν λόγω εργαζομένους στις περιπτώσεις όπου οι κανόνες που διέπουν την απόσπαση θα παρέχουν τη δυνατότητα αποφυγής της εν λόγω εξαιρέσεως και εφαρμογής του δικαίου του κράτους μέλους της έδρας.

154. *Δεύτερον*, τα αιτούντα δικαστήρια επισήμαναν, όπως αναφέρεται στα σημεία 20 και 24 των παρουσών προτάσεων, ότι η Vueling είχε δηλώσει ως διεύθυνση κατοικίας μεγάλου αριθμού «αποσπασμένων» εργαζομένων τη διεύθυνση της ίδιας της έδρας στην Ισπανία, ενώ οι τελευταίοι κατοικούσαν στην πραγματικότητα στη Γαλλία, όντας άλλωστε Γάλλοι υπήκοοι, και ενώ, επιπλέον, οι μισοί από αυτούς δεν εργάζονταν συνήθως για λογαριασμό της εν λόγω αεροπορικής εταιρίας και είχαν προσληφθεί λιγότερο από τριάντα ημέρες πριν από την απόσπασή τους στη Γαλλία, ορισμένοι δε εξ αυτών την προηγούμενη ή και την ίδια ημέρα. Οι περιστάσεις αυτές εγείρουν επίσης ερωτήματα.

155. Συγκεκριμένα, ακόμη και αν υποθεθεί ότι μια αεροπορική εταιρία που εκτελεί διεθνείς μεταφορές ισχυρίζεται, εσφαλμένα, ότι οι κανόνες σχετικά με την απόσπαση εργαζομένων μπορούν να τύχουν εφαρμογής στο ιπτάμενο προσωπικό της¹⁰⁰, το γεγονός ότι δεν γνωστοποιεί στον φορέα έκδοσης τον πραγματικό τόπο κατοικίας των εν λόγω εργαζομένων μπορεί να αποτελεί μέρος της απόκρυψης της καταστρατήγησης των κανόνων αυτών.

156. Συναφώς, επισημαίνω ότι το άρθρο 14, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού 1408/71 δεν εμποδίζει βεβαίως μια επιχείρηση να αποσπά εργαζομένους στο κράτος μέλος στο οποίο κατοικούν. Η διάταξη αυτή δεν απαγορεύει επίσης στους εν λόγω εργαζομένους να έχουν την ιθαγένεια του κράτους μέλους στο οποίο αποστέλλονται. Επιπλέον, σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, απλώς και μόνον το γεγονός ότι ένας εργαζόμενος προσλήφθηκε με σκοπό να αποσπαστεί δεν αποτελεί, από μόνο του, εμπόδιο για την υπαγωγή του στους κανόνες που διέπουν την απόσπαση¹⁰¹.

98 Βλ. απόφαση Altun (σκέψη 53).

99 Βλ., κατ' αναλογία, αιτιολογική σκέψη 11 της οδηγίας (ΕΕ) 2017/1371 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 5ης Ιουλίου 2017, σχετικά με την καταπολέμηση, μέσω του ποινικού δικαίου, της απάτης εις βάρος των οικονομικών συμφερόντων της Ένωσης (ΕΕ 2017, L 198, σ. 29).

100 Βλ., επί του ζητήματος αυτού, σημεία 127 έως 132 των παρουσών προτάσεων.

101 Βλ., κατ' αναλογία, αποφάσεις της 17ης Δεκεμβρίου 1970, Manpower (35/70, EU:C:1970:120, σκέψη 14), και της 25ης Οκτωβρίου 2018, Walltopia (C-451/17, EU:C:2018:861, σκέψεις 34 και 35).

157. Ωστόσο, φρονώ ότι, σε περίπτωση συρροής των περιστάσεων αυτών –πρόσληψη εργαζομένων που έχουν την ιθαγένεια κράτους μέλους και κατοικούν στο κράτος αυτό με σκοπό την απασχόλησή τους στο εν λόγω κράτος–, το σχήμα της απόσπασης είναι τεχνητό¹⁰². Συναφώς, υπενθυμίζω ότι το άρθρο 14, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού 1408/71 έχει σκοπό κυρίως την ενίσχυση της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών προς όφελος των επιχειρήσεων που κάνουν χρήση αυτής αποστέλλοντας εργαζομένους σε κράτη μέλη διαφορετικά εκείνου εντός του οποίου αυτές είναι εγκαταστημένες και, στο πλαίσιο αυτό, την αποφυγή διοικητικών περιπλοκών¹⁰³. Επομένως, οι κανόνες που διέπουν την απόσπαση δεν μπορεί να ισχύουν για εργαζομένους που προσλαμβάνονται απευθείας στο κράτος στο οποίο πρόκειται να αποσπαστούν¹⁰⁴.

158. Τέλος, εναπόκειται στα αιτούντα δικαστήρια να εξετάσουν τη συμπεριφορά της Vueling στις υποθέσεις των κυρίων δικών. Στο πλαίσιο αυτό, η εν λόγω εταιρία θα πρέπει να έχει τη δυνατότητα να αντικρούσει τα στοιχεία που αναλύονται στις παρούσες προτάσεις, σύμφωνα με τις εγγυήσεις που συνδέονται με το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη. Η εταιρία θα πρέπει, ιδίως, να έχει τη δυνατότητα να παράσχει εξηγήσεις σχετικά με τις εσφαλμένες δηλώσεις κατοικίας που υπέβαλε στις ισπανικές αρχές.

Δ. Επί της ισχύος του ποινικού δεδικασμένου στην πολιτική δίκη

159. Με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα στην υπόθεση C-37/18, το Cour de cassation, chambre sociale (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο, τμήμα κοινωνικής ασφάλισης και εργατικών διαφορών) ερωτά κατ' ουσίαν αν η αρχή της υπεροχής του δικαίου της Ένωσης εμποδίζει εθνικό δικαστήριο, το οποίο κατ' εφαρμογή του εθνικού δικαίου δεσμεύεται, ως πολιτικό δικαστήριο, από το δεδικασμένο που παράγεται από ποινική απόφαση, να αντλήσει τις συνέπειες ποινικής αποφάσεως μη συμβατής με το δίκαιο της Ένωσης, επιβάλλοντας σε εργοδότη την υποχρέωση να αποζημιώσει εργαζόμενο λόγω του γεγονότος και μόνον της ποινικής καταδίκης του εν λόγω εργοδότη για τα ίδια πραγματικά περιστατικά.

160. Η αρχή της ισχύος του ποινικού δεδικασμένου στην πολιτική δίκη συνιστά, στο πλαίσιο της γαλλικής έννομης τάξης, μια νομολογιακής προελεύσεως αρχή, αντικείμενο πάγιας νομολογίας του Cour de cassation (Ανώτατου Ακυρωτικού Δικαστηρίου), σύμφωνα με την οποία οι αποφάσεις των ποινικών δικαστηρίων έχουν στο πλαίσιο της πολιτικής δίκης ισχύ δεδικασμένου έναντι όλων. Το δεδικασμένο δεν περιορίζεται στο *διατακτικό* μιας ποινικής αποφάσεως, ήτοι στη δήλωση περί ενοχής ή αθωότητας του κατηγορουμένου και στην καταδίκη του σε ορισμένη ποινή ή στην απαλλαγή του. Εκτείνεται επίσης στο *σκεπτικό* της αποφάσεως αυτής¹⁰⁵. Κατά συνέπεια, ο πολιτικός δικαστής, αποφαινόμενος επί των ίδιων πραγματικών περιστατικών με τον ποινικό δικαστή, απαγορεύεται να θέσει εκ νέου υπό αμφισβήτηση όχι μόνον *την καταδίκη ή την απαλλαγή αυτή καθεαυτήν του*

102 Επομένως, οι επίμαχες περιστάσεις των κυρίων δικών μπορούν να βρίσκονται στο όριο μεταξύ απάτης και κατάχρησης δικαιώματος. Κατ' αρχήν, οι έννοιες αυτές είναι διακριτές. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου, η διαπίστωση μιας τέτοιας κατάχρησης απαιτεί, αφενός, ένα σύνολο αντικειμενικών συνθηκών από τις οποίες προκύπτει ότι, παρά την τυπική τήρηση των προϋποθέσεων που προβλέπονται από τη ρύθμιση της Ένωσης, δεν επιτυγχάνεται ο σκοπός της ρυθμίσεως αυτής και, αφετέρου, ένα υποκειμενικό στοιχείο που συνίσταται στον σκοπό επιτεύξεως οφέλους από τη ρύθμιση της Ένωσης με τεχνητή δημιουργία των προϋποθέσεων για την επίτευξή του (βλ. προτάσεις μου στην υπόθεση Altun κ.λπ., C-359/16, EU:C:2017:850, υποσημείωση 45). Ωστόσο, δεν είναι πάντοτε δυνατόν να γίνεται σαφής διάκριση μεταξύ τους.

103 Βλ. αποφάσεις της 10ης Φεβρουαρίου 2000, FTS (C-202/97, EU:C:2000:75, σκέψη 28), καθώς και της 4ης Οκτωβρίου 2012, Format Urządzenia i Montaż Przemysłowe (C-115/11, EU:C:2012:606, σκέψεις 30 και 31).

104 Βλ. αιτιολογική σκέψη 13 της αποφάσεως 181 της διοικητικής επιτροπής, της 13ης Δεκεμβρίου 2000, για την ερμηνεία του άρθρου 14, παράγραφος 1, του άρθρου 14α, παράγραφος 1, και του άρθρου 14β, παράγραφοι 1 και 2, του κανονισμού αριθ. 1408/71 (EE 2001, L 329, σ. 73), καθώς και Steinmeyer, H. D., «Title II – Determination of the legislation applicable», σε Fuchs, M., και Cornelissen, R., *EU Social Security Law – A Commentary on EU Regulations 883/2004 and 987/2009*, Nomos, 2015, σ. 167.

105 Ειδικότερα, το δεδικασμένο καλύπτει ό,τι έχει κριθεί αμετάκλητα, αναγκαία και με βεβαιότητα από τον ποινικό δικαστή, όσον αφορά την ύπαρξη του πραγματικού γεγονότος που αποτελεί την κοινή βάση της πολιτικής αγωγής και της ποινικής δίωξης, τον χαρακτηρισμό του, καθώς και την ενοχή του προσώπου στο οποίο καταλογίζεται η πράξη.

κατηγορουμένου από το ποινικό δικαστήριο, αλλά επίσης και τις διαπιστώσεις ως προς τα πραγματικά περιστατικά και τους νομικούς χαρακτηρισμούς στους οποίους προέβη ο ποινικός δικαστής. Τα στοιχεία αυτά απολαύουν αμάχητου τεκμηρίου αληθείας και, επομένως, δεν μπορούν να τεθούν πλέον υπό συζήτηση ενώπιον του πολιτικού δικαστή¹⁰⁶.

161. Επομένως, το *cour d'appel de Paris* (εφετείο Παρισιών), στην απόφασή του της 4ης Μαρτίου 2016, στηρίχθηκε στον *χαρακτηρισμό της συγκεκριμένης εργασίας*, τον οποίο είχε υιοθετήσει στην απόφαση που είχε εκδώσει στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας στις 31 Ιανουαρίου 2012 κατά της *Vueling*, προκειμένου να υποχρεώσει την εν λόγω εταιρία να αποζημιώσει τον J.-L. Poignant¹⁰⁷. Σε περίπτωση που το Δικαστήριο αποφανθεί (σε αντίθεση με ό,τι προτείνω) ότι ο δικαστής του κράτους μέλους υποδοχής δεν μπορεί να μη λάβει υπόψη ένα πιστοποιητικό E 101 υπό συνθήκες όπως αυτές των κυρίων δικών, ο χαρακτηρισμός αυτός δεν θα είναι συμβατός με το δίκαιο της Ένωσης¹⁰⁸. Στην περίπτωση αυτή, ανακύπτει το ζήτημα κατά πόσον η τελευταία αυτή απόφαση μπορεί να έχει εγκύρως, στο πλαίσιο της πολιτικής δίκης, ισχύ δεδικασμένου όσον αφορά τον χαρακτηρισμό του ποινικού αδικήματος που προσάπτεται στη *Vueling*.

162. Καταρχάς, διευκρινίζω ότι, κατά την άποψή μου, η αρχή της υπεροχής του δικαίου της Ένωσης δεν παρέχει, από μόνη της, το κατάλληλο κριτήριο για την επίλυση του εν λόγω ζητήματος. Συγκεκριμένα, δεν τίθεται ζήτημα να δοθεί εκ προοιμίου προτεραιότητα στην εφαρμογή του κανονισμού 1408/71 έναντι της αρχής του δεδικασμένου υπό την έννοια αυτής στο πλαίσιο του γαλλικού δικαίου. Επίσης, φρονώ ότι η δικονομική αυτονομία των κρατών μελών και, στο πλαίσιο αυτό, τα κριτήρια της ισοδυναμίας και της αποτελεσματικότητας, που επικαλείται η Γαλλική Κυβέρνηση, δεν ασκούν επιρροή συναφώς. Στην πραγματικότητα, το τι καλύπτεται από το δεδικασμένο δεν είναι ζήτημα δικονομικής φύσεως, αλλά ζήτημα ουσίας.

163. Σε αυτό το πλαίσιο, επισημαίνω ότι, *αφενός*, η αρχή της ισχύος του ποινικού δεδικασμένου στην πολιτική δίκη μπορεί να υπονομεύσει την αποτελεσματικότητα του δικαίου της Ένωσης. Σε περίπτωση που μια ποινική απόφαση είναι αντίθετη προς το δίκαιο αυτό, θα πρέπει παρά ταύτα να εφαρμόζεται από τον πολιτικό δικαστή. *Αφετέρου*, η αρχή της ισχύος του ποινικού δεδικασμένου στην πολιτική δίκη απηχεί, όπως επισημαίνουν ο J.-L. Poignant και η Γαλλική Κυβέρνηση, έναν θεμιτό σκοπό ασφάλειας δικαίου, που συνίσταται στην αποφυγή των αντιφάσεων μεταξύ ποινικών και πολιτικών αποφάσεων που αφορούν τα ίδια πραγματικά περιστατικά. Διαφαίνονται οι θεωρήσεις δικαστικής πολιτικής σχετικά με τον ιδιαίτερο ρόλο που αναγνωρίζεται στα ποινικά δικαστήρια¹⁰⁹. Επομένως, κατά την άποψή μου, πρέπει να πραγματοποιηθεί στάθμιση μεταξύ της αποτελεσματικότητας του δικαίου της Ένωσης και του εν λόγω θεμιτού σκοπού¹¹⁰.

106 Βλ. *Cour de cassation, chambre civile* (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο, τμήμα αστικών υποθέσεων), 7 Μαρτίου 1855, *Quertier*, Bull. civ. αριθ. 31· *Cour de cassation, 1re chambre civile* (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο, πρώτο τμήμα αστικών υποθέσεων), 24 Οκτωβρίου 2012, αριθ. 11-20.442, και *Cour de cassation, chambre sociale* (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο, τμήμα κοινωνικής ασφαλίσεως και εργατικών διαφορών), 18 Φεβρουαρίου 2016, αριθ. 14-23.468. Η αρχή αυτή πρέπει να ληφεί υπόψη σε συνδυασμό με την αρχή σύμφωνα με την οποία «η εκκρεμής ποινική δίκη αναστέλλει την πολιτική», η οποία επιβάλλει στον πολιτικό δικαστή, όταν έχει κινηθεί διαδικασία ενώπιον των πολιτικών και των ποινικών δικαστηρίων για τα ίδια πραγματικά περιστατικά, να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία εν αναμονή της έκδοσης οριστικής απόφασης στην ποινική διαδικασία. Βλ., σχετικά με την εφαρμογή της αρχής αυτής στις υποθέσεις των κυρίων δικών, σημείο 33 των παρούσων προτάσεων.

107 Βλ. σημεία 24 και 40 των παρούσων προτάσεων.

108 Βλ. τις μνημονευόμενες στο σημείο 50 των παρούσων προτάσεων εξηγήσεις.

109 Το *Cour de cassation* (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο) αιτιολόγησε την εν λόγω αρχή με βάση το γεγονός ότι «η κοινωνία θα έπρεπε να υποστεί έναν ανταγωνισμό ο οποίος, με μόνο σκοπό το ιδιωτικό συμφέρον, θα είχε ως αποτέλεσμα να κλονίσει την οφειλόμενη στις αποφάσεις της ποινικής δικαιοσύνης εμπιστοσύνη και να θέσει εκ νέου υπό αμφισβήτηση το ζήτημα της αθωότητας του καταδικασθέντος τον οποίο έκρινε ένοχο ή το ζήτημα της ευθύνης του κατηγορουμένου για τον οποίο απεφάνθη ότι δεν ήταν ο αυτουργός της προσαπτόμενης πράξης» [*Cour de cassation, chambre civile* (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο, τμήμα αστικών υποθέσεων), 7 Μαρτίου 1855, *Quertier*, Bull. civ. αριθ. 31].

110 Πρβλ. Kornezov, A., «*Res Judicata of national judgments incompatible with EU law: time for a major rethink?*», *Common Market Law Review*, αριθ. 51, 2014, σ. 809 επ.

164. Όσον αφορά την εν λόγω στάθμιση, το Δικαστήριο έχει, βεβαίως, επανειλημμένα αναγνωρίσει τη σημασία που έχει τόσο στην έννομη τάξη της Ένωσης όσο και στις εθνικές έννομες τάξεις η αρχή του δεδικασμένου. Συγκεκριμένα, προκειμένου να διασφαλισθεί τόσο η σταθερότητα του δικαίου και των εννόμων σχέσεων όσο και η ορθή απονομή της δικαιοσύνης, απαιτείται να μην μπορούν πλέον να τεθούν υπό αμφισβήτηση δικαστικές αποφάσεις που έχουν καταστεί αμετάκλητες μετά την εξάντληση των προβλεπόμενων ενδίκων μέσων ή μετά την εκπνοή των προθεσμιών που τάσσονται για την άσκηση των ενδίκων αυτών μέσων. Ως εκ τούτου, το δίκαιο της Ένωσης δεν επιβάλλει, κατ' αρχήν, στον εθνικό δικαστή να μην εφαρμόζει τους εθνικούς δικονομικούς κανόνες που προσδίδουν ισχύ δεδικασμένου σε δικαστική απόφαση, έστω και αν τούτο θα καθιστούσε δυνατή την άρση εσωτερικής καταστάσεως μη συνάδουσας προς το δίκαιο της Ένωσης¹¹¹.

165. Ωστόσο, όπως ισχυρίζεται η Επιτροπή, μολονότι το δίκαιο της Ένωσης δεν απαγορεύει το να καλύπτεται από το δεδικασμένο η καταδίκη ή απαλλαγή βάσει ποινικής αποφάσεως (με άλλα λόγια, το *διατακτικό* της αποφάσεως αυτής) και κατά τούτο να μην δύναται πλέον να τεθεί υπό αμφισβήτηση, ακόμη και αν αντίκειται στο δίκαιο της Ένωσης¹¹², επέκταση της εν λόγω αρχής στους *νομικούς χαρακτηρισμούς που δόθηκαν από τον ποινικό δικαστή*, ενώ η ασυμβατότητα τους με το δίκαιο της Ένωσης διαπιστώνεται ενώπιον του πολιτικού δικαστή, θα περιορίζει υπέρμετρα την αποτελεσματικότητα του εν λόγω δικαίου. Ο ενδιαφερόμενος θα έβλεπε τα δικαιώματα που αντλεί από το άμεσο αποτέλεσμα του δικαίου της Ένωσης να προσβάλλονται εκ νέου, στο πλαίσιο μιας *δεύτερης αποφάσεως*. Ως εκ τούτου, κατά την άποψή μου, το δίκαιο της Ένωσης αντιτίθεται σε έναν τέτοιο εσωτερικό κανόνα όσον αφορά την ισχύ του δεδικασμένου¹¹³.

166. Σε αντίθεση με τους ισχυρισμούς της Γαλλικής Κυβέρνησης, η ερμηνεία αυτή δεν τίθεται υπό αμφισβήτηση λόγω της απόφασης *Di Puma και Zecca*¹¹⁴. Υπενθυμίζω ότι, με την εν λόγω απόφαση, το Δικαστήριο έκρινε ότι η υποχρέωση των κρατών μελών, που απορρέει από τη νομοθεσία της Ένωσης, να θεσπίζουν αποτελεσματικές, αναλογικές και αποτρεπτικές διοικητικές κυρώσεις για πράξεις προσώπων που κατέχουν εμπιστευτικές πληροφορίες δεν εμποδίζει εθνικό κανόνα ο οποίος προβλέπει ότι οι διαπιστώσεις περί των πραγματικών περιστατικών που διατυπώνονται σε ποινική απόφαση όσον αφορά τη θεμελίωση των στοιχείων που συνιστούν μια τέτοια πράξη καλύπτονται από το δεδικασμένο, κανόνας ο οποίος συνεπάγεται ότι, σε περίπτωση αθώωσης του κατηγορούμενου από τον ποινικό δικαστή, η διαδικασία για την επιβολή διοικητικού προστίμου που αφορά τα ίδια πραγματικά περιστατικά πρέπει να περατωθεί χωρίς καταδίκη.

167. Το Δικαστήριο περιορίστηκε στο να αποφανθεί ότι η ισχύς του δεδικασμένου της ποινικής αποφάσεως έναντι της διοικητικής διαδικασίας δεν εμποδίζει τη διαπίστωση των σχετικών παραβάσεων και την επιβολή αποτελεσματικών κυρώσεων εφόσον οι διαπιστώσεις περί των πραγματικών περιστατικών που καλύπτονται από την εν λόγω αρχή αποτέλεσαν αντικείμενο κατ' αντιμωλίαν συζητήσεως ενώπιον του ποινικού δικαστή και εφόσον η εθνική αρχή που είναι αρμόδια για την επιβολή των διοικητικών αυτών κυρώσεων διαθέτει τα μέσα προκειμένου να βεβαιωθεί ότι μια καταδικαστική ή μια αθωωτική ποινική απόφαση απαγγέλλεται αφού συνεκτιμηθεί το σύνολο των αποδεικτικών στοιχείων που έχει στη διάθεσή της¹¹⁵. Επομένως, δεν αποφάνθηκε επί της περιπτώσεως στην οποία ο ποινικός δικαστής δέχεται χαρακτηρισμούς μη συμβατούς με το δίκαιο της Ένωσης –υιοθετώντας, για παράδειγμα, μια ερμηνεία της έννοιας της «πράξης προσώπου που είναι κάτοχος εμπιστευτικών πληροφοριών» αντίθετη προς το δίκαιο αυτό.

111 Πρβλ. απόφαση της 24ης Οκτωβρίου 2018, XC κ.λπ. (C-234/17, EU:C:2018:853, σκέψεις 52 και 53 καθώς και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

112 Πρβλ. απόφαση της 24ης Οκτωβρίου 2018, XC κ.λπ. (C-234/17, EU:C:2018:853, σκέψη 54 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

113 Πρβλ. απόφαση της 3ης Σεπτεμβρίου 2009, Fallimento Olimpiclub (C-2/08, EU:C:2009:506, σκέψεις 29 έως 31). Επιπλέον, η έννοια αυτή του δεδικασμένου δεν είναι κοινώς αποδεκτή στα κράτη μέλη. Η αρχή της ισχύος του ποινικού δεδικασμένου στην πολιτική δίκη έχει εγκαταλειφθεί στη Γερμανία και την Ισπανία και είναι άγνωστη στις χώρες του «common law» (αγγλοσαξωνικού δικαίου). Τέλος, στις Κάτω Χώρες και την Πορτογαλία, ο νόμος προβλέπει ότι τα στοιχεία που εξετάζονται από τον ποινικό δικαστή έχουν αξία μόνο ως μαχητά τεκμήρια (βλ. Pradel, J., *Droit pénal comparé*, Pends Dalloz, 4η έκδ., 2016, σ. 564 έως 567).

114 Απόφαση της 20ής Μαρτίου 2018 (C-596/16 και C-597/16, EU:C:2018:192, σκέψεις 25, 28, 29 και 32 έως 34).

115 Απόφαση της 20ής Μαρτίου 2018, *Di Puma και Zecca* (C-596/16 και C-597/16, EU:C:2018:192, σκέψεις 32 έως 34).

168. Λαμβανομένων υπόψη όλων των προαναφερθέντων, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στο δεύτερο ερώτημα του Cour de cassation, chambre sociale (Ανώτατου Ακυρωτικού Δικαστηρίου, τμήμα κοινωνικής ασφάλισης και εργατικών διαφορών), στην υπόθεση C-37/18 ότι το δίκαιο της Ένωσης εμποδίζει εθνικό δικαστήριο, το οποίο κατ' εφαρμογή του εθνικού δικαίου δεσμεύεται, ως πολιτικό δικαστήριο, από το δεδικασμένο που παράγεται από απόφαση ποινικού δικαστηρίου, να αντλήσει τις συνέπειες ποινικής αποφάσεως μη συμβατής με το δίκαιο της Ένωσης, επιβάλλοντας σε εργοδότη την υποχρέωση να αποζημιώσει εργαζόμενο λόγω του γεγονότος και μόνον της ποινικής καταδίκης τού εν λόγω εργοδότη για τα ίδια πραγματικά περιστατικά.

VI. Πρόταση

169. Λαμβανομένου υπόψη του συνόλου των ανωτέρω σκέψεων, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στα προδικαστικά ερωτήματα που υπέβαλαν το tribunal de grande instance de Bobigny (πολυμελές πρωτοδικείο του Bobigny, Γαλλία) στην υπόθεση C-370/17 και το Cour de cassation, chambre sociale (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο, τμήμα κοινωνικής ασφάλισης και εργατικών διαφορών, Γαλλία) στην υπόθεση C-37/18 ως εξής:

- 1) Το άρθρο 14, παράγραφος 1, στοιχείο α', του κανονισμού (ΕΟΚ) 1408/71 του Συμβουλίου, της 14ης Ιουνίου 1971, περί εφαρμογής των συστημάτων κοινωνικής ασφάλισης στους μισθωτούς, στους μη μισθωτούς και στα μέλη των οικογενειών τους που διακινούνται εντός της Κοινότητας, όπως τροποποιήθηκε και ενημερώθηκε με τον κανονισμό (ΕΚ) 118/97 του Συμβουλίου, της 2ας Δεκεμβρίου 1996, όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό (ΕΚ) 1992/2006 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 18ης Δεκεμβρίου 2006, και το άρθρο 11, παράγραφος 1, του κανονισμού (ΕΟΚ) 574/72 του Συμβουλίου, της 21ης Μαρτίου 1972, περί του τρόπου εφαρμογής του κανονισμού 1408/71, όπως τροποποιήθηκε και ενημερώθηκε με τον κανονισμό 118/97, έχουν την έννοια ότι ο δικαστής του κράτους μέλους υποδοχής έχει την εξουσία να μη λάβει υπόψη πιστοποιητικό E 101 εφόσον διαθέτει στοιχεία που αποδεικνύουν ότι το πιστοποιητικό αυτό αποκτήθηκε ή χρησιμοποιήθηκε με δόλιο τρόπο. Η πορεία του διαλόγου μεταξύ των αρμόδιων φορέων που προβλέπεται στο άρθρο 84α, παράγραφος 3, του κανονισμού 1408/71, όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό 1992/2006, δεν επηρεάζει την εξουσία αυτή.
- 2) Το δίκαιο της Ένωσης εμποδίζει εθνικό δικαστήριο, το οποίο κατ' εφαρμογή του εθνικού δικαίου δεσμεύεται, ως πολιτικό δικαστήριο, από το δεδικασμένο που παράγεται από απόφαση ποινικού δικαστηρίου, να αντλήσει τις συνέπειες ποινικής αποφάσεως μη συμβατής με το δίκαιο της Ένωσης, επιβάλλοντας σε εργοδότη την υποχρέωση να αποζημιώσει εργαζόμενο λόγω του γεγονότος και μόνον της ποινικής καταδίκης του εν λόγω εργοδότη για τα ίδια πραγματικά περιστατικά.